

Зелена хвиля екочитання Green wave of eco-reading

Збірник матеріалів Всеукраїнського семінару-тренінгу

Київ - 2021

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна бібліотека України для дітей
Національна секція Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (ІВВУ)
Українська асоціація працівників бібліотек для дітей

Зелена хвиля екочитання

Збірник матеріалів
Всеукраїнського семінару-тренінгу
24-25 травня 2021 року

УДК 02(477):005.745](06) + 027.625:37.015

З-48

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко
Укладач Т.М. Кузілова
Редактор Н.М. Кійко

Зелена хвиля екочитання : зб. матеріалів Всеукр. семінару-тренінгу, 24-25 трав. 2021 р. / Нац. б-ка України для дітей; уклад. Т. М. Кузілова. — Київ, 2021. — 200 с.

Збірник містить виступи та тези виступів учасників Всеукраїнського семінару-тренінгу «Зелена хвиля екочитання» за підтримки Програми ІВВУ-Yamada 2021 «Право дитини стати читачем», що проходив 24-25 травня 2021 року на базі Національної бібліотеки України для дітей.

© Національна бібліотека України для дітей

ЗМІСТ

Вітальні слова		6
Розділ 1. Екологічне просвітництво у бібліотеках для дітей		12
Людмила Бацай	Роль бібліотеки у формуванні екологічної компетентності особистості	12
Віктор Круглов	Методи роботи з екологічного просвітництва. Досвід видавництва «Ранок» та практичні поради	28
Ангеліна Докус	Бібліотечний екологічний простір – платформа для розвитку дітей і молоді	36
Лариса Данилова	Створення мальованої Червоної книги Запорізького краю як впровадження інноваційного проекту з екологічного просвітництва та популяризації екологічного способу життя	40
Ірина Тацакович	Бібліотека і користувач: життя в екостилі	44
Наталія Кравченко	Інноваційні форми роботи з екологічного просвітництва молодших школярів	51
Людмила Адаменко	Сучасні аспекти діяльності бібліотеки на допомогу екологічному вихованню користувачів	57
Наталія Резніченко	Довкілля моє неповторне: формування екологічного світогляду дитини у бібліотеках для дітей Дніпропетровщини	63
Лариса Власенко	Будь еко: формуємо екологічну свідомість юних читачів	74
Оксана Кардаш	Екоформат дитячої бібліотеки як творча лабораторія екологічного світогляду дітей	82
Лариса Митрофанова	Формування екологічної свідомості сучасних українців	90

Марія Корсак	Виховання в стилі ЕКО: з досвіду роботи бібліотек для дітей Закарпатської області	100
Ірина Ворон	Сучасний формат екологічного виховання дітей	109
Оксана Ругаль	Екологічна освіта — важлива складова взаємодії дитини з природою	114
Вікторія Сломчинська	Час бути ЕКО! Лайфхаки з екологічного виховання підлітків	121
Лілія Чорноморець	Як навчити дитину мислити екологічно	131
Алла Краснова	Екотерапія: цілюща сила природи	141
Розділ 2. Проектна Еко-діяльність бібліотек		148
Ірина Пігура	Презентація проекту «ЕкоЛеотека» — «Жити в стилі Еко вчить бібліотека»	148
Надія Новіцька	Екологічні проекти як форма освітньої та інформаційної діяльності бібліотеки	153
Катерина Кісленкова	Проект «Екологічний портал Київщини»: формуємо екологічну свідомість	157
Ганна Чмельова	Зелена платформа дитячої бібліотеки, або Успішні екокейси від Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна	159
Олена Філанчук	Програма екодіяльності дитячих бібліотек Криворіжжя	165
Олена Ніколаєнко	«Зелені легені» — соціально-екологічний кластер з досвіду роботи ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»	174
Маріанна Маковіч	Проект «Екостиль твого міста»	187

Розділ 3. Читання в стилі «Еко»		193
Богдан Красавцев	Як через книжку прищепити читачу екозвички	193
Галина Ткачук	Спільний літературно-екологічний проєкт для дітей середнього шкільного віку на прикладі «Книжки про сміття»	195
Валентина Черноус	Екотренди в читанні дітей	197

---

*Алла Гордієнко,
генеральний директор НБУ для дітей,
президент Національної секції Міжнародної
ради з дитячої та юнацької книги (ІВВУ),
заслужений працівник культури України,
кандидат культурології*

Рада усіх вітати на нашому семінарі, нарешті справжньому, живому, як колись... і, сподіваємося, ця зустріч, стане відправною сходинкою до подальшого відновлення нормального життя та професійного спілкування за межами онлайн-платформ.

Цей рік багато чого змінив у кожному з нас. Ми всі пристосовувалися до нових умов та відчували певний дискомфорт, пов'язаний, в першу чергу, з обмеженнями та неможливістю бодай що планувати та передбачати. Ми отримали дуже яскравий приклад того, як легко руйнується звичний для нас світ.

Серед інформації, яка ширилася у масмедіа, було чимало закидів стосовно того, що пандемія — це сигнал від нашої планети — схаменутися, згадати, що ЛЮДИНА — ІСТОТА РОЗУМНА і має РОЗУМНО ставитися до природних ресурсів. Так це чи ні, але сигналів вже досить для того, щоб зрозуміти — ми маємо не тільки зупинити руйнування того дому, в якому живемо, але й терміново діяти задля його збереження та відновлення.

Сьогодні планету населяє майже 8 мільярдів людей, а точніше 7,8 мільярдів. Кожен з цих людей... Кожен з НАС! Використовує її ресурси, практично не задумуючись над тим, якої шкоди завдає планеті щодня.

Ціль екологічного виховання — навчити розуміти КОЖНОГО, що лише власними зусиллями, власним бажанням жити екологічно, а це означає споживати екологічно, діяти екологічно, мислити екологічно, можна зупинити колесо екологічної катастрофи, що невпинно набирає оберти.

Ми, дитячі бібліотекарі, маємо потужний важіль впливу — виховання читанням, а в цьому випадку — еко-

---

логічним читанням. Сьогодні є чимало літератури екологічного спрямування, яка покликана закласти міцний фундамент правильної екологічної поведінки дитини. Тема насправді гостра... Маю відзначити, що вона знаходить відгук у кожного з наших читачів.

Не менш дієвим є й виховання творчістю, проведення екоконкурсів. Так, підходить до завершення організований Національною бібліотекою України для дітей разом з Державною екологічною інспекцією України, Фондом Миколи Томенка «Рідна крана» та видавництвом «Ранок», Всеукраїнський конкурс дитячого екомалюнка «Книга і діти, екологія і світ», основним завданням якого є формування екологічної компетентності дітей та популяризація екологічного способу життя і мислення, виховання у дітей гуманного ставлення до навколишнього середовища та прагнення до збереження і примноження природних ресурсів. Майже 2600 дітей з усієї України взяли участь у конкурсі. Ми отримали найкращі роботи з областей. Переможців визначить журі, але наша перемога полягає в тому, що діти, які створили ТАКІ малюнки, без сумніву, вже не зможуть бути байдужими до екологічних проблем.

Екологічний стан Землі катастрофічний, екосистеми руйнуються, часу обмаль, але спільними зусиллями, почавши з простих і зрозумілих речей, соціально відповідальні і свідомі ми, дорослі, разом з нашими маленькими читачами обов'язково зможемо допомогти планеті.

*Ліз Пейдж,
виконавчий директор Міжнародної ради
з дитячої та юнацької книги (IBBY)*

Зелена хвиля екочитання: досвід бібліотек з розвитку екологічної компетенції дітей і промоція екологічного читання для усіх без меж.

Основне завдання цього семінару-тренінгу полягає у презентації інноваційних форм і методів роботи з еко-

---

логічного виховання дітей. Здійснюючи його, ми популяризуємо екологічний спосіб життя. Проєкт включає промоцію книжок з екологічної тематики і їхнє використання у книжковій терапії, обмін досвідом роботи бібліотек для дітей щодо підвищення рівня екологічного розуміння і компетенції юних читачів, та заохочує дітей до розвитку здорового екологічного світосприйняття.

Екологічний підхід є надзвичайно важливим і дуже вагомим сьогодні. Ми маємо навчатися самі і навчати молодих людей доглядати за планетою. Якщо ми не зможемо залучити молодь у цей рух, то втратимо шанс на життя, адже зростання кількості природних катастроф змусить людей і тварин мігрувати, що спричинить зменшення заселених місць. Це нас зруйнує.

Фонд ЯМАДА-ІВВУ зародився після природної катастрофи в Індійському океані. Програма була затверджена після того, як гігантське цунамі струсило світ у кінці 2004 року. Ідео Ямада, успішний пасічник і виробник меду, планував провести новорічні свята із сім'єю у Пхукеті, Таїланд, але в останню мить за сімейними обставинами довелося скасувати подорож.

Міжнародна секція ІВВУ разом з ІВВУ Японія утвердили програму надання допомоги, щоб підтримати дітей в Індонезії, Індії, Таїланді і на Мальдівах. Багато з цих місць були спустошені. Пан Ямада був глибоко приголомшений тим, як щасливий випадок допоміг уникнути біди, і зробив значний фінансовий внесок до книжкових проєктів.

Після такої щедрої підтримки ІВВУ і Бджолина ферма Ямади продовжують співпрацю у Фонді ІВВУ-Ямада. Перший воркшоп пройшов у Руанді в 2006 році. Кампанія ІВВУ «Право дитини стати читачем» спирається на міжнародну мережу ІВВУ, яка складається з національних секцій. Вона допомагає створювати і розвивати книжкову культуру серед дітей, які мають особливі потреби, і/або їм не вистачає підтримки.

Сьогоднішня подія у Києві – це важлива частина внеску до розвитку молодого покоління і майбутнього світу.

Я вітаю вас усіх і, маючи нагоду, висловлюю особливу подяку ІВВУ Україна та Аллі Гордієнко за те, що знайшли час для мене і надали можливість привітати учасників семінару. Я бажаю усім вам успішного і щасливого дня.

*Дмитро Заруба,
перший заступник голови
Державної екологічної
інспекції України*

Сьогодні світ стрімко наближається до глобальної зміни клімату, що загрожує всім континентам, країнам та містам. З 1901 року середня температура повітря на планеті виросла на 1 градус. Тенденція на зростання триває, і чим далі, тим більше люди потерпатимуть від нестачі прісної води, екстремальних погодних явищ, стихійних лих.

Тож питання захисту довкілля набуває неабиякого значення. Від злагоджених дій для збереження навколишнього середовища залежить майбутнє планети.

Екологічний контроль залишається важливим елементом у природоохоронній політиці України. Держекоінспекція, як орган, уповноважений на його здійснення, перевіряє, щоб підприємства відповідально ставилися до природного середовища, дотримуючись екологічного законодавства.

Однак, щороку ми фіксуємо величезну кількість кричущих порушень проти природи.

Причина того, що люди завдають непоправної шкоди навколишньому середовищу, коріниться в самому початку – в дитинстві кожного. Екологічній освіті дітей в Україні має приділятися достатньо уваги.

Важливість екологічної освіти та просвітництва важко перебільшити. Вони формують свідомість людини та

впливають на всі її подальші рішення і дії. Розвиток та впровадження успішних методів виховання дітей у сфері захисту довкілля мають безпосередній вплив на стан екології у майбутньому.

Держекоінспекція також реалізує велику кількість просвітницьких програм для захисту природних екосистем. Зокрема, проводимо роз'яснювальну роботу щодо важливості дотримання природоохоронного законодавства серед населення, школярів, студентів, зустрічі з органами місцевого самоврядування та на підприємствах.

Впевнений, що всі наші спільні зусилля у цій сфері відобразяться на покращенні стану довкілля в Україні!

Микола Томенко,

*професор, доктор політичних наук,
голова Організації акції «7 чудес України»,
засновник Фонду «Рідна країна»*

Для розуміння пріоритетності захисту довкілля в Україні та світі нагадаю, що серед 17 цілей Сталого розвитку, які 193 країнами ООН визнані як спільна стратегія людства до 2030 року, 5 з них – прямо екологічні, а інші – опосередковано екологічні.

Як на мене, проактивну державну екологічну політику варто розпочати з діяльності в сфері визначення та отримання статусу якомога більшої кількості об'єктів природної спадщини ЮНЕСКО від України. Нагадаю, що Україна має нині 7 об'єктів спадщини ЮНЕСКО, серед яких лише один природний – Букові праліси Карпатського регіону.

Досвід нашого проекту «7 чудес України» свідчить, що є багато місць, які потрібно розвивати, пропагувати і отримувати статус пам'яток ЮНЕСКО. Наприклад, Чорнобиль, який подолав шлях від зони відчуження до радіоекологічного заповідника. Світу треба показувати еволюцію Чорнобиля від екологічної катастрофи

до безпечної системи та самоочищення природи. Зараз, після будівництва конфайменту над 3-4 енергоблоками ЧАЕС маємо унікальний інженерний об'єкт. Заповідники Асканія Нова і Подільські Товтри теж унікальні природні дива, які гідно презентували б нас у світі.

Наразі у нашій країні дуже гостро стоїть проблема питної води. Люди не забезпечені чистою питною водою, а рівень прісної води у місті Києві у порівнянні з 70-ми роками опустився більш ніж на 10 метрів. Треба вже нині не лише планувати, а й реально фінансувати програми забезпечення населення якісною питною водою. Мусимо пам'ятати, що ситуація з прісною водою в усьому світі дуже складна, тому питна вода ставатиме дорожчою за золото.

Ще одна важлива проблема захисту довкілля. За 30 років незалежності в нашій країні так і не ухвалено жодного законодавчого документу з питань збору, сортування та переробки сміття. Фактично ми сьогодні – країна сміття, з десятками тисяч стихійних сміттєзвалищ. Отож, окрім ефективної державної політики у сфері переробки побутових відходів ми повинні виховувати дітей так, аби вони розуміли, що таке пластик і скільки він розкладається, та знали, що не можна забруднювати навколишнє середовище, і дбали про повітря, воду, землю на планеті. Корисними в цьому плані були б не лише екоуроки в школах та вишах, а й соціальна телевізійна реклама щодо формування належної екосвідомості та екоповедінки. Саме тому такі заходи, як семінар «Зелена хвиля екочитання», є вкрай корисними і актуальними.

Розділ 1. Екологічне просвітництво у бібліотеках для дітей

*Людмила Бацай,
заступник генерального директора
з комунікацій та зв'язків
із громадськістю НБУ для дітей*

Роль бібліотеки у формуванні екологічної компетентності особистості

З кінця ХХ ст. екологічна проблема увійшла до числа планетарних. Сьогодні перед людством постає питання збереження виду *Homo sapiens* внаслідок викликаних ним же порушень екологічної рівноваги, які набувають незворотного характеру. Тривалість життя в Україні в середньому становить близько 66 років (у Швеції – 80, у Польщі – 74 роки). Значною мірою це зумовлено антропогенним навантаженням на навколишнє середовище: забрудненням підприємствами гірничо-видобувної, металургійної, хімічної промисловості, енергетичного сектору. Між станом навколишнього середовища і здоров'ям людини існує прямо пропорційна залежність. За статистикою, більше 8 мільйонів тонн пластику потрапляє щороку до світового океану. Такі відходи травмують китів, дельфінів, черепах, морських птахів, риб, спричиняють тривалий біль у тварин. Проблема пластику – це проблема особистого вибору, який ми робимо щодня. І якщо робити його правильно, пластикове забруднення стане соціально і економічно неприйнятним. Тисячі школярів 2019 року пройшлися маршем через Берлін, щоб закликати до жорсткіших заходів проти

глобального потепління, 35 тисяч підлітків і студентів пройшли Брюсселем, де розташовані основні інституції ЄС, виступаючи проти глобального потепління. На транспарантах були надруковані гасла «Динозаври вважали, що вони теж мають час» і «Будьте частиною рішення, а не забруднення».

Екосвідомість стає обов'язковим надбанням сучасної людини. Усі ми хочемо споживати природні ресурси у чистому вигляді (повітря, воду), натуральні продукти харчування тощо. У тій кризовій екологічній ситуації, в якій перебуває наша країна нині, бібліотеки просто не мають морального права виховувати споживацьке ставлення до природи. Екологічна криза спонукає до переосмислення відносин у системі: «природа – людина – суспільство», диктує потребу формування екологічно компетентної особистості.

Екологічна компетентність виступає передумовою збереження здоров'я. Експерти ВООЗ офіційно констатують, що 80% хвороб людини обумовлені несприятливим екологічним станом навколишнього середовища. Найвідчутніший вплив на довкілля кожна людина здійснює, насамперед, через повсякденно-побутову діяльність і звички. Тому й вирішення багатьох екологічних проблем (особливо місцевого рівня) лежить у площині зміни побутових звичок і стилю повсякденної діяльності кожної людини. Цей процес тісно пов'язаний з умінням кожної особистості, оцінюючи рівень безпечності, щодня свідомо обирати ті допоміжні побутові засоби, що здійснюють мінімальний вплив на довкілля і здоров'я. Отже, призупинення екологічної кризи можливе насамперед зі зміною у свідомості і діяльності кожного громадянина нашої країни, активнішої участі громадян у прийнятті рішень щодо довкілля.

Екологічна складова – один із головних напрямів Концепції сталого розвитку, прийнятої ООН. Якщо ознайо-

---

митися з кожною із 17 Цілей Сталого Розвитку, визначених у цій Концепції, то стає очевидним, що практично всі вони в той чи інший спосіб пов'язані з екологією.

У світі більше 20 років тому був започаткований рух «Зелені бібліотеки». Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) визначає «зелені» бібліотеки за такими критеріями:

- бібліотечні будівлі максимально відповідають критеріям зеленого будівництва;
- впроваджують елементи екологічного управління на основі світових стандартів;
- демонструють власним прикладом практики сталого споживання в діяльності бібліотек;
- проводять просвітницьку роботу та надають інформаційні матеріали щодо сталого розвитку, залучають громадськість до вивчення та вирішення екологічних питань.

Бібліотек, які пройшли сертифікацію за системою LEED (Лідерство в енергетиці та екологічному проектуванні) – понад 120.

Міжнародна асоціація видавців та відділ зв'язків з громадськістю ООН заснували Книжковий клуб Цілей сталого розвитку для юних читачів – Sustainable Development Goals Book Club. Він використовує книги як інструмент для заохочення дітей у віці від 6 до 12 років до взаємодії з принципами Цілей сталого розвитку за допомогою ретельно підібраних списків для читання книг з усього світу, пов'язаних з кожною з 17 ЦСР, на офіційних мовах ООН – англійській, арабській, іспанській, китайській, російській та французькій.

ІВВУ об'єднала зусилля зі своїм партнером – Міжнародною асоціацією видавців і працює з Книжковим клубом Цілей сталого розвитку для юних читачів.

Разом із національними секціями ІВВУ в Латинській Америці та Карибському басейні створили каталог дитячих книг зі сталого розвитку «Читання, уява, дія...». Це вражаюча колекція із 46 дитячих книг на теми зміни

клімату та екологічної стійкості відповідно до цілей сталого розвитку ООН.

Останнє десятиріччя було найтеплішим за всю історію спостережень. Високі температури спричиняють засухи, пожежі. Це загрожує усім. У 2018 р. 39 млн людей у світі ризикували втратити свої будинки. ІВВУ пропонує список літератури, щоб більше знати про наслідки зміни клімату. Закликає читати ці книги із друзями і самотужки, щоб знайти способи допомогти Землі. Ці книги надихають. Такі списки є до кожної із ЦСР.

Всі бажаючі можуть заснувати Книжкові клуби ЦСР у своєму населеному пункті.

Перелік книг українською мовою, які ви можете використовувати для Книжкового клубу ЦСР, за посиланням <http://livelibrary.com.ua/product/knigi-zeleni/>

Міжнародний рух Libraries4Future (Лайбріаріс ф'юче) проголосив Декларацію принципів, яка визначає роль бібліотечних працівників та відвідувачів бібліотек як суб'єктів захисту клімату та сприяння сталому розвитку, та закликає бібліотеки у всьому світі брати активну участь у боротьбі зі світовою кліматичною кризою.

Декларація принципів.

1. Бібліотеки – активні учасники захисту клімату. Ми вважаємо, що зміна клімату – це найгостріша громадська і політична проблема нашого часу. Бібліотеки повинні братися за завдання щодо захисту клімату і заявляти про себе – бути повноправними учасниками дискусії та активно діяти!
2. Кожен з нас може і повинен діяти. Ми самі зобов'язуємося – і до того ж закликаємо всіх співробітників бібліотек – працювати і діяти, враховуючи кліматичні проблеми та збереження ресурсів. Ми закликаємо наших керівників і всіх практиків бібліотечної справи, всіх працівників сфери освіти і науки інтегрувати екологічну свідомість та принципи сталого розвитку в свою повсякденну роботу!

-
3. Бібліотеки – це мультиплікатори. Бібліотека – це місце освіти та інформації. Ми вважаємо абсолютно необхідним наочно донести знання та інформацію про зміни клімату та їх наслідки. Коли досі є ті, хто заперечує ці зміни, ми повинні стати платформою для широкої дискусії, познайомити громадськість з перевіреними фактами, надати їй доступ до освітніх програм.
  4. Бібліотеки зміцнюють соціальну згуртованість. Реалізація заходів щодо захисту клімату та впровадження екологічно стійкого розвитку лише тоді будуть успішними у всесвітньому масштабі, коли з цього процесу ніхто не буде виключений – як сказано в порядку денному ООН щодо сталого розвитку до 2030 року. Тому ми хочемо, щоб бібліотеки ставали місцями демократії та спонукали до суспільної дискусії, сприяли зміцненню соціальної згуртованості – заради гідного майбутнього всіх людей на планеті. Основними принципами суспільного діалогу в бібліотеках повинні стати рівноправність і відсутність дискримінації.
  5. Політики повинні вжити заходів. Разом з рухом «Fridays for Future» (Фрайдз фо ф'юче) ми закликаємо представників влади по всьому світу взяти на себе зобов'язання з подолання кліматичної кризи! Підписати декларацію принципів можна онлайн за посиланням <https://libraries4future.org/en/petition/>

Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) у Стратегії 2019-2024 проголошує ключовою ініціативою №1: Продемонструвати можливості бібліотек у досягненні Цілей сталого розвитку.

IFLA має в своєму складі спеціалізовану групу навіколишнього середовища, сталого розвитку та бібліотек «Навіколишнє середовище, стійкість та бібліотеки» (Environment, Sustainability And Libraries Special Interest Group – ENSULIB).

Місія цієї групи вивчати:

- вплив змін клімату на бібліотеки (зміна умов зберігання та збереження, ізоляція будівель, вплив на фінанси бібліотеки та управління тощо).

-
- застосування екологічно чистих практик у бібліотеках (використання дощової води та відновлюваних джерел енергії, енергозбереження, сортування сміття тощо).
  - вироблення екологічно дружніх рекомендацій для професії (переробка застарілих документів, використання біорозкладаних матеріалів тощо).
  - сприяння розвитку бібліотечних ресурсів та послуг, пов'язаних із екологією та сталим способом споживання (інформаційні колекції на екологічну тематику, виставки, просвітництво тощо)
  - підвищення власної обізнаності бібліотекарів щодо екологічних проблем.

Бібліотеки дають у користування книжки, отже роблять значний внесок у захист клімату, адже зменшується закупівля книжок, тим самим заощаджується папір, зберігаються дерева. Українські бібліотеки також приєдналися до світового екоруху, в багатьох бібліотеках є кейси успішних екологічних проєктів.

З 2016 року IFLA щорічно проводить конкурс та нагороджує «зелені» бібліотеки за екологічні ініціативи – IFLA Green Library Award (Грін лайббарі евод).

Переможець за 1-е місце отримує 500 євро. Щороку надходить понад 30 заявок, які оцінює міжнародне журі. 1-е місце у 2020 році виборола таїландська бібліотека Rangsit University Library Патхум Тхані. Проєкт НБУ для дітей, який ми подали на конкурс у 2021 р., увійшов до 12 найкращих проєктів, але підсумки конкурсу будуть оголошені з дня на день. Ми сподіваємося на перемогу. У 2017 р. проєкт «Garbage Hero» «Герой Сміття» Львівської обласної бібліотеки для дітей посів 2 місце.

Будь-який тип зеленої бібліотеки або проєкт, ініціатива чи ідея зеленої бібліотеки може претендувати на премію ІФЛА.

ІФЛА збирає так звані «SDG Stories» – історії бібліотек з прикладами досягнення цілей сталого розвитку

відповідно до «Порядку денного до 2030 року...». Наразі Світова бібліотечна мапа ІФЛА вміщує 37 історій з 23 країн. Україна представлена проектами «Казковий трамвайчик» НБУ для дітей та «Герой Сміття» зі Львова.

Ось декілька прикладів іноземних Зелених бібліотек.

Публічна бібліотека Остіна (Техас, США) в 2009 році запровадила програму Recycled Reads (Рісайклд Рідз). В рамках програми організовано центр переробки списаної літератури, який отримує всі списані матеріали публічної бібліотеки Остіна та її 20 філій, а також принесені відвідувачами. Книги в гарному стані продаються за ціною від 0,5 центів до 2 доларів, не придатні для продажу – відправляються на переробку. Всі отримані кошти від продажу та здачі в макулатуру – йдуть на розвиток бібліотеки.

Крім того, центр навчає громаду Остіна цінностям сталого розвитку та проводить різноманітні просвітницькі заходи та майстер-класи для дітей та дорослих з виготовлення поробок зі старих книг, ремонтування тощо. В результаті програма Recycled Reads стала одним із головних переробників макулатури в місті та активно впроваджує концепцію «нуль відходів». За 12 років роботи центру майже 4 тис. тонн книг отримали друге життя замість того, щоб потрапити на сміттєзвалище.

Бібліотека розробила онлайн-тренінг з практик «зеленого» списання матеріалів, який є у вільному доступі на Youtube.

Нова бібліотека Deichman Stovner в Осло (Норвегія): створено багатоцільовий простір для всіх вікових груп із унікальним дизайном, який відображає природне середовище – ліси міста Осло. Бібліотека базується в торговому центрі, надає новий вимір для зустрічей, навчання та розваг. Адаже близько 90% користувачів відвідують бібліотеку для спілкування. Тому архітектори базувались на ідеї «парку – третього місця» – вільного для всіх без

вікових обмежень з можливістю розслабитися, пограти або почитати.

«Бібліотеки речей» діють у Братиславі, лондонському районі Уест-Норвуд, Празі тощо.

Це місце де зустрічаються люди, які цікавляться не лише книгами, а й корисними речами, та охочі поділитися знаннями. Там зібрані речі з різних сфер життєдіяльності людини. Замість того, щоб купувати дорогі речі, які потім зрідка використовуються, бібліотека пропонує інноваційну практичну ощадну можливість використовувати речі знову і знову – взяти речі на абонемент до трьох тижнів (достатньо читацького квитка). Там діють і майстерні, у яких навчають, як користуватися речами. Наприклад, машина для чищення килимів. Головне – об'єднати людей, які додержуються принципів розумного споживання.

У Джакарті, в Індонезії у 2019 році запроваджено 2019 року цифровий читацький квиток, який замінив звичні читацькі квитки з пластику на пластикові картки, тобто безпаперове та безпластикове членство. Використовується мобільний застосунок, як засіб ідентифікації, коли користувач самостійно біля спеціального автомата або біля рецепції оформляє доступ на абонемент, продовжує онлайн термін користування цифровим фондом, здійснює пошук у каталозі рекомендацій книжок і довідок – усе в одному застосунку.

У Сенегалі є бібліотека, яка збирає дощову воду і використовує її для поливу своїх садів.

Червоний контейнер FaBio бібліотеки-велосипеда Міської бібліотеки у Мангеймі (Німеччина) містить близько 150 книжок та ігор для дітей, які він вивозить у парки, до басейнів чи на міські свята, і діти можуть безкоштовно ними користуватися. Діти або батьки, які мають із собою дійсний читацький квиток, можуть одразу взяти щось із пропонованих книжок додому. Поверну-

---

ти книжки можна у будь-яку з бібліотек мережі міських бібліотек Мангейма.

На даху бібліотеки Варшавського університету висаджено розкішний сад.

Проект «Просвітницька робота з охорони довкілля» діє в фінських публічних бібліотеках та фінансується Міністерством освіти та культури з метою сприяння екологічній обізнаності бібліотек, вуглецевій нейтральності та економії спільного використання. В рамках проекту також запущена концепція зменшення вуглецевого сліду в бібліотеках. На основі нової концепції буде створено дорожню карту екологічної обізнаності бібліотек та розглянуто Цілі сталого розвитку ООН.

Унікальний екологічний бібліобус Фінляндії з міської бібліотеки міста Porvoo (Порвоо) має сонячні батареї на даху, які підзаряджають акумулятори для освітлення та роботи комп'ютерів. Бібліотечний автомобіль працює на відновлювальному дизелі Neste MY. Міська бібліотека Turku представила різнокольоровий електробібліобус Lieke.

В Канаді йде спорудження об'єднаної установи – Публічної бібліотеки Оттави та Архіву Канади. Проект будівлі відповідає стандарту LEED Gold, сприятиме забезпеченню чистого, безпечного та стійкого середовища для сучасних та майбутніх поколінь. Зелений дах із сонячними панелями. Відкриття будівлі заплановане на 2025 рік.

Це буде конструкція з нульовим рівнем вуглецю, яка підтримує амбітні цілі щодо зменшення викидів парникових газів у місті на 100% до 2050 року та є чудовим прикладом співпраці, яка допомагає активно управляти наслідками зміни клімату.

У місті Йоганнесбург (Південно-Африканська Республіка) побудують президентську бібліотеку Табо Мбекі з використанням глини та утрамбованої землі з місцевих районів, частина дерев'яних виробів буде із місцевих

порід деревини, а підлога у всій будівлі буде зроблена з місцевого каменю. Президентська бібліотека складатиметься з восьми куполів, які нагадують зерносховища. Використання бруду з місцевих джерел та каменю допоможе мінімізувати викиди вуглецю. Завдяки товстим земляним стінам тепло буде зберігатися протягом дня і вивільнятися вночі, коли температура зовні впаде. Також на даху встановлять фотоелектричні сонячні панелі для виробництва електроенергії.

Наші бібліотеки для дітей відповідно до теорії поколінь мають справу із поколінням Z (зумери), які народилися з 1995 по 2010 роки, та поколінням Альфа (народжені після 2010 року).

Для покоління Z, а ще більше для покоління A, сортування сміття, екоторбинки та органічні товари – це не привід для гордості та постів у соцмережах, а буденність людини. Такого ставлення вони вимагають і від інших. Згідно з дослідженням, 80% з них переконані, що компанії повинні піклуватися про навколишнє середовище. Тож не дивно, що до вибору продукції ці діти підходять відповідально та надають перевагу тим брендам, які: не тестують продукцію на тваринах; використовують відновлювані джерела енергії під час виробництва; роблять упакування, яке можна здати на переробку; виробляють засоби з натуральних та органічних компонентів.

Ці покоління з дитинства мають акаунти в соцмережах, вони краще за інших розбираються в технологіях, цікавляться сучасною культурою, музикою, мемами. Їх турбують зміни клімату. Давати їм жорсткі установки і вчити з-під ременя вже не вийде. Точно знають, чого не хочуть. З ними потрібно домовлятися, адже ними керує самодисципліна.

Їм хочеться творити, а не руйнувати. Сучасні діти люблять і бережуть природу. Тому на пікнік вони з радістю виберуть екопосуду з бамбука, ніж будуть їсти з

пластикових одноразових тарілок. І це чудово. Не посади, соціальний статус чи приналежність до певної групи зможуть викликати у них повагу та бажання наслідувати. А тільки ваш спосіб життя, погляди, яких ви притримуетесь, та цінності, які транслюєте.

Покоління Альфа – це покоління Google babies. Вони знають, як користуватися Youtube раніше, ніж навчилися читати та писати. А смартфон чи айпед – іграшка, яка потрапляє їм до рук ще до року. Покоління А прийшло не просто в цифровий світ, а у світ портативних девайсів, які забезпечують включеність у глобальну мережу та взаємодію з різноманітним контентом де завгодно в режимі 24/7, і саме це вирішально впливає на формування портрета даного покоління. Недарма їх називають «діджиталнародженими» (digital native): так, згідно з дослідженням Університету Айови вже до дворічного віку 90% з покоління А має мінімальні навички використання планшета.

Вони зможуть замінити собі будь-який орган, зробивши його на 3D принтері. Виростити собі нове тіло і замінити його, звернувшись по допомогу до фахівців, професії яких ще не вигадали, з матеріалів, які ще не придумали. Ох, і цікаве нас чекає майбутнє!

Найбільше впливає на альф відеоконтент, який вони повсякчас споживають у соцмережах. Зірки, котрі спершу запалилися в соцмережах, – куди більші авторитети для них, ніж «традиційні» знаменитості. Тому не буде зайвим ненав'язливо додавати до своїх бібліотечних відеопроєктів екологічну складову. Для покоління А важлива життєвість, щирість і справжність контенту.

Ми перебуваємо не в середині кліматичної кризи, а насправді на межі кліматичного колапсу. Ми залишаємо дітям знищену, засмічену планету та купу політичних і релігійних конфліктів. Планеті нашій в принципі байдуже, будуть на ній жити люди чи ні. Їй, мабуть,

---

було б значно комфортніше без таких поселенців-винищувачів. Тому не Земля, а саме ми маємо бути зацікавлені у тому, щоб нам дозволили жити тут далі. І саме дітям доведеться це все розв'язувати та вичищати. Вже змалечку для них характерні висока соціальна відповідальність та свідомість. Вони займаються проблемами світового значення – тероризмом, екологією, збереженням ресурсів, які майже вичерпані нами, їх попередниками.

Українські бібліотеки для дітей фактично з перших днів свого існування мають у своїй діяльності екологічну складову: Це особливе книжкове і подієве наповнення, що передбачає зустрічі з екоактивістами, презентації ековидань від видавництв та авторів, майстер-класи з використанням природних чи екоматеріалів, участь у знакових подіях екологічного календаря року, за яким ми і орієнтуємося в роботі. Наші бібліотеки власним прикладом демонструють соціальну роль і відповідальність, практики сталого споживання та економії ресурсів, як провайдери освіти для сталого розвитку навчають цьому відвідувачів через книги та просвітницькі заходи. Наприклад, Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т. Шевченка впроваджує навчально-ігровий екологічний проєкт «Екостиль твого міста», Львівська обласна бібліотека для дітей – «Жити в стилі ЕКО вчить бібліотека», Харківська обласна бібліотека для дітей – проєкт «Зелені легені», Запорізька обласна бібліотека для дітей – «Червона книга Запорізького краю», Херсонська обласна бібліотека для дітей розробляє неймовірні екологічні настільні ігри. Реалізуються екопроєкти в бібліотеках для дітей у Дубно, Мукачево, бібліотеці для дітей ім. Гагаріна в Києві, бібліотеці на Пріорці та багатьох інших.

Є серед наших бібліотек і «Бібліотеки насіння», які демонструють дітям, як росте їжа, знайомлять з професіями агронома, садівника, квітникаря, організува-

---

ли процес обміну насінням між городянами, які мають присадибні або дачні ділянки, проводять огляди літератури та інформаційних ресурсів, присвячених збереженню локального біорізноманіття України.

Впроваджувати екозвички у життя допомагають бібліотекам українські видавництва, зокрема «Ранок», що друкують книги з перероблених матеріалів та дбає про те, щоб книгу можна було легко переробити в майбутньому. Нині вже є багато книжок на тему екології – про свідомий підхід до споживання та використання ресурсів.

У фонді Національної бібліотеки України для дітей представлено 1092 назви видань на екологічну тематику, серед яких: 0-6 р. – 13 назв; 6-9 р. – 62 назви; 10-11 р. – 74 назви; 12-15 р. – 229 назв; 16-18 р. – 104 назви.

Відрадно, що за останні п'ять років можна спостерігати справжній книжковий екобум, адже питання екокультури та толерантного ставлення до навколишнього природного середовища на часі, як ніколи. Так, протягом останніх років видано багато сучасних, цікавих й змістовних книжок, зрозумілих і привабливих сучасному читачу. У 2017 році до фонду бібліотеки надійшло 4 книжки; у 2018 – 5; у 2019 – 13; у 2020 – 14, за 2021 – поки всього 2 (0-6 р. – 6 назв; 6-9 р. – 10 назв; 10-11 р. – 9 назв; 12-15 р. – 4 назви; для старшого шкільного віку, фахівців та педагогів – 9 назв).

Варто зазначити, що сучасні екокнижки орієнтуються на широкий віковий діапазон – від найменших читачів до школярів старшого віку. Завдяки дитячим виданням розмови про екологію стають простішими, оскільки саме діти слугують джерелом нових знань для дорослих, які й самі часто лише починають вчитись, як сортувати сміття, куди його подіти, як заощаджувати ресурси.

Бібліотеки – це також ідеальне місце для виховання бережливого ставлення до природи через настільні екологічні ігри! В НБУ для дітей таких є декілька.

Щорічно до роковин Чорнобильської трагедії у бібліотеці проходять цикли екозаходів і презентацій. Їх відвідують і виступають із застереженнями безпосередні свідки та учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, наприклад заступник керівника Прип'ятського міськвиконкому в 1986 році, письменник Олександр Есаулов, який ще й презентує під час зустрічей свої книги про трагедію, зокрема останню «Мамо, а що це було?». Для першокласників цього року провели екологічний бумеранг «Гірчить Чорнобиль крізь роки», а ще продемонстрували вражаючий відеофільм «Прип'ять до та після...»

Бібліотека вже виграла та реалізовувала грант від Посольства США – проєкт «Зооекологічна студія «Екологія. Природа. Я.» (2014).

Завжди раді ми бачити в бібліотеці представниць ЕкоКлубу «Зелена Хвиля» Анастасію Коваленко і Юлію Бичкову, які в ігровій формі спілкуються з дітьми про проблеми екології, захисту навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів.

У рамках програми літніх читань «Книжкова пригода довжиною в літо» у 2019 році все літо працювала екомайстерня «Хранителі Землі», де наші користувачі вчилися любити та берегти природу, зокрема сортувати сміття, створювати із непотрібних речей креативні та корисні речі. Сортування відходів – актуальна зараз тема. Адже в середньому мешканець великого міста в Україні щодня викидає 1-2 кг сміття. Про те, як можна мінімізувати цю кількість, як сортувати відходи, і йшлося під час майстер-класів. Всього за літо проведено 9 майстер-класів. Робота продовжувалася навіть під час карантину.

В рамках проєкту «Живи в ЕКО-стилі» у березні 2021 у відділі обслуговування дітей дошкільного та молодшого віку відбулася презентація нової дитячої книжки-білінги зі збереження довкілля «Еко-історії для моїх малень-

---

ких друзів». Презентацію провів автор книги, голова ГО «Екологічна нація», письменник, тележурналіст Богдан Красавцев. Третьюкласники ставили багато запитань, ділилися своїми історіями бережливого ставлення до природи та пограли в цікаву вікторину «Еко-скринька».

Літо-2020 пройшло у бібліотеці в онлайн-форматі. Тематичні програми серпня відбувалися в стилі ЕКО.

Серпневі онлайн-читання «Здоров'О з бібліотЕКОю!» відзначалися великою кількістю програм екологічної тематики. Важливим відкриттям серпневих читань стала програма ЕКО-news. У ній висвітлювали як позитивні, так і тривожні новини з екологічного життя України та світу, наукові відкриття, які покращують екологічну ситуацію тим чи іншим чином, а також анонують бібліотечні програми тижня та місяця. Родзинкою кожного випуску була інформація про цікаві просвітницькі та промоційні екопроекти від колег – дитячих бібліотекарів із різних куточків країни (4 випуски).

Щонеділі об 11.00 рубрика «ЕКО-life» надавала практичні поради щодо сортування сміття, використання його як ресурсу. Будь-хто міг записати власне відео для рубрики, розказати про своє екожиття не тільки читачам бібліотеки, а і всій країні! (Як перетворити сміття на ресурс; Еко-торбинки. Ідемо на закупи; Здаємо відсортоване сміття).

Ще одна еконовинка серпня – Екологічний інформбум «Парад новин, як захистити тварин», який знайомив дітей із тваринним світом і закликав стати на захисті планети та всього живого. Книжки, які майстерно та незвичайно відкривали бібліотекарі у відео дітям, допоможуть ближче пізнати тваринний світ – завдяки незвичайним завданням кожного випуску, та сформувати свідому позицію захисника живої природи (5 випусків):

На Зеленій полиці, яка виходила щосуботи, можна було «знайти» нові екокнижки. Деякі книжки шокують фактами, а інші підказують, що кожен із нас може зро-

---

бити просто зараз, щоб покращити екологічний стан довкілля. Книжки Зеленої полиці з категорії Must Read – обов'язкові до читання.

У наших випусках на полиці були представлені: книга норвезького антрополога Томаса Гілланда Ерік-сена «Сміття і люди. Зворотній бік споживання»; книга Мартіна Дорі «Діти проти пластику», Марії Г. Роде «Справжні монстри загроза для планети», Ірени Панаріної «Птахабетка», Г.Ткачук «Книжка про сміття».

Ці випуски програм можна переглянути на ютуб-каналі бібліотеки у плейлисті «Здоров'О з бібліотекою влітку!».

Ми працювали, працюємо і ще потужніше працюватимемо в подальшому в напрямі екопросвітництва, формування екокультури, промоції екологічного способу життя засобами літератури. Ми мріємо про створення сучасного екопростору в бібліотеці, про встановлення на даху сонячних батарей, створення бібліотечного екосаду, мінімальне використання енергоресурсів усередині, реалізацію інших амбітних екопроектів... Ми віримо, що наші мрії в недалекій перспективі стануть дійсністю. Гуртуймося навколо екології, бережимо довкілля і природні ресурси, аби було майбутнє у наших дітей і онуків.

Методи роботи з екологічного просвітництва. Досвід видавництва «Ранок» та практичні поради

Найголовнішим методом роботи з екологічного просвітництва є особистий приклад. В усіх офісах видавництва «Ранок» сортують сміття. Встановлені окремі баки для паперу, пластику, металу, скла, батарейок та комбінованих упаковок. Також у видавництві дбають про енергетичні ресурси. На логістичному центрі встановлені сонячні батареї та світлодіодні лампи з датчиками руху.

Видавництво постійно веде роботу із популяризації екологічного способу життя. У жовтні 2019 року у видавництві «Ранок» пройшов екодень відкритих дверей. Наші гості дізналися, як народжується книга, пройшлися офісом, у якому працюють видавці, та побачили величезний книжковий склад. Чому еко? Разом з гостями ми висадили дерева у дворі нашого логістичного центру. Всі, хто взяв участь в акції, отримали у подарунок екокнижку «Зберегти місто», виготовлену із вторсировини. Таким чином, ми зробили приємне і гостям, і планеті.

У рамках книжкових форумів та виставок ми часто організуємо різні екологічні активності. Наприклад, в рамках Дитячого форуму – Фестивалю «Книгоманія» – відбувся екофрендлі майстер-клас «Стань супергероєм свого міста» від видавництва «Ранок». Ми з дітьми розмовляємо про те, як можна врятувати самотуж-

---

ки планету, тобто, які дії можна вчинити, наприклад: економити ресурси, сортувати сміття, використовувати екологічний транспорт. Паралельно граємося в сортування сміття, так би мовити, розкидаємо його по баках. Це просвітницька діяльність і практична гра для дітей.

Також ми активно співпрацюємо з громадськими організаціями, що займаються питаннями екології. Багато екологічних книг видавництва «Ранок» є у зеленій бібліотеці, яка активно працює в Києві. Постійно беремо участь у різного роду заходах з екологічних питань.

Директор та працівники видавництва є спікерами у Zerowaste Academy, яка стартувала 2020 року і веде просвітницьку діяльність у сфері сортування сміття.

У видавництві навіть було створено окрему посаду – координатор екопроектів, який займається просвітницькою діяльністю та впроваджує нові ініціативи.

Запущено чудовий проект «Україна без сміття», у якому взяв участь і «Ранок». Над цим проектом команда працювала протягом року. Результат – цикл пізнавальних відеороликів про правила сортування і про переробку в Україні. Відеоролик про переробку комбінованих упаковок можна подивитися за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=m76DeSzN0fY>

Ми розуміємо, що соціальні мережі є дуже популярним джерелом інформації у багатьох, тому нещодавно була створена сторінка у фейсбук «Смітєва революція», яка веде просвітницьку діяльність з питань правильного поводження з відходами та відповідального споживання.

До корпорації «Ранок» входить Зміївська паперова фабрика, яка займається переробкою вторсировини: паперу, упаковки Tetra Pak та іншої комбінованої упаковки, на кшталт паперових стаканчиків. Тут знаходиться єдина в Україні екокотельня, аналогів якої немає

в Україні: переробляє лушпиння соняшника з перспективою створення альтернативного джерела тепла. Крім того, на Зміївській паперовій фабриці командою ентузіастів виробників паперу та краєзнавців був створений музей паперу, відвідувачі якого мають можливість безкоштовно дізнатися про тонкощі та секрети виробництва та переробки паперу.

20 листопада у Києві відбулося нагородження переможців проєкту «ЕСOtransformation-2020», який покликаний сприяти формуванню екологічних цінностей у бізнес-спільноті. Завдяки відкритому голосуванню, команда видавництва «Ранок» відзначена професійною асоціацією екологів України (РАЕУ) стейкхолдером зелених змін – 2020 та нагороджена Еко-Оскар.

Одним із методів популяризації екологічної теми є впровадження екопродукції.

Ми досягли того, що 80% підручників друкується на екопапері, технологія виготовлення якого спеціально розроблена фахівцями для друку підручників та книг для дітей.

У 2017 році видавництво «Ранок» запустило власний проєкт «Екокнига», використовуючи при цьому такий екопапір. Першим виданням проєкту стала книжечка-практикум «Зберегти ліс» Ганни Булгакової та дизайнерки Ольги Романової. Це був експеримент: ніколи раніше у видавництві не друкували книжки з переробленого матеріалу. Крім того, ми не розуміли, як таку книгу сприйме споживач. Екокнига стала успішною, а команда видавництва зрозуміла, що тема екології дуже актуальна. В тій же серії вийшла книжка «Зберегти місто». Почали створювати цілі серії екокниг.

У 2018 році, на такому папері видавництво «Ранок» надрукувало дитячу енциклопедію «Дивовижна подорож у світ тварин» Анни Клейборн і Брендана Кірні, яка стала хітом.

-
- Серед популярних:
- серія гра-сортер <https://www.ranok.com.ua/info-grasorter-nagoduj-tvarinku-domashni-ulyublentsi-26585.html>
  - серія екоблокнотів <https://www.ranok.com.ua/info-bloknot-eko-a6-lev-22707.html>
  - сміттева революція <https://www.ranok.com.ua/info-smittjeva-revolyuetsiya-porushuyuchi-krugover tq-marnotratstva-25405.html>
  - Чому ми любимо (і не любимо) ПЛАСТИК? - <https://www.ranok.com.ua/info-chomu-mi-lyubimo-i-ne-lyubimo-plastik-30075.html>

Окрім книжок видавництва «Ранок» дуже радимо книжку про шляхи збереження довкілля Шіяна Беррі «50 ways to help the planet». Книжка містить багато порад, як можна змінити свої звички, щоб допомогти планеті. Ось деякі з них.

1. Не користуйся одноразовим. Відмовтеся від усіх одноразових виробів на пластиковій основі. Користуйтеся своїми багаторазовими стаканчиками для кави на виніс, складайте покупки у сумку-шопер та тканинні мішечки, беріть з собою на пікнік багаторазовий посуд. На щастя, сьогодні ринок пропонує великий вибір гарних альтернатив.
2. Сортуйте. Роздільний збір сміття для переробки зменшує площу сміттєзвалищ. 60% об'єму домашнього сміття - упаковка, яку можна переробити.
3. Віддавайте перевагу продуктам із вторсировини. Переробка може заощадити багато енергії, порівняно із виготовленням виробу з нуля.
4. Вимагайте зменшення обсягу відходів та пластику. Якщо у вашому улюбленому продукті занадто багато упаковки, чому б не написати відповідальній фірмі, аби вказати, як це впливає на вашу лояльність до них?

Іноді компанії уважніше вислуховують одного відданого клієнта, який витрачає час на те, щоб написати, аніж владні ініціативи та лозунги.

5. На шляху до роботи ви можете бути більш активними, піднімаючись сходами, замість того, щоб підніматися ліфтом. Це повсякденне заняття збільшує частоту серцебиття та дихання, подібно до вправ у спортзалі.
6. Діти. Неабиякої шкоди довкіллю завдають дитячі підгузки. Зараз набирають популярності багаторазові підгузки, які можна прати. Ви зможете зекономити багато грошей та допомогти природі, використовуючи їх, коли тільки можете.
7. Пішки до школи. Зараз до школи ходить лише половина маленьких дітей, а близько 40 відсотків везуть на машині. Почніть створювати впевнених у собі вуличних дітей, прогулюючись з ними до школи, поки вони маленькі. Зробіть подорож веселою та використовуйте її, щоб пізнати свою місцевість. Подорожуючи до школи разом з вами, учні стануть краще підготовленими для самостійної мандрівки, коли підروуть, знатимуть, як поводитись із незнайомцями чи дорожнім рухом.
8. Велосипед для роботи, школи, магазинів та для здоров'я. Чи знали ви, що велосипед – це найефективніший спосіб пересування? Він є найнижчим споживачем енергії на кілометр, завдяки розумній системі коліс, педалей та передач.
9. Зелене робоче місце. Не роздруковуйте електронні листи без зайвої необхідності. Сучасні принтери дозволяють друкувати документи з обох сторін. Для записів можна використовувати або «оборотки», або менші аркуші паперу. Переходьте на електронний документооборот. Офіси витрачають багато енергії

-
- лише на обладнання, яке працівники залишають ввімкненим у неробочий час. По можливості не користуйтеся кондиціонерами.
10. Працюйте більше з дому. Для планети основні переваги домашньої роботи полягають у тому, що ми уникаємо поїздки на роботу. Навіть якщо працювати з дому один раз на два тижні, це допоможе зменшити затори на 10%, а викиди вуглецю ще більше.
  11. Святкування. Найкраще свято – на відкритому повітрі. Дні народження, весілля та святкові дні не повинні бути марнотратними, аби бути веселими та особливими. Намагайтеся триматися подалі від повітряних кульок та пластикових прикрас. Можна разом з дітьми зробити подарунки власноруч. Будь ласка, ніколи не випускайте повітряні кулі в небо, оскільки вони можуть завдати величезної шкоди дикій природі. Плаваючі або літаючі ліхтарі ще гірші і можуть спричинити пожежі та завдати шкоди птахам та тваринам.
  12. Споживання енергії. Ноутбуки використовують набагато менше енергії, ніж настільні комп'ютери. Включайте комп'ютери на ніч. Датчик руху у поєднанні з освітленням зекономить купу енергії в під'їзді та вдома.
  13. Прання. Пом'якшувач білизни можна замінити чашкою прозорого оцту, доданого під час циклу полоскання. Це нейтралізує мило та освіжить одяг, допоможе уникнути використання додаткового пластику, у який упакований продукт.
  14. Економія води. Оберіть ефективну модель побутової техніки. На пральних машинах та посудомийних машинах є екомаркування, які показують, скільки води та електроенергії вони використовують. Завжди використовуйте повне навантаження, щоб отримати

максимальну віддачу від своїх машин. Заповнюйте повністю барабан пральної машини, не залишаючи багато місця. Полагодьте свої крани та душові насадки, які течуть. Одна крапля в секунду – це більше 15 000 літрів води на рік, що витрачаються даремно. Встановіть аераційні крани, які змішують повітря з водою та надають відчуття великого потоку води.

15. Заспокойте свій холодильник. Якщо ваш холодильник знаходиться поруч із батареями, збереження продуктів у холодному та свіжому вигляді є одним з найбільш енергоємних занять. Щоб не перетворити свій холодильник на енергетичну свиню, не залишайте двері відчиненими.

16. Дружба із живою природою. Годуйте птахів. Робіть та регулярно наповнюйте годівнички. Ваш сад може стати справжнім притулком для підтримки горобців, комах. Висаджуйте бджолині квіти. Залиште кульбаби, поки вони не зацвінуть, як важливе раннє джерело пилку.

Також варто подивитися на досвід проєкту зі створення екологічного освітнього простору «Зелена бібліотека», що почав роботу в м. Києві в одній зі шкільних бібліотек. Видавництво «Ранок» активно підтримує проєкт.

Екологічний освітній простір у бібліотеці поєднує оновлений демонстраційний майданчик та освітню програму з охорони довкілля для дітей та їх батьків. У світі рух «Green library» розвивається вже понад 20 років. «Зелені бібліотеки» демонструють на власному прикладі практики сталого споживання та впроваджують просвітницьку роботу серед населення.

Проєкт передбачає:

- креативний екодизайн простору (природні кольори, натуральні матеріали);
- елементи декору з перероблених матеріалів (вторсировини);

-
- розробку освітньої програми (тематичні лекції, майстер-класи з екологічної тематики, сортування сміття та переробки, кіноперегляди тощо);
  - співпрацю з екологічними активістами та ініціативами;
  - підбірку книг та електронних носіїв на екологічну тематику та про навколишній світ.

Приклади заходів, які проводить бібліотека:

- інтерактивні лекції (наприклад, «Як перетворити чашку в книгу», «День без поліетилену», «Життя в стилі Zero Waste», «Віртуальна екскурсія до біосферного заповіднику»);
- зустрічі з дитячими письменниками на презентаціях екокниг;
- творчі майстер-класи (наприклад, «Розфарбовуємо екосумку», «Виготовляємо прикраси для новорічної ялинки», «Інсталяція з пластикових кришечок»);
- конкурси та виставки дитячого малюнку на екотематику;
- виставки картин художників;
- просвітницька робота (зустрічі з учнями шкіл та дитсадочків: «Як сортувати сміття», екологічні ігри, день тварин).

---

*Ангеліна Докус,
заступник завідувача підготовчим
відділом Одеського державного
екологічного університету, завідувач
сектору профорієнтаційної роботи
з учнівською молоддю, кандидат
географічних наук, інженер-гідролог*

Бібліотечний екологічний простір – платформа для розвитку дітей і молоді

Людина і природа... Філософи, поети, художники всіх часів віддавали данину цій вічній актуальній темі. Та ніколи вона не стояла так гостро, як у наші дні, коли загроза екологічної катастрофи нависла над людством. Людина і суспільство повинні докорінно змінити своє ставлення до природи та її ресурсів. Роль книги у цьому процесі найважливіша, особливо для молоді. Вона дозволяє зробити безліч дивних відкриттів, підкаже, як зробити так, щоб природа стала невід'ємною частиною життя дитини, а спілкування з нею викликало не тільки задоволення, а й потребу зберігати її. Тому ми ведемо екопросвітницьку роботу серед підростаючого покоління за допомогою різних форм і методів для зародження цінностей природи, екологічного світогляду, екологічної культури.

Важливими складовими цієї роботи є:

- врахування вікових, індивідуальних, психологічних особливостей дітей і молоді;
- вибір оптимальних форм і прийомів ековиховання за допомогою пізнавальної та художньої літератури;
- прийняття участі молоді в охороні і поліпшенні стану природного середовища свого краю.

Ми реалізуємо низку вебпроектів, під час яких презентуються різноманітні матеріали, наприклад: вебдодатки книг «Екомислення у повсякденному житті», які допомагають зрозуміти, що безпечне існування і розвиток можливі тільки за умови відновлення чистоти середовища і гармонійної взаємодії з ним. Доброю традицією є проведення екосвят разом зі своїми читачами (навіть під час карантину в форматі online з друзями бібліотеки, фахівцями, колегами).

У міжнародний день навколишнього середовища і Всесвітній день здоров'я проводилися засідання «за круглим столом»: «Прогрес чи злочин проти людства», «Екологія і суспільство, на перехресті душі», літературно-екологічний круїз «Планета у нас єдина».

Юні знавці тваринного світу перевіряли свої знання за допомогою вебвікторини «М'яу, гав-шист», згадували про бережливе ставлення до природи своїх улюбленців. Батькам і юним користувачам сподобалася добірка «Книжкові вітамінчики для здорової малечі», які вчать турбуватися про своє здоров'я – «Розумна людина», «Світ мого доквілля», віртуальна подорож «День чарівної води».

Завдяки творчому підходу створюємо різноманітні види представлення екологічної інформації і екоLife, практичні поради із сортування сміття та екологічного способу життя: екоперог, новини з усього світу, інтерактивний плакат-барометр «Зникаючі рослини Одещини», огляди-презентації з екологічних питань «Зелена мозаїка», «Там, де я живу», «Мої 365 екоднів».

Актуальним напрямком екокультури є екотуризм. Це поняття народилося як результат нового бачення традиційних краєзнавчих проблем під кутом зору екології, що визначає їх у зв'язку з екологічною ситуацією в конкретній місцевості. Передусім це явний поворот до читача, його інтересів, долучення молоді до соціально значимих справ, до охорони рідного краю. Наша біблі-

---

отека з метою патріотичного виховання, залучення до історії і культури регіону, усвідомлення того, що це твій «зелений дім», проводить різні «екокраєзнавчі» заходи. Зараз ми працюємо над серйозним творчим інтернет-проектом «Електронна екокарта Одещини». Карта розділена різними кольорами на райони, при наведенні курсору на район відкривається сторінка, яка містить пізнавальні матеріали і заходи з екокраєзнавства. Наприклад: гра-вікторина «Блакитні перлини Одещини», відеоподорож археолога, слайд-шоу «Пташиний базар», сатиричний інтернет-театр охорони природи «Stop», віртуальна книжкова виставка контраст «Землі моєї стогін», нові надходження літератури про живу природу «Бібліотечний зоопарк», фотоподорожі «Найкрасивіші вулиці та парки Одеси».

Робота бібліотеки з екологічного виховання здійснюється у тісній співпраці з Одеським державним екологічним університетом, ЗОШ міста, державними службами.

Співпраця з Одеським державним екологічним університетом в рамках проекту «Екологічне виховання молоді» – окрема сторінка діяльності бібліотеки. Цей просвітницький проєкт ОДЕКУ, направлений на розповсюдження екологічних знань та формування у шкільної молоді екологічного світогляду, який поєднує:

- якісну інформацію від провідних спеціалістів;
- креативні та комфортні умови для розвитку;
- сучасні методики донесення інформації;
- практичну реалізацію екологічної освіти.

Варто відмітити, що Одеський державний екологічний університет (ОДЕКУ) – єдиний в Україні профільний заклад вищої освіти (ЗВО) у сфері екології, базовий ЗВО Міністерства енергетики та захисту довкілля України. Саме тому в університеті накопичено унікальний досвід, який застосовується під час реалізації проєкту «Екологічне виховання молоді». Варто розповісти про нього трохи детальніше.

Основною платформою для проведення заходів проєкту є перший в Україні студентський екологічний коворкінг «Ecoprostit», який було створено у 2016 році руками студентів ОДЕКУ з вторинної сировини. Ecoprostit дуже швидко набув великої популярності через свою концептуальність та чисельні заходи, які проходили на базі коворкінгу. Вже за перший рік роботи його відвідали близько 1500 гостей.

Окремий напрямок роботи проєкту «Екологічне виховання молоді» – виїзні заходи, в рамках яких ведеться активна співпраця з учбовими закладами у форматі проведення лекцій та тренінгів з екологічної тематики, а окремим напрямком виокремлюється співпраця з бібліотеками. Наша бібліотека активно співпрацює з проєктом: на постійній основі проводяться лекції зі збереження водних ресурсів, екотуризму та екології. Також до заходів, які проводяться поза університетом, можна віднести виїзні екскурсії та екотабори, в яких ОДЕКУ виступає у ролі наукового консультанта та формує інформаційну складову виїздів.

Зазначимо, що на екосторінці бібліотеки «Екологічна варта» (цільова програма «Партнерство заради майбутнього дітей») користувачі постійно отримують інформацію з питань охорони довкілля, ведуть діалог з фахівцями, цікавляться екологічним станом Чорного моря і лиманів Одещини, проблемами зміцнення берегів і будівництва хмарочосів у прибережній зоні, а також іншими питаннями. Ми працюємо під гаслом «Немає нічого більш винахідливого, ніж природа, тож бережімо її!»

«Я зірвав квітку – і вона загинула. Я спіймав метелика – і він помер у мене на долоні. І тоді я зрозумів, що торкатися краси можна тільки серцем».

П. Ситниченко

---

*Лариса Данилова,
в.о. директора КЗ «Запорізька обласна
бібліотека для дітей «Юний читач»
Запорізької обласної ради*

Створення мальованої Червоної книги Запорізького краю як впровадження інноваційного проєкту з екологічного просвітництва та популяризації екологічного способу життя

Шановні колеги, чи знаєте ви, що 22 травня в світі відзначається Міжнародний день біологічного різноманіття. Цей день було проголошено Генеральною Асамблеєю ООН у 2000 році на честь прийняття 22 травня 1992 року Конвенції про біорізноманіття, коли діяльність зі збереження видів стала предметом міжнародного права. Прийняття такого документа було вкрай необхідним і актуальним. За останні 400 років планета втратила близько 100 видів хребетних тварин. Сьогодні приблизно 22 тисячі видів рослин і тварин перебувають на межі зникнення.

У реаліях, коли людство вимушене переглянути своє ставлення до навколишнього природного середовища, стає очевидним і зрозумілим, що незважаючи на всі наші технологічні досягнення, ми повністю залежні від здорових і різноманітних екосистем для забезпечення себе водою, продуктами харчування, медикаментами, одягом, паливом, енергією, та, зрештою, притулком. Сьогодні охорона природи стала в усьому світі дуже важливою справою. Наслідки технічного прогресу, посилення його впливу на природне середовище, інтен-

---

сивне використання природних ресурсів порушують екологічну рівновагу в природі, що веде не тільки до зникнення окремих видів рослин і тварин, але й цілих угруповань. Такі явища ставлять під загрозу існування самої людини. Тому зараз в усіх розвинених країнах приділяється велика увага екологічній освіті, вихованню усвідомленого бережливого ставлення до оточуючого середовища, до рослинного і тваринного світу. А основою екологічної освіти є обов'язкове ознайомлення людей з оточуючим рослинним та тваринним світом, з усім його розмаїттям. Тому пріоритетним напрямком діяльності КЗ ЗОБД «Юний читач» ЗОР стало екологічне виховання дітей-користувачів бібліотеки.

Одним із способів боротьби за збереження різноманітності життя на нашій планеті є охорона рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, а також дбайливе ставлення до природи. Експертам та науковцям Всеукраїнської екологічної ліги стало відомо, що Національна комісія з питань Червоної книги України планує розглянути пропозиції про позбавлення статусу рідкісних і зникаючих видів і виведення з переліку Червоної книги України окремих видів флори. Тому, орієнтуючись на цю інформацію, але достеменно не знаючи, які конкретно види флори і фауни будуть виведені, в нашій бібліотеці було вирішено втілити у життя новий екокультурний проєкт «Зацілований сонцем світ степовий. Екобібліотека» зі створення Червоної книги Запорізького краю у малюнках вихованців бібліотечної художньої студії «Уроки різноколірного чарівництва» за участю співробітників Національного заповідника «Хортиця», які являються консультантами і просвітниками.

Хортиця – диво не тільки Запоріжжя, але й усієї України. На острові росте більше 1000 видів рослин, мешкає 600 видів комах, 200 видів птахів та 20 видів тварин, зберегти яких є нашим завданням. Але Хортиця потерпає

від недбалого господарювання людини, від безкультур'я і невихованості. Вона жива, поки жива її природа, перед якою всі ми повинні смиренно, уклінно й шанобливо схилити голову. Тому в проєкті «Мальована Червона Книга Запорізького краю» більше уваги приділено саме екології острова Хортиця.

Проєкт розпочався у 2019 році, а закінчиться – у 2021, реалізується учасниками бібліотечної художньої студії «Уроки різноколірного чарівництва» під керівництвом художника бібліотеки Муленко Ніни Іванівни. На заняттях діти малювали флору і фауну Запорізького краю, яка знаходиться у стані зникнення. Потім ці малюнки будуть оформлені у артбук «Мальована Червона книга Запорізького краю» із коментарями наукових співробітників Національного заповідника «Хортиця», яку презентуватимуть у ЗМІ. До виконання можуть долучатися усі охочі.

Реалізація проєкту почалася з просвітницької роботи. Тільки протягом 2020 року, незважаючи на карантинні обмеження, в бібліотеці відбулися зустрічі із запорізькою зооволонтеркою Олесею Кулик, краєзнавцями Володимиром та Оленою Шелегедами. Від Національного заповідника «Хортиця» активно співпрацює з бібліотекою науковий співробітник заповідника Михайло Муленко, який представляв фауну краю в червні 2019 року та в січні 2020 року http://www.zobd.zp.ua/mozaika_1906.html запис від 18.06, а в 2021 році до Дня лісу представив читачам дивовижний світ природи Хортиці в усьому її різноманітті. Крім того, за 2020-2021 роки діти мали можливість взяти участь у пізнавально-розважальному квесті «На пошуки екологічних знаків», здійснити подорож екологічною стежиною «Життя з повітря, води і світла», ознайомитися з дитячою літературою на звукових виставках-вернісажах «Музика природи», здійснити віртуальну подорож світовим океаном «Мешканці

водної стихії» (до Міжнародного року науки про океан). Цьогоріч в умовах карантину до Дня довкілля на сторінці бібліотеки у фейсбук запущено відеовікторину «З природою єдиною мовою», питання якої допоможуть перевірити знання з екології і набути нових знань. Бібліотека співпрацює з ГО «ЄвроІн» в рамках проекту «Кольорові відра» по свідомому сортуванню сміття.

Всі проведені заходи з популяризації екологічних знань, сприяли створенню малюнків до Червоної книги Запорізького краю, які було вперше представлено в бібліотечній галереї під час презентації виставки малюнків «Світ дитячих емоцій», розділ якої був присвячений саме «Червоній книзі». Про цю подію докладніше можна прочитати на сайті бібліотеки за посиланням http://www.zobd.zp.ua/mozaika_2001.html. Співпрацю бібліотеки із Національним заповідником «Хортиця» освітлювала Запорізька обласна рада на своєму сайті <https://zor.gov.ua/news?page=40> запис від 27.01.20 року. Крім того, перші роботи студійців до Червоної книги Запорізького краю можна переглянути у Фейсбучі за хештегом #митворчі.

У цьому році проєкт буде завершено. Наша мальована Червона книга Запорізького краю буде складатися з кількох розділів: рослинний і тваринний світ в малюнках дітей і в описах видів представників флори і фауни від наукового співробітника Національного заповідника «Хортиця» Михайла Муленка. Ми сподіваємось, що наша «Мальована Червона книга» навчить дітей бережливому ставленню до природи, бо знання й дотримання правил природоохоронної поведінки – це важливий показник рівня культури кожної людини.

---

*Ірина Тацакович,
директор Івано-Франківської
обласної бібліотеки для дітей,
заслужений працівник
культури України*

Бібліотека і користувач: життя в екостилі

Карпати – це легені України, кожна пора року тут чарує своїми особливими барвами і красою. Але територія Івано-Франківської області зазнала значного антропогенного впливу, а невідповідність використання природно-ресурсного потенціалу екологічним вимогам загострили екологічну ситуацію.

Ми є свідками значних змін, які відбулися в природі внаслідок діяльності людини. Екстенсивне природокористування, нехтування екологічними принципами у сфері промислового, аграрного і лісогосподарського виробництва, осушення боліт, вирубування лісів, розорювання заплавл і схилкових земель сприяли збільшенню антропогенного і техногенного навантаження, що призвело до руйнування природних ландшафтів, деградації багатьох їх складових, зменшення чисельності видів рослин і тварин. У зв'язку із цим проблема набула винятково важливого значення.

Саме на Івано-Франківщині більш ніж де інде на Україні збереглися природні ландшафти, незаймані території, ендемічні й реліктові види рослин і тварин, саме тут є значні рекреаційні ресурси. Це чисте п'янке повітря, незора широчінь, це санаторії й цілющі мінеральні води, відомі на всю Європу, це і оздоровчі маршрути, це зелений туризм.

Природа Карпат ніби спеціально створена для туризму, відпочинку і оздоровлення. Все це притягує численних відвідувачів – мандрівників, краєзнавців, поетів і просто туристів, які бажають пізнати природу нашого краю.

Івано-Франківська обласна бібліотека для дітей, взявши до уваги актуальний напрям екологічної культури – екокраєзнавство, започаткувала проект «Природні багатства та культурна спадщина Карпатського краю».

В рамках проекту започатковано цикл заходів заповідними місцями краю. Його метою є:

- привернути увагу громадськості до питань екології та проблем охорони навколишнього середовища;
- підвищення екокультури мешканців Прикарпаття;
- виховання позитивної екоповедінки як показника духовного розвитку особистості;
- зацікавлення користувачів читанням екологічної літератури;
- сприяння формуванню здорового способу життя;
- підняття компетентності юних краян та молоді у формуванні особистої екокультури через участь у практичних природоохоронних заходах.

Екологічна стежка «Природний заповідник «Горгани» знаходиться у центральній частині українських Карпат, створений 12 вересня 1996 року, займає площу 5344,2 Га. Царство пейзажів 7-8 тисячолітньої давності, коли ще всі карпатські гори зразу ж після танення останнього льодовика були вкриті соснами, кедрою європейською. Крім мальовничих урочищ із гірськими струмками тут можна побачити такі чудеса природи, як «м'який ліжник» із різнобарвних мохів. У заповіднику серед багатой флори і фауни є чимало ендемічних рослин, які зустрічаються тільки тут.

Опубліковано 30 видів рослин та 24 види тварин, занесених до Червоної книги. Завдання заповідника – зберегти унікальну природу Горган, вивчити біологію

й екологію рідкісних рослин і тварин та оберігати їх. Особливе місце в роботі заповідника займає екологічно-просвітницька робота серед дітей і молоді.

Протягом багатьох років бібліотека тісно співпрацює з сектором екологічної освіти природного заповідника «Горгани», створений екологічно-природничий клуб «Арніка», членами якого є учні 3-8 класів, які люблять природу та вміють її берегти. Під час засідань клубу спільно з працівниками та науковим співробітником ПЗ «Горгани» Романом Ігоровичем Кузнецовим проведено ряд заходів та акцій. Це відзначення Дня заповідників та Всесвітнього дня водно-болотних угідь, бібліоквест «Заповідна Україна». Також акція «Допоможемо пернатим», де члени клубу «Арніка» спільно з її керівниками виготовляли годівнички для зимуючих птахів, а також в бібліотеці було представлено слайд-шоу «Зимуючі птахи». Діти більше дізналися про птахів, які залишаються зимувати в нашому краї. А також ознайомилися з пам'яткою про те, чим можна годувати птахів взимку, а чим заборонено.

Проведено відеовернісаж «Найкращі весняні квіти ті, що ростуть». Провідний фахівець ПЗ «Горгани» Роман Кузнецов розповів про найпоширеніших представників первоцвітів: пролісок звичайний, шафран, пролісок дволистий, білоцвіт весняний, морозник та інші. Першими навесні з'являються надзвичайно красиві й ніжні квіти – проліски. Місця, де вони квітнуть видно здалеку. Останнім часом ця квітка користується неабияким попитом, тому навесні, під час масового цвітіння, їх зривають у великих кількостях для весняних букетів. Помилуються день-другий, а потім викидають на смітник. Задля застереження від необдуманого нищення цих занесених до Червоної Книги квітів, щоб вберегти їх від квіткових браконьєрів діє Всеукраїнська акція «Первоцвіт». Проведено майстер-клас з виготовлення первоцвітів та ін-

---

ших весняних квітів з паперу.

Під час чергового засідання клубу «Арніка», дітям була представлена мінівистава «На екологічній галявині». В останній осінній місяць проводилась акція «Жовтий лист», де наголошувалось, якої шкоди завдає екології спалювання опалого листа.

Традиційно проводиться акція «Збережи ялинку», було проведено майстер-клас «А моя ялинка залишилася в лісі», де діти за допомогою кольорового паперу, картону та ялинкових прикрас виготовляли ялинку, а також малювали малюнки.

Екологічна стежка «Чорногора – перлина Українських Карпат». Яка ще місцевість у серці Українських Карпат вартує такого зацікавлення з боку науковців, майстрів красного письменства і пензля чи увінчана стількома легендами і переказами? Природа Чорногірського хребта дуже різноманітна. Тут найкраще з-поміж усіх масивів Українських Карпат збереглися сліди давніх гірських зледенінь, представлені екзотичними формами рельєфу – цирками з мальовничими озерами (Несамовите, Марічейка, Шибене, Бребенескул), мореними валами, гребнями хребтів – кармінгами.

А ще є в Чорногорі диво – висячі долини, мальовничі водоспади – неповторні пам'ятки природи.

У Чорногорі знаходиться найвища гора Говерла (2061м над рівнем моря). На полонині Пожижевська розташована метеостанція, на якій цілорічно кожні три години проводяться метеозаміри і складають прогноз для України на найближчі дні. А ще тут гуляв славний легінь Карпат Олекса Довбуш із своїми опришками.

А трохи нижче Чорногірського Хребта в лісових хащах розкинувся Карпатський Національний парк на площі 50 тис. га з метою збереження біологічного ландшафтного різноманіття, пам'яток історії і культури. Флора Карпатського національного природного парку

багата і різноманітна. Тут зростають 1100 видів вищих спорових квіткових рослин, що занесені до Червоної книги. Здається, що цих рослин (арніка, едельвейс, баранець булавовидний, плауни, всі види тирличу та ін.) безліч, але слід пам'ятати, що вони збереглися тільки у Карпатах, в інших місцевостях їх винищили.

У бібліотеках області було створено банки фактографічної літератури «Рідкісні рослини і тварини краю», «Пам'ятки природи», презентації екологічної літератури, вікторини, конкурси малюнків, виробів з природних матеріалів, фотоконкурси «Диво лісове», «Явища природи», «Рідкісний кадр», було проведено фотосесію у бібліотеці «Фото з улюбленою книгою про природу».

Багатий і різноманітний тваринний світ природного парку, 28 видів хребетних тварин занесені до Червоної книги (тритон карпатський, саламандра плямиста, мідянка, чорний лелека, беркут, горностай, видра, рись та ін. Фауна птахів нараховує близько 160 видів. До Міжнародного дня птахів (01.04.2021) у бібліотеці провели озвучену книжкову виставку «Птахи Карпат». Виставка супроводжувалася унікальними записами голосів птахів.

Екологічна стежка «Водні артерії Карпат». Поверхневі води Карпат сконцентровані в річках і потічках, загальна кількість яких складає 8286 назв. Найбільші річки Дністер, Прут, Лімниця, Бистриця, Черемош. Всі вони беруть початок у верхів'ях Карпат і є важливими джерелами водопостачання не тільки України, але Молдови і Румунії. Верхів'я річок – місце нересту цінних видів риби, улюблене місце відпочинку та оздоровлення людей. На жаль, люди після себе залишають сміття, промислові об'єкти скидають у річки забруднену воду, нищать довкілля поблизу річок. Для забезпечення охорони природних комплексів, сприятливого гідрологічного режиму і чистоти Карпатських річок, найбільш чистим і мальовничим річкам надано статус

заповідних, це місця з сприятливими для життя нересту і розмноження унікальних риб: форелі, в'юна, сазана, рибця, марени, дунайського лосося. А скільки ще річок та джерел замулених, яким потрібна допомога! На захист рік було оголошено і проведено акцію «Чистий берег – чиста вода!». Ініціатива бібліотеки була підтримана волонтерами і об'єднала людей, які хочуть звільнити парки, береги річок, свої намелені пункти від сміття. Було створено карту екологічно чистих і забруднених місць у вигляді стендової презентації.

Кожен, хто хоч раз добровільно прибрав сміття, вже не кине недопалок повз урну. Більшість друзів такої людини теж перестануть смітити у її присутності. Поступово, від людини до людини, наш край стане чистішим.

Екостежки «Мандруємо Національним природничим парком «Галицький». Національний парк розташований на стику Опілля, Галицької улоговини та Передкарпаття, а також вздовж річки Дністер. Лісові урочища, водно-болотні угіддя, лучно-степові ділянки та геологічні утворення на 15 тис. га сприяють збереженню унікального генофонду рослинного та тваринного світу. Серед рослинного світу унікальною знахідкою на території парку є одна з найбільш рідкісних орхідей України – офрис бджолоносна.

Тваринний світ представлений карпатськими і подільськими видами: олень шляхетний, козуля європейська, лелека, мідниця звичайна, ондатра, видра річкова, ведмідь бурий, норка європейська, кіт лісовий та ін.

Особливе місце у роботі «Галицького» посідає вивчення орнітофауни. Саме з водоймами пов'язане життя таких рідкісних представників української фауни, як стерлядь, верезуб, харуіс європейський, гоголь, крохаль довгоносий, скопа, кроншнет та ін. Загалом до Червоної книги відносяться 45 видів рослин (пролісок, білоцвіт, билинець комарниковий, люка дволиста, лунарія ожи-

---

ваюча, булатка великоквіткова) і 37 видів тварин (підковоніс малий, борсук, горностай, лелека чорний, пугач, саламандра плямиста, тритон карпатський та ін.)

У найцікавіші куточки парку ведуть еколого-пізнавальні стежки «На Касову гору», «По Діброві», туристичні маршрути «Ворониця-Сімлин», «До Галицьких печер», «До Подільських печер», «Княжа криниця – музей природи», орнітологічні – «Вздовж Бурштинського водосховища», «На стави». На території парку можна відвідати Центр реабілітації диких тварин, днеропарк, екзотаріум з птахами та музей «Природи землі Галицької», що поблизу села Крилос Галицького району. Заслуговує на увагу досвід громадськості цього селища, яке стало прикладом для міст-мільйонників, запровадивши роздільне сортування сміття. Духовенство, представники громади, інтелігенція, молодь і діти, свідомі краяни розпочали з прибирання заповідної території і сортування сміття. Згодом це почало приносити дохід. Від 750 грн до 5 тис. грн.

Місцевими священниками організована акція з висадження молодих саджанців.

Кожен з нас хоче бути щасливим і здоровим. Через забрудненість повітря, відсутність натуральних екологічно чистих продуктів велика частина населення страждає на хронічні хвороби. Нині сміттєзвалища і полігони вже займають більше території, аніж площа об'єктів природно-заповідного фонду України, саме тому ми повинні докладати максимум зусиль, щоб жити у безпечному світі.

---

*Наталія Кравченко,
завідувач сектору читального залу
відділу обслуговування дітей
дошкільного віку та учнів 1-4 класів
КЗ «Обласна бібліотека для дітей»
Черкаської обласної ради*

Інноваційні форми роботи з екологічного просвітництва молодших школярів (із досвіду роботи бібліотек для дітей Черкаської області)

Проблеми екології не перше десятиріччя залишаються гострими і в багатьох випадках невирішеними. Єдиний вихід із ситуації, що склалася, – зміна ставлення людства до довкілля. Тож бібліотеки Черкащини через знайомство із книгами та періодичними виданнями екологічного спрямування, проведення просвітницьких заходів намагаються виховувати у своїх користувачів любов до природи, прагнення берегти, примножувати її багатства, формувати вміння і навички діяльності в природі.

Добре себе зарекомендували класичні, але ефективні форми роботи, що проводяться в Черкаській обласній бібліотеці для дітей. Це пізнавальні природознавчі години, ігри і навіть лялькові вистави екологічного спрямування. Вони не тільки знайомлять дітей з навколишнім середовищем, а й допомагають дітям розібратися, для чого потрібні ці знання. Проведення будь-якого заходу підсилюється візуальним рядом. Прикладом може служити тема Чорнобиля. Саме таку тему нелегко зрозуміти наймолодшим читачам бібліотеки. У даному випадку допомогли б книги для дітей віком 7-10 років та, на жаль,

---

таких вкрай мало. Тому новою твору К. Міхаліциної «Квіти біля четвертого», що надійшов до бібліотеки завдяки Українському інституту книги, були дуже раді. Доступно для дітей розповідається про біль втрати, який довелося пережити людям, що назавжди покидали рідну домівку. Також зрозуміти тему Чорнобиля допомагає мультиплікаційний фільм «Місто-привид» з пізнавального серіалу для дітей «Книга-мандрівка. Україна».

Останнім часом робота урізноманітнюється і набуває все більших масштабів. Нові ідеї реалізуються у спільних проєктах зі школами міста. Зокрема, це тісна співпраця з колегіумом «Берегиня» м. Черкаси. Спочатку для учнів молодшої школи розробили проєкт «Кожну крихту збережемо», мета якого – заготовити якнайбільше хлібних крихт для підгодовування птахів і одночасно зберегти хлібні відходи. До акції діти готувалися заздалегідь. Кожен учень змайстрував своїми руками годівничку (обов'язкова умова – використати для цього побутові відходи: пластикові пляшки, картонні коробки, фанерні листи). Також діти взяли участь в екологічному конкурсі «Голос рідної природи серцем слухати навчись». А завершальним етапом цього проєкту стала акція під назвою «Допоможи птахам»: діти розвісили власноруч змайстровані годівнички у дитячому парку біля бібліотеки.

У продовження співпраці було проведено другий спільний екологічно-просвітницький проєкт «Простягаємо руки природі, щоб із нею жити у згоді», який тривав пів року. Його мета показати, як склад та якість продуктів харчування напряму пов'язані зі станом навколишнього середовища та який вплив на здоров'я людини мають неякісні харчові продукти. Проєкт включав у себе цикл заходів, на яких діти вчилися основам екології й валеології, намагаючись зрозуміти потреби власного організму й неймовірну важливість збереження навколишнього середовища. Це година екологіч-

---

ної мудрості «Червона книга України», урок безпеки «Крамничка здорової їжі» та цикл пізнавальних годин «Загадки матінки-природи». До подій були залучені не тільки діти, а й їхні батьки: вони спільно експериментували, пізнавали, закріплювали здобутий досвід. Учні разом із вчителькою й батьками ретельно опрацьовували теми на практиці, вивчаючи способи зберігання овочів та фруктів, готуючи з дарів природи фреші, класифікуючи спеції та навіть особисто вирощуючи деякі дари природи. Свої перші дослідження в цій галузі юні валеологи представили у вигляді доповідей, а ще написали відгуки й сформулювали власні висновки в зошитах. Підсумком тривалого екологічно-просвітницького проєкту став захід «Здоровенькі були!». Екологічно-харчова вікторина допомогла узагальнити й освіжити в пам'яті всю інформацію, яку діти здобули в школі й читальні.

Цікавими напрацюваннями можуть похвалитися й бібліотеки області. Успішний проєкт реалізовано у Катеринопільській РБД. Поштовою до його створення стало проведення працівниками бібліотеки години спілкування «Екологію нашого містечка ми творимо самі», під час якої учні однієї з місцевих шкіл ділилися думками щодо шляхів покращення екологічного стану свого населеного пункту, власного внеску у цю справу. Багато дітей акцентували увагу на необхідності обмеження використання в побуті поліетилену, пластику, пропонували ідеї і шляхи їх реалізації, висловлювали готовність долучитися до конкретних справ. Тож працівники районної бібліотеки для дітей вирішили втілити в життя одну з ідей школярів через реалізацію проєкту «Діти проти поліетилену». Його складові – проведення тематичних просвітницьких заходів серед користувачів бібліотеки, виготовлення дітьми-волонтерами крафт-пакетів та їх розповсюдження в закладах торгівлі селища. Фінансове забезпечення проєкту стало можли-

---

вим у результаті перемоги бібліотеки в конкурсі мікрогрантів «Час діяти – 2019: Екодовкілля – в громади» від БО «БФ «Урожай – громаді» (за підтримки ТОВ «НВФ «Урожай», що входить до Групи МХП). До реалізації проекту долучилися діти різних вікових категорій – від молодших школярів до старшокласників. Впродовж літа вони разом із бібліотекарями виготовляли крафт-паке-ти. Восени за участю очільників району, регіональної філії ТОВ «НВФ «Урожай», благодійного фонду «Урожай – громаді», відбулася урочиста презентація проекту громадськості селища. Після цього налагоджено співпрацю із закладами торгівлі, які стали використовувати крафт-паке-ти, виготовлені дітьми. Проєкт діє донині.

Виховання дбайливого ставлення до природи та розуміння важливості збереження довкілля є одним із основних напрямків роботи Ватутінської міської бібліотеки для дітей. Тож наприкінці 2019 року книгозбірня доєдналася до міжнародного руху «Green library», що розвивається в бібліотеках по всьому світу вже 20 років. Книгозбірня започаткувала збір використаних батарейок та макулатури. Завдяки співпраці з БФ «Бібліотечна країна» фонд бібліотеки поповнився літературою екологічного спрямування, що дозволило розширити тематику і форми масових заходів. Тепер у книгозбірні щотижня відбуваються еконеділі, під час яких проводяться тематичні заходи з виховання в читачів екологічної культури, любові до природи, економного ставлення до її ресурсів, акції: «Бережемо природу разом», «Жити в стилі ЕКО», «Чисте довкілля? Почни з себе» тощо. Також в ігровій формі діти вчать правильно сортувати сміття, виготовляють поробки з вторинної сировини, обговорюють найближчі плани за чашечкою запашного чаю та смаколиками.

Багато бібліотек (Корсунь-Шевченківська, Монастирищенська, Христинівська ДБ, Черкаська ЦМБД) з ме-

---

тою виховання почуття особистої причетності за збереження навколишнього середовища ініціюють залучення своїх користувачів до природоохоронних акцій «Збережемо первоцвіти», «Посади дерево – залиш слід на Землі», «Мої Черкаси – не сміттєзвалище», «Оточи себе красою» тощо. Креативно до організації таких заходів підходить Уманська ЦМБД. Основному дійству, яке полягає в прибиранні та озелененні міських територій, передують інформаційно-розважальна складова. Так, в один з попередніх років за ініціативи учасників клубу «Добротворець», що працює в ЦМБД, був організований екодесант «Чисте місто починається з тебе». Місцем проведення став уманський центральний парк. Саме тут була організована фотовиставка-міст «Не стій, а дій!», яка складалася з двох стендів – червоного та зеленого: на червоному стенді містилися фото занедбаних і засмічених куточків міста, а на зеленому – світлини упорядкованих зон. Під час презентації фотовиставки перехожим роздавали листівки екологічного змісту та запрошення приєднатися до заходу. Велику кількість глядачів зібрав майстер-клас з апсайклінгу (корисні поробки із матеріалів, що зазвичай викидаються у сміття), який провели студенти факультету екології та захисту рослин Уманського національного університету садівництва. Крім того, увазі учасників екодесанту було запропоновано лялькову виставу «Як хлопчик занедбав планету», підготовлену читачами книгозбірні. Після цього всі присутні взяли участь у прибиранні парку.

Ще з 2015 року обласна бібліотека для дітей доєдналася і продовжує роботу в межах Всеукраїнської волонтерської ініціативи «Батарейки, здавайтеся!». У вестибюлі читальні стоїть контейнер для використаних батарейок – кожен бажаючий може вкинути туди цей шкідливий для довкілля елемент різноманітних пристроїв. Далі зібрані батарейки передаються координаторові руху в

Черкасах. А спонукають дітей відповідально ставитися до природи та брати участь у проєкті численні заходи, що проводяться бібліотекою.

Екологоорієнтовна діяльність проводиться й у віртуальному просторі: на сайті обласної бібліотеки у рубриці «Ігровий майданчик» сформовано розділ «Екологія. Географія», де увазі дітей представлені різноманітні вікторини, кросворди, ігри. Зокрема, висвітлюється дуже актуальна і болюча для всіх тема сортування та утилізації сміття. Популярністю цей ресурс користується також серед вчителів, бібліотекарів, які послуговуються його матеріалами для підготовки та проведення уроків, масових заходів.

Як бачимо, справжня екологічна свідомість починається з наймолодший, бо вони є поколінням майбутнього, якому жити далі на цій планеті. А розпочинати треба з власних думок, чистої оселі, двору, вулиці, міста, бо ми всі є складовою всесвітньої екології.

---

*Людмила Адаменко,
завідувач відділу розвитку підліткового
читання КЗК «Донецька обласна
бібліотека для дітей»*

Сучасні аспекти діяльності бібліотеки на допомогу екологічному вихованню користувачів

Екологічна ситуація на Донеччині погіршується. Зокрема, в курортному місті Маріуполі це питання стоїть дуже гостро. Відтак актуальною є проблема екологічного просвітництва, тому тема захисту навколишнього середовища завжди знаходиться у полі зору бібліотечних працівників Донецької обласної бібліотеки для дітей, які спільно з екологами виховують у населення дбайливе ставлення до природи.

Бібліотека збирає, систематизує, надає доступ до різноманітної інформації екологічної тематики, долучає велику кількість людей різних спеціальностей, щоб звернути увагу дітей на екологічні проблеми сьогодення та сприяти вихованню у них щоденного свідомого ставлення до питань охорони навколишнього середовища. У Донецькій обласній бібліотеці для дітей постійно проводиться велика кількість різних заходів щодо популяризації літератури з природничих наук та екологічних знань. Фахівці відділу розвитку підліткового читання намагаються наповнювати глибоким змістом та проводити заходи цікаво і з найширшим залученням користувачів як до їх підготовки, так і до проведення. Читачі дізнаються про те, які проблеми постали перед людством у ХХІ сторіччі, які існують шляхи їхнього ви-

---

рішення. Під час заходів, що проводяться у бібліотеці, підлітки жваво дискутують про те, що кожна людина несе персональну відповідальність за майбутнє Землі, й шукають методи вирішення екологічних проблем рідного міста. Адже ми живемо на найдивовижнішій планеті – планеті світлих сонячних ранків, яскравих лагідних днів і тихих зоряних ночей, що пахнуть м'ятою та матіолою, на планеті, що дарує найщиріші почуття і щастя тим, хто шанує, любить та оберігає її!

Наведемо найяскравіші заходи, проведені на екологічну тему.

Екотурнір «Душа природи чуйна і ласкава», під час якого читачі отримали відповіді на питання: «Чому зникають різні квіти і дерева, гинуть комахи і птахи?».

Інтерактивна екогра «Вчимось, друзі, природу любити». Легенький вітерець, спів птахів, солодка джерельна вода... Важко собі уявити, але це все може зникнути, якщо люди не почнуть дбати про природу. Під час заходу мариупольська письменниця Світлана Носуленко вчила читачів бібліотеки дбайливому ставленню до природних скарбів: читала дітлахам свої екооповідки. Як виявилось, проблеми екології дуже хвилюють маленьких читачів: вони уважно слухали, жваво обговорювали, висловлюючи свої думки щодо захисту довкілля. Діти не лише вносили свої пропозиції, а ще і вирішили втілювати ідеї на практиці. Вони намалювали моделі екогорбинок, використання яких допоможе зробити свій, хоч і маленький, внесок у справу захисту оточуючого середовища.

Екологічна гра «Хай квітує наша Земля», під час якої діти розгадували загадки, вирішували логічні задачі та розв'язували кросворди – все це значно розширює кругозір, навчає увазі та розвиває пам'ять. Як не крути – суцільна користь!

Артгайм «Пухнастий друг», присвячений Всесвітньому дню кішок, пройшов насичено та весело! Це час

творчості, гумору, позитивного настрою і цікавого, екологічного пізнання себе і світу, а у відділі естетичного виховання та соціокультурної діяльності він ще включав у себе елементи сторітеллінга та арттерапії.

До Всесвітнього дня бездомних тварин (International Homeless Animals Day) проведено віртуальну фотовиставку-роздум «Що я в змозі зробити?». Відзначення цього дня започатковане з ініціативи Міжнародного товариства прав тварин у 1992 році. Молоді фотографи мариупольського фотоклубу «КЛюФ» (користувачі бібліотеки) підготували роботи, в яких постаралися відобразити особливі почуття, властиві лише тваринам, які виростили на міських вулицях: смуток і біль, гнів і відчай, самотність і надію. Виставка фоторобіт «Що я в змозі зробити?» відбулася у межах творчого проєкту ART-галереї талантів «Зроби крок» та мала неабиякий успіх, як серед відвідувачів бібліотеки, так і серед гостей міста. Ми сподіваємося, що з такою подачею, через живе фото, можна звернути увагу молоді на ставлення до тварин, яке має бути чуйним і дбайливим, викликати прагнення задуматися про причини збільшення кількості бездомних тварин у дворах, в місті та допомогти формуванню моральної позиції підлітків щодо цієї проблеми.

Teach-in (діалог) «Вода – це найважливіший ресурс» проведений до Всесвітнього дня водних ресурсів. Під час заходу користувачі дізналась, яку важливу роль вода має для людини у фізіологічному, гігієнічному, промисловому і господарському значенні. Вони розібрались, яку воду та скільки потрібно пити щодоби, як залежить життя тварин та рослин від води, а ще подивилися відеоролики про цікаві факти про воду, її хімічний склад та здатність запам'ятовувати і передавати інформацію. Також діти розібрались з феноменом хрещенської води, згадали прикмети та прислів'я про воду, факт, що без води неможливе життя людей, тварин і рослин.

Для студентів Маріупольського медичного коледжу була проведена екологічна година «Маріуполь – місто біля моря». Це місто з багатою історією, сповнене місць, що представляють величезний інтерес для туристів... Наші гості розглядали питання щодо екологічних проблем та пошуку шляхів збереження унікальної екосистеми Приазов'я.

Маріуполь – це місто, яке постійно розвивається, це місто, де проживає майже 550 тис. мешканців, а в останні 5 років з'явилося ще 120 тис. нових маріупольців. Зростання чисельності населення виводить на новий рівень і проблему відходів. На зміну лінійній економіці повинна прийти економіка замкнутого циклу. В її основі лежить принцип 3R: reduce, reuse, recycle («зниження, повторне використання, переробка»), який повинен стати слоганом кожного відповідального споживача. З 80 млрд одиниць одягу, що випускається у світі, тільки чверть потрапляє на вторинну переробку, решта ж виробів сплюється або викидається. На пластик припадає близько 90% сміття у Світовому океані, а переробляється на планеті не більше 10% відходів з цього матеріалу. На жаль, значна частина спільноти не дуже обізнана та не має достатньої інформації щодо правил сортування відходів та повторного використання відходів та вживаних речей.

Працівники Донецької обласної бібліотеки для дітей є активними громадськими діячами. Фахівці бібліотеки – членкині ГО «Рада жінок Донеччини» згуртувалися в ініціативну групу та розробили проєкт «Віртуальний екопростір «Green_Lab «РавУля», метою якого є створення віртуального екомайданчика. Проєкт реалізується за сприянням ГО «Маріупольська спілка молоді» та Британської Ради British Council (Україна) в рамках проєкту «Активні громадяни». Проєкт «Віртуальний екопростір «Green_Lab «РавУля» став платформою для формування у дітей та їхніх батьків правил дотримання навичок

бережливого використання енергоресурсів, поваги та дбайливого ставлення до навколишнього середовища, більш усвідомленого підходу до харчування, виховання екокультури. Формат віртуальних екозанять зробив їх доступними для багатьох людей – для тих, хто має фізичні обмеження (інвалідність, хвороби), вимушено не може покинути домівки (карантинні обмеження) і територіально не зміг би відвідувати заняття офлайн. Реалізація проекту вирішує такі актуальні питання, як: формування у мешканців міста стійкого розуміння щодо форм та наслідків впливу діяльності людини на навколишнє середовище; допомога збереженню навколишнього середовища; налагодження діалогу з громадою щодо поняття соціальної екології, тобто взаємодії суспільства та природи; вирішення проблеми організації родинного дозвілля та сприяння укріпленню сімейних стосунків; виховання молоді, як активних і відповідальних громадян; сприяння психологічної реабілітації як дітей, так і дорослих у період дії карантинних обмежень.

Проводячи цикли віртуальних екозанять (мінівистави, майстер-класи, інтерактивні та практичні заняття, досліди), діти та їх батьки вчать зменшувати кількість відходів, сортувати та розподіляти сміття, економити енергоресурси, створювати корисні речі з відходів, вживаних речей, природних матеріалів. Ці заходи стали корисними, пізнавальними, своєчасними, особливо на період карантинних обмежень та фінансової нестабільності (надання речам другого життя, створення корисних речей із вторинної сировини).

Комунальний заклад культури «Донецька обласна бібліотека для дітей» постійно працює над тим, щоб розширити та поглибити екологічні знання користувачів-дітей. Фахівці продовжують нарощувати потенціал еколого-просвітницької діяльності, впроваджуючи сучасні інноваційні форми і методи роботи, отже діти та

підлітки залюбки беруть участь у різноманітних екологічних заходах та проєктах.

На останок хотілося б зауважити, що проєкт «Віртуальний екопростір «Green_Lab «РавУля» дозволив фахівцям бібліотеки виявити творчий потенціал, відшукати та підтримати активних дітей та підлітків з метою виховання екологічної культури та формування екологічного світогляду. Адже, як показує досвід, підлітки, які брали участь у проєкті, отримали не тільки море позитивних вражень під час занять з ландшафтного дизайну та висаджування зелених рослин, а ще й інформацію про стан навколишнього середовища рідного міста, донецького регіону та країни в цілому. Діти отримали відповіді на питання щодо основних екологічних проблем глобального рівня та визначилися щодо особистого внеску кожного у їх вирішенні. Юні природоохоронці сформуvalи та представили в межах проєкту власні цікаві ідеї щодо вирішення проблем екології. Сподіваємося, що його учасники створять власні пізнавальні проєкти, які допоможуть зберегти природні багатства рідної Донеччини та України.

Кожен з нас причетний до проблем довкілля, тому ми самі власними зусиллями, щодня і щохвилини, роблячи конкретні справи щодо захисту довкілля, можемо змінити ситуацію на краще. Бо всі ми творці свого життя, а екологічна література, представлена у фондах нашої бібліотеки, допоможе розібратися та навчить користувачів цінувати природу та життя.

---

*Наталія Резніченко,
завідувач відділу удосконалення
методики бібліотечної роботи з дітьми
КЗК «Дніпропетровська обласна
бібліотека для дітей»*

«Довкілля моє неповторне» – формування екологічного світогляду дитини в бібліотеках Дніпропетровщини

*«Ми вже навчилися літати в повітрі,
як птахи. Ми вже навчилися плавати
у воді, як риби. Нам ще залишилося
навчитися жити на Землі, як люди»*

Бернард Шоу

Однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою. Важливим аспектом у вирішенні проблеми збереження природних ресурсів є екологічна просвіта та виховання всього населення, а особливо підростаючого покоління. Вона перетворюється на проблему стихійного впливу людей на природу. Така взаємодія може бути здійснена за умови достатнього рівня екологічної культури людини, її свідомості, а формування їх починається з раннього дитинства і продовжується все життя.

Сьогодні екологічні проблеми входять до переліку найактуальніших і визначають рівень благополуччя як всієї світової цивілізації, так і кожної країни зокрема. Екологічне виховання сьогодні повною мірою здійснюють бібліотеки, де є все необхідне для екологічного виховання і освіти: сформовані фонди книг і періодичних

видань, інформаційні бази даних та багатий творчий потенціал.

Було у матері Природи три доньки. Одну з них звали Краса, другу – Доброта, третю – Любов. Дружно вони жили, доньки любили свою матір, обожнювали її, піклувались про неї, допомагали у всьому.

Та якось серед них виникла суперечка про те, хто ж важливіший для нашої матері Природи, від кого з нас більше користі?

– Я найважливіша, – сказала Краса, бо я роблю нашу матір Природу прекрасною, неповторною, чарівною.

– А от і ні, це я найважливіша, – сказала Доброта, – бо є люди, які не розуміють тебе, Красу природи, а тому часто шкодять нашій матері. Я ж роблю людей добрими до Природи.

– Найважливіша я – Любов, – промовила третя сестра, – адже ваша краса і доброта нічого не варті без мене. Насамперед, природу потрібно любити. Лише тоді люди будуть робити для неї добро і розумітимуть її красу.

Але однієї Любові замало. Люди спустошують землю, забруднюють моря та океани, річки, озера, канали. Споживання сировини та енергії набуло такої швидкості та таких глобальних масштабів, що часом відбувається взаємообмін відходів, який охоплює весь світ. Справді людству час усвідомити той факт, що наші земні ресурси обмежені. Тож завданням на XXI століття є зосередження на таких проблемах, як ощадливе ставлення до наявних ресурсів, захист та збереження природи, можливість співіснування різних технологій.

У КЗК «Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей» сформований і впроваджується в життя цілий кейс екопросвітницьких, екопізнавальних, екодружніх бібліографічних посібників для проведення різноманітних заходів та ознайомлення всіх груп наших користувачів, від найменших до організаторів дитячого читання.

«Екологічна абетка» – з неї розпочинається наш екскурс в світ ЕКО – видань нашої бібліотеки. Це видання має підзаголовок – Інформаційно-пізнавальна гра про тих, хто плаває, літає, дзижчить, нявчить і гавкає. Своєрідною родзинкою всіх видань відділу довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування є те, що в будь-якому бібліографічному посібнику завжди знайдеться місце для краєзнавчої інформації. Даний посібник містить матеріал про Дніпровсько-Орільський заповідник, його флору і фауну, а також краєзнавчу вікторину. Дуже цікавою є інформація про істот, які являються символами України, а саме лелеку, ластівку, зозулю, соловейка, півня, бджолу, їжака, корову, коня, козу та ін. Такою ж буде пізнавальною для користувачів інформація про тварин на монетах та гербах міст і сіл України і т.д.

Екологічна вікторина «Крокую рідним краєм» – розповідь про те, що наносить шкоду природі, про їстівні та отруйні гриби, про отруйні рослини та тварин. «Щоб не потрапити в негоду – примічай!» – прикмети, за якими можна визначити, чи варто йти в похід. Головним лейтмотивом збірника є просте правило: «Беріть із собою тільки фотознімки, а залишайте тільки відбитки слідів».

Екологічна гра-подорож «Коханий краю мій, твоє я пташення». Цей посібник містить інформацію про Червону книгу України та охорону довкілля. Ігри, вікторини, екологічні приказки покажуть маленьким знайликам, що пізнавати та берегти світ навколо себе можливо різними засобами. Разом із бібліотекарем юні любителі природи помандрують цікавими стежками: «Стежка «Червоної книги», «Зоологічна», «Стежка знавців природи», «Стежка прислів'їв та приказок», «Казкова», «Ботанічна», «Екологічна» та ін. Пограють у різноманітні вікторини, наприклад «Екологічне поле чудес». Ось ви, наприклад, вгадаєте, що за рослина має чудові білі, ро-

---

жеві, бузкові квіти, але їх чомусь не збирають для букетів. До неї прийдуть, коли і листя, і стебла посохнуть. Що це за рослина? А це – звичайнісінька картопля! Також цей посібник допоможе діткам навчитися самим та навчити своїх батьків правильно сортувати сміття та дотримуватися «Принципу трьох R», а саме: Reduce (зменшуй споживання); Reuse (використовуй повторно); Recycle (переробляй). Приклади переробки та повторного використання такі, як: «Апсайклінг», «Арт – об'єкти із смітцевої корзини», «Поробки з паперової лози» та ін.

Екологічний аукціон (для організаторів дитячого читання) допоможе бібліотекарям розкрити наскрізні змістові лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток». Велике значення у формуванні екологічної свідомості відіграє художнє слово: фольклор (прислів'я, приказки, повір'я, прикмети, легенди), художня література (вірші, казки, оповідання). Це видання зроблено у формі звичайного аукціону, де є лоти, екологічно-рекламні паузи, загадки. Лот № 4, наприклад, називається «Маленькі кроки у світ великої літератури», де розповідається про твори письменників, які писали про природу: В. Сухомлинський, М.К. Ролінгс, О. Шаров. Також можна знайти інформацію і про періодичні видання для дітей природничої тематики. Лот № 7 містить у собі так званий екологічний ерудиторіон, де треба дати відповідь на декілька запитань вікторини. В посібнику також представлено дуже багато різноманітних авторів, які писали про екологічні проблеми: К. Москалець, В. Астаф'єв, Л. Костенко, І. Драч, О. Довженко, Ф. Герберт, Р. Бредбері, Ф. Моует, К. Лоренц та ін.

«Цікаво про океани» – таку мультимедійну презентацію підготували для читачів молодшого шкільного віку фахівці відділу. Про відкриття океанів, про їх таємне життя, їх тваринний та рослинний світи, а також корали можна дізнатися з цього посібника. Які росли-

---

ни та тварини світового океану страждають від забруднення води, про плавучий бар'єр, який був створений голландським вченим для того, щоб очистити велику сміттєву пляму Світового океану, а також тест для перевірки своїх знань – все це ви знайдете в цьому цікавому і пізнавальному виданні.

Нова українська школа змінила погляди на освітнє середовище. Діти навчаються граючись. Використання навчальних ігор відноситься до найбільш ефективних методів в екологічній освіті, адже більшість з них розвивають логічне мислення і дозволяють прогнозувати та проєктувати діяльність людини. Навчальні ігри дозволяють поринути в ту чи іншу екологічну проблему, відчувати її і змоделювати варіанти вирішення, чого не дозволяє зробити звичайна лекція. Гра є підґрунтям мислення, де формуються розумові сили, конкретизуються знання, чіткі уявлення про цінність довкілля та його надзвичайну значущість для життя людини, а також розвивається екологічна свідомість дитини й виховується любов до природи рідного краю. А використання ігрового методу у формальній та неформальній екологічній освіті є більш результативним.

Кілька важливих для розуміння даної тематики висловлювань Джозефа Корнелла – «родоначальника» ігрової екології:

- Менше вчіть, більше діліться.

Я не тільки повідомляю дітям голі факти про природу («це дерево називається сосна»), але я люблю розповідати їм про те, що я відчуваю, стоячи поруч з цією сосною. Я зізнаюся їм, що відчуваю благоговійний трепет перед цими деревами і поважаю їх за те, що вони можуть вижити в дуже суворих умовах, коли зимові вітри згинають, скручують і ламають їх гілки. Я завжди кажу дітям про те, що я дивуюся, як коріння сосен, що ростуть на скелях, можуть взагалі добути якісь поживні речовини.

-
- Спочатку спостерігайте, говоріть потім.

Іноді подія, що відбувається в природі, може захопити дитину цілком: з'явилася звідкись бабка, злегка погойдуючи крилами; самотній олень, що пасеться на галявині. Але навіть якщо і не буде таких пам'ятних сцен, дитина може пізнавати природу просто в процесі близького спілкування. У дітей є чудова здатність занурюватися в те, на що вони дивляться. Ваша дитина краще зрозуміє те, що бачить, зливаючись з цим, ніж слухаючи усну розповідь. Діти рідко забувають досвід прямого спілкування з природою.

- Спостерігайте. Запитуйте. Здогадуйтеся. Веселіться.

Коли душа вашої дитини зазвучить в унісон з природою, ваші відносини перестануть бути відносинами «учень-учитель», а стануть відносинами товаришів по пригоді.

- Зосередьте увагу дитини!

З самого початку задайте вірний тон вашій подорожі в природу. Сконцентруйте увагу всіх дітей, ставлячи питання і показуючи, що цікавого можна побачити і почути. Деякі діти не вміють уважно спостерігати за природою, тому покажіть їм, що може бути цікавим, і поступово виховуйте в них спостережливість. Дайте їм відчути, що їх відкриття цікаві і вам.

- Пізнання природи має бути пронизане радістю!

Пронизане радістю як у формі відкритих веселощів, так і в формі спокійної уваги. Діти природним чином тягнуться до пізнання, якщо вам вдається підтримувати атмосферу радості. Пам'ятайте, ваш ентузіазм заразливий, і це, можливо, найцінніше з того, що ви маєте як учитель.

Для того, щоб екологічні ігри були для вас і ваших користувачів пізнавальними і цікавими, створено посібник з дидактичними матеріалами для організаторів дитячого читання «Екоігри для НУШ (нової української школи)».

Ігри «Вода – ґрунт», «Харчовий ланцюжок», «Павутина життя», «Піраміда життя», «Насіння» та ін., а також «Екологічний кодекс жителів Землі» - можна знайти в цьому посібнику з повною інструкцією проведення. А також про те, як власноруч створити папір в домашніх умовах з покровою інструкцією.

І про ще одне видання хотілося би розповісти: «Як стати Екофрендлі: корисні поради дітям середнього шкільного віку» - це вже ціла серія випусків.

Багато людей вже чули такий термін, як «екофрендлі», але мало розуміє повний сенс цього слова. Все достатньо просто! Стати екофрендлі, означає притримуватись стилю життя, що зберігає навколишнє середовище. Почнемо з простих кроків: економія води, менше авто – більше вело, зниження споживання електроенергії, сортування сміття та відправлення на переробку, висадження дерев. Маленькі кроки великі зміни!

Знайомтесь з екопроектами в категорії Recycling (переробка). Там можна навчитися правильно сортувати відходи та здавати туди, де їх безпечно утилізують або дадуть друге життя. Сортуйте вдома та на роботі. Наприклад, офісний папір чи коробки, здані на переробку, збережуть багато дерев. Дізнайтеся, де у вашому місті є пункти прийому сортованих відходів. Часто екопроектам з переробки можна допомогти коштами чи в якості волонтера.

Нуль відходів - шлях відповідального споживання, коли людина виробляє мінімум сміття. Цей напрямок, заснований американкою Беа Джонс, відомий як Zero Waste (нуль відходів).

Свідома мода «Be Sustainable!» – будьмо модними та водночас відповідальними! Хочете виглядати чудово та берегти природу – зверніть увагу на свідому моду. Екодружні модельєри використовують натуральні тканини, працюють з любов'ю та без відходів, навчають

шиттю, перешивають одяг, створюючи зі старих речей дизайнерські шедеври, які вам точно сподобаються.

Зменшення використання поліетиленових пакетів, кількості синтетичних губок для тіла та миття посуду, чашки замість одноразових стаканчиків і т.д. – про все це ви дізнаєтесь із цього посібника.

Використання інноваційної екоканцелярії для школярів і не тільки, топ-5 мобільних додатків, що допоможуть вести екофрендлі спосіб життя, як працює додаток «Кліматичні Краплі» та «Кліматично дружні вчинки» – про все це в посібнику.

Носієм екологічної культури повинна бути кожна людина і формування цієї культури треба починати ще з ранніх років. Дитячі бібліотеки Дніпропетровської області приділяють значну увагу проблемам інформаційної підтримки екологічної просвіти і популяризації серед своїх читачів. Щоб допомогти розкрити свій екологічний потенціал, створити певну систему знань про основи екології, донести до користувачів інформацію про стан навколишнього середовища та залучити до захисту довкілля від забруднення, дитячими бібліотеками проводяться заходи, що відрізняються різноманіттям форм. Віртуально-інтерактивний тренінг «Земля тому повертає, хто про неї дбає» відбувся в Павлоградській міській бібліотеці для дітей. Діти дізналися, що 22 квітня люди по всій планеті відзначають День Землі, про історію виникнення цього свята, про прапор та символ планети Земля, познайомилися з Червоною книгою, дійшли висновку, що саме від кожного з нас залежить збереження величі та краси нашої рідної землі, безпечність і надійність життя на планеті. Як на справжньому дні народженні грали та дарували подарунки: створювали екологічну галявинку та тортик – обіцянку (кожна квіточка – наше добре діло для іменинниці). Не залишили нікого байдужими цікаві конкурси й вікторини,

---

загадки про навколишнє середовище, флору і фауну Землі. Маленькі читачі із задоволенням знайомилися з літературою на книжковій виставці «Природа – душа Всесвіту». Захід був спрямований на те, щоб діти мали уявлення про стан навколишнього середовища, з дитинства вчилися звертати увагу на екологічні проблеми, не були байдужими до природи, розуміли й берегли її, були відповідальними за свої вчинки.

В центрі Павлограда на стіні Центральної дитячої бібліотеки, що виходить на бульвар Голубицького, шестьох павлоградських художниць та активістів намалювали яскравий мурал. На ньому зображені мальовничі українські пейзажі, зелені луки та дерева, лелеки. Цей артоб'єкт присвячений охороні навколишнього середовища та виконаний в рамках проекту «Екоравлик». Автор малюнку – павлоградська художниця Євгенія Тищенко. Це вже другий її авторський мурал на стінах цієї бібліотеки. Разом з Євгенією мурал «Екодрайвер» малювали ще 5 волонтерів, яких художниця знайшла через соціальну мережу. Кажуть, що на її пропозицію допомогти в малюванні муралу відгукнулося багато людей.

В Криничанській центральній районній бібліотеці для дітей експонується виставка дитячих робіт із вторинної сировини. В рамках проекту «Сміття. Погляд під іншим кутом», що реалізується в межах проходження системного навчання щодо покращення якості послуг у сфері управління відходами на муніципальному рівні в ОТГ від Програми «U-LEAD з Європою», який втілюється спільно з Кластером сталого економічного розвитку GIZ за ініціативи ГО «Корінь екології», інформаційного супроводу Дніпропетровського ЦРМС та підтримки Криничанського селищного голови. Відвідувачі бібліотеки змогли не лише переглянути роботи дітей, а й дізнатися багато цікавого про систему поводження з ТПВ, можливості використання вживаних речей.

У міській бібліотеці для дітей м. Марганця проходив екомарафон «HELP! Врятуйте нашу Землю!». І це не випадково. Саме на квітень припадає найбільша кількість екологічних свят. Саме природі та екології присвячене одне з засідань природознавчого клубу «СВІТ-ДИ-ВОСВІТ». Читачі-учні вирушили стежками природи і побачили, як залежить здоров'я людини від здоров'я природи, визначили коло екологічних проблем регіону (стихійні сміттєзвалища, знищення лісосмуг, проблема питної води, спалення сміття та інші). Юні природознавці із задоволенням розгадували цікавий екологічний кросворд, брали участь у екологічній грі. А демонструючи дітям тематичні відео та мультфільми, фахівці намагалися довести головне – забруднюючи довкілля, ми, в першу чергу, шкодимо собі, забираємо у майбутніх поколінь змогу жити в оточенні густих лісів, прозорих річок та чистого повітря.

Екопосиденьки «Незвичайні дебати, як природу рятувати» присвячені Дню довкілля, сільська толока-акція присвячена Дню землі «Ми за чисте довкілля – пройшли в Юр'ївській бібліотеці для дітей. Учасники екологічного клубу «Пролісок» Жемчужненської бібліотеки цього ж району разом з бібліотекарем подбали про благоустрій території, прилеглої до бібліотеки. Посіяли чорнобривці, мальви, айстри, посадили дерева. Екобумеранг «Що буде якщо?..» та екологічний інспектор «Ми не останні на Землі» пройшли в Новогригорівській бібліотеці, цієї ж ОТГ, на якому бібліотекар розповіла дітям про навколишнє середовище та тісний зв'язок людини з природою. Також йшла мова про те, як потрібно оберігати природу, вносити свою часточку у збереження навколишнього середовища, адже руйнуючи навколишнє середовище, суспільство нищить своє майбутнє.

Важливо вже з дитинства виховувати у дітей відповідні естетичні смаки, щоб вони розуміли і вміли бачити

красу докiлля, впiзнавати рослини, дерева i кушi «в обличчя», були здатними читати «зелену книгу» природи. Необхiдно вчити їх розумiти природу так, як ми вчимо їх грамоти, розвивати любов до рiдної землi без дрiбної корисливостi, виховувати вмiння духовно збагачуватися вiд спiлкування з лiсами i полями, рiками i навiть комахами. Любов до України i її природи - поняття нероздiльнi, i починається вона з того куточка землi, де людина народилася, живе i працює. Вiд рiвня знань, культури i патрiотизму залежить, чи зумiємо ми залiкувати кривавi рани природи, чи вистачить у нас сили, щоб зазеленiли молодими лiсами i садами всi пустирi, вiдродилися рiки i водойми. Пейзаж України взагалi i кожної дiлянки окремо - це такий же елемент нацiональної культури, як i все iнше. Нашi ландшафти - продукт людської дiяльностi. Екологiчна культура - складова частина загальної культури народу. Наше завдання - перетворити територiю України в квітучий сад, а для цього потрiбно працювати. Сила патрiотизму кожної людини прямо пропорцiйна кiлькостi вкладеної нею працi на благо рiдної України. Сьогодні екознання та екокультура мають бути невід'ємною частиною всебiчно розвинутої людини, i досягти цього можна лише завдяки наполегливiй просвiтницько-виховнiй роботi.

---

*Лариса Власенко,
головний бібліотекар відділу обслуговування
дошкільників та учнів 1-9 класів
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека
для дітей» Чернігівської обласної ради*

Будь еко: формуємо екологічну свідомість юних читачів

Ми живемо в епоху бурхливого розвитку цивілізації, коли зростає експлуатація всіх природних ресурсів. Екологічні проблеми сьогодні є найактуальнішими для всього людства, тому формування екологічної свідомості і культури дітей і підлітків традиційними формами та інноваційними заходами є провідним напрямком роботи Чернігівської обласної бібліотеки для дітей. У цій роботі увага звертається, насамперед, на оперативне інформування дітей про головні екологічні проблеми сучасності, засвоєння ними прагматичних знань про навколишній світ і природу за допомогою книги (друкованої, електронної) та різноманітних джерел інформації.

Виховання екологічної свідомості та компетенції дітей, а також їхнього екологічного світогляду розпочинається з дошкільного та молодшого шкільного віку.

У відділі обслуговування дошкільників та учнів 1-4 класів діє екологічний проєкт «Чистий ранок планети», мета якого формування у дітей образу навколишнього світу, як власного будинку, спільного для всіх людей. Цей будинок потребує дбайливого ставлення і турботи кожної людини на землі – і дорослої, і маленької.

Працюючи в рамках проєкту, надаємо перевагу інтерактивним і мультимедійним формам масової роботи з читачами. Розповідати про книжки в новому форматі

допомагають книжкові виставки. Діє озвучена ілюстрована виставка-вікторина «Цей ліс живий». Вона приваблює звуками лісу і творчими роботами читачів, виконаними з природного матеріалу. Організовувалися книжкові ековиставки «Ми і природа єдині», «Чому природі потрібна допомога?», віртуальні виставки «Краси природи не зіпсуй!», «Екологічний дивосвіт» та інші.

Активно поширюємо знання про екологічні книжки, запрошуючи на гостини до читачів письменників, зокрема, Людмилу Шутько, члена Міжнародної літературно-мистецької Академії України, лауреата Міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя «Тріумф», лауреата Літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша, переможця конкурсу «Краща книжка року» за збірку казок для дітей «Закон радості» та «Гуртожиток у лісі». «Чи є душа у дерева?» – саме під такою назвою вийшла третя збірка казок для дітей. Книжки, які авторка подарувала дітям, допоможуть жити в гармонії і дружбі з природою.

Цікаво і насичено пройшов екологічний ранок «Чисте довкілля». Скільки сміття викидають щодня? Яку загрозу воно несе природі? Чи є альтернатива пластику та поліетилену? У цих проблемних питаннях намагалися розібратися читачі, усвідомити наслідки безвідповідального ставлення до довкілля допомогла екогра «Сортуємо сміття». Учасників нагородили смайликами.

Під час екологічної мандрівки «Таємниці Червоної книги» разом із бібліотечним котом Кексом діти дізналися: чому Червону книгу так називають; з яких розділів вона складається; які тварини і рослини занесені до Червоної книги України. Чудовий пізнавальний матеріал про Червону книгу вдало поєднувався цікавими віршами, казками та відео з життя комах, птахів і звірів. Що потрібно для того, щоб жити у чистому місті? Як його зберегти? Яка місія кожного з нас? Відповіді на ці

питання діти отримали з екологічної місії «Хочу жити в чистому місті». Екохелп «SOS! Загроза твоєї планеті» застерігає, що байдужі та безкультурні люди є найбільшою небезпекою для довкілля, та нагадує про шанобливе ставлення до природи. У формуванні екологічної свідомості активно допомагає ляльковий театр «Пізнайко». Вистава «Не зашкодь природі» спонукає юних глядачів берегти природу рідного краю. Ековистава «Будь чуйним та дбайливим» – одна з найкращих в репертуарі театру. І не тільки тому, що вона надзвичайно видовищна та музична. Головне – глядачі вчаться бути чуйними та дбайливими до всього, що їх оточує, зокрема друзів та природи.

Популяризація екологічного способу життя, формування відповідального ставлення до навколишнього середовища підлітків та молоді за допомогою книг та різноманітних заходів постійно здійснюється у відділі обслуговування учнів 5-9 класів. В цьому напрямку у відділі діє екологічний проєкт для підлітків «Що ми залишимо у спадок?».

Наразі у відділі розгорнута книжково-ілюстративна виставка «Живої природи душа». Розділ «Природа потребує порятунку» популяризує видання про екологічні катастрофи, зокрема чорнобильську, а також розкриває екологічні проблеми Чернігівщини та їх вирішення. Найкращі твори про природу, яскраві енциклопедії та зелений конверт з «Листом природи до читача» представлені у розділі «На захисті всього живого». Слоган «Вивчай, люби, бережи» втілює ідею виставки.

Книжок для дітей, які безпосередньо торкаються теми екологічних загроз та спроможні допомогти у вихованні екологічної свідомості, обмаль. Проте, усі еконовинки, що надходять до відділу, презентуються на виставках, заходах, оглядах (у тому числі й онлайн) на кшталт «Змушує замислитись. Книги про екологію», «Паросток», «Той, що виховує любов», «Приведи до

ладу свою планету: Книги про сміття», «Діти проти пластику» тощо.

Найважливіші, найактуальніші екологічні питання піднімалися і жваво обговорювалися під час екодиспуту «За життя без сміття», екоподорожі «Буде природа – буде й людина», екологічного кінозалу «Твоя допомога потрібна природі». Проблеми збереження довкілля висвітлювалися під час «Дня екологічної освіти», уроку-презентації «Екомаркування. Як розібратися?», пізнавального відеозалу та екологічного порадирика «Порятує і збереже». Читачів зацікавила екологічна онлайн-гра «Твій крок для порятунку планети».

З метою нагадати про бережливе ставлення до всього живого, що нас оточує, в онлайн-режимі відбулися екологічна відеоподорож «Знай, люби, оберігай», Квітневий Екологічний Тиждень «Екологія природи – екологія душі», під час якого читачам запропонували екопрезентацію «Дерева», огляд та відео «Змушує замислитись. Книги про екологію», екологічну літературну мандрівку «Будь еко!», віртуальну подорож «Чорнобиль: згадаймо! Погляд у минуле заради майбутнього».

Традиційно темі Чорнобильської трагедії та вшануванню учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС присвячуються численні виставки-спогоди «Попіл Чорнобиля стукає в наші серця», виставки-вшанування «Героям Чорнобиля присвячується...», хроніки подій, презентації, поетичні рядки «Вони рятували світ», уроки-застереження «Відлуння Чорнобиля» тощо.

З нагоди Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС проходять зустрічі старшокласників із ліквідаторами, щоб дізнатися про подвиг пожежників, які ціною власного життя зупинили поширення радіаційної катастрофи не тільки в Україні, а й у всьому світі.

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Чернігівської області, управління освіти Чернігівської міської ради спільно з обласною бібліотекою для дітей щороку проводять міський конкурс серед учнів 7-9 класів «Вчимося жити на Землі» (лише цього року він не відбувся через карантин).

Досвід європейських країн у збереженні природи, екологічному використанні природних ресурсів цікаво подається у матеріалах блогу «Hello, Європа!» в рубриці «Екологія».

У рамках цьогорічного Тижня дитячого читання обговорюваній темі був присвячений День екології, під час якого були організовані виставка-інсталяція «Сміттєвий монстр», година мудрих порад «Приведи до ладу свою планету», презентація «Ми за чистий Чернігів», завдяки яким юні чернігівці дізнались, яка екологічна небезпека загрожує одному з найкращих міст України, що кожен з нас може зробити, аби жити у чистому, зеленому місті.

Чернігівська обласна бібліотека для дітей також долучилася до бібліотечної ініціативи «Зелена бібліотека». З цією метою на сайті бібліотеки запрацював блог «Чернігів ECO-LIBRARY», де подаються матеріали освітнього і виховного характеру для наших читачів, перш за все, дітей. В освітньому напрямку блог дає інформацію щодо екологічної діяльності різних організацій у світі, Україні та Чернігівщині, зокрема:

- Зелена бібліотека імені Робера де Сорбона;
- Екобібліотека університету Kasetsart;
- у школах Італії вперше у світі вводиться кліматична освіта;
- ООН запустила гру для вирішення кліматичних питань;
- в Україні запустили екоденник – що це таке;
- Дитяча екологічна бібліотека при Національному інституті екології Республіки Корея;

-
- Молодіжна екологічна академія;
  - дітей та поліціантів будуть вчити гуманному поводженню з тваринами;
  - в Україні стартував безкоштовний онлайн-курс про екологію для підлітків – Екоакадемія.

Популярними для читачів стали екологічні платформи «Є в світі чудеса» і «Є в Україні чудеса», які цікаво і яскраво розповідають про природні куточки планети і України. Всі матеріали на цих платформах доповнюються фотографіями, відеоматеріалами, вікторинами, пазлами, що дуже заохочує дітей до віртуальних подорожей сторінками блогу. Популярним напрямком роботи блогу став розділ «Мальовничі куточки Чернігівщини», який з першого випуску захопив увагу користувачів блогу. Наприклад, лише матеріал про «Узруївські джерела» на Новгород-Сіверщині переглянули і перечитали 3551 читачів. Дуже популярною серед наших користувачів стала платформа «ЕКО-плакат», де як діти так і вчителі можуть ознайомитися і обрати для навчання і роботи плакати за різними напрямками екологічної роботи. Ще один освітній проєкт блогу – «Практичний порадник», з якого діти і дорослі дізнаються, як практично допомагати природі, наприклад, птахам взимку, як поводитися, якщо тварини опинилися на дорозі та ін. Блог не оминає і різноманітні екологічні конкурси, челенджи, анкетування, флешмоби України, світу і Чернігівщини в якості екологічної освіти дітей:

- Всеукраїнське опитування про клімат;
- конкурс «Я – дитина, збережу краплину»;
- челендж «Липень без пластику»;
- перший етап екологічного конкурсу «Еко? Логічно» від Кернел;
- екологічний флешмоб «Крейдяна ботаніка»;
- «УВАГА – КОНКУРС!»: Всесвітній день міграції риби оголосив конкурс найкращого малюнка щасливої риби;

-
- «УВАГА! КОНКУРС ПРИГОД» від Чернігівської обласної бібліотеки для дітей.

Корисним став інтерактивний «Екологічний календар», де висвітлено основні екологічні події року. На блозі подано багато матеріалів до різних екологічних дат. Окрім історії свят, маємо цікавинки, вікторини, кросворди, пазли й інші розваги на задану тематику. Користувачі цікавляться інтерактивною рекламою «Екологічні книжкові перлинки», де подається інформація про найцікавіші нові дитячі книжки екологічного напрямку.

Всі заходи екологічного спрямування, що проводяться на Чернігівщині, також висвітлено на блозі «ЧЕРНІГІВ ECO-LIBRARY»:

- ЕкоТревел збирає друзів!;
- У Чернігові почала роботу перша станція сортування сміття;
- У чернігівських скверах висадили нові багаторічні рослини. ФОТОфакт;
- Пиродний парк на Чернігівщині прихистив ще одну косулю. ФОТОфакт;
- Перлина Ріпкинського краю: на Чернігівщині створили унікальний гідрологічний заказник;
- Природний парк на Чернігівщині відновлює популяцію сайгаків.

Також на блозі працює «Екологічний кінозал», де збираються мультфільми, відеоролики з екології і який постійно оновлюється. Цікавою сторінкою блогу є «Чарівні куточки Чернігівщини: відеокруїзи», які створюються самими бібліотекарями. На сьогодні створено 3 таких подорожі:

- Чернігівська перлина – Ялівщина;
- Жива смарагдова казка – Тростянець;
- Мезинський національний природний парк.

Ще одна сторінка блогу «Захищай! Примножуй! Бе-

режи!», де охоплена вся інформація щодо природних багатств Чернігівщини:

- Джерела життя: водні багатства Чернігівщини;
- Місто-сад: із історії садів і парків Чернігова;
- Закохані в природу: дослідники природи Чернігівщини;
- Природні парки Чернігівщини;
- Червона книга Чернігівщини.

Останнім часом друкується багато матеріалів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища. Але в більшості з них йдеться про екологічні біди та негаразди. Дійсно, наше довкілля хворе, його потрібно лікувати чим раніше, тим краще. Люди нарешті зрозуміли, що з природою треба поводитись по-людськи, дбати про неї, щоб не допустити екологічної катастрофи. Та марними будуть всі зусилля, якщо у підростаючого покоління, навіть більш освіченого, не виховати любов до рідної землі, до всього живого, що на ній існує. Наразі бібліотеки надзвичайно активно долучаються до цього процесу.

Допомога довкіллю, або «зелене» життя – це просто! Думка про те, що одна людина нічого не змінить, далека від правди. Якщо кожен з нас приділить хоч трохи уваги цьому питанню, зміни будуть настільки значні, що не помітити їх буде важко!

---

*Оксана Кардаш,
завідувач відділу дитячого та
сімейного читання Волинської
обласної бібліотеки для дітей*

Екоформат дитячої бібліотеки як творча лабораторія екологічного світогляду дітей

Дитячі бібліотеки посідають чільне місце у системі популяризації природничо-наукової літератури та вже давно стали творчими лабораторіями з формування екологічного світогляду у дітей. Адже від того, як здійснюється процес екологічного виховання дитини сьогодні, залежить у майбутньому ставлення дорослої людини до природи як джерела життя. Працівники Волинської обласної бібліотеки для дітей використовують весь арсенал методів та форм роботи для досягнення важливої мети – нарощування потенціалу еколого-просвітницької діяльності з метою виховання у дітей та підлітків екологічної культури, формування екологічного світогляду.

Весь комплекс роботи, що проводиться в бібліотеці з екологічного виховання, скерований на вирішення таких завдань:

- соціалізація найменших читачів у навколишньому середовищі шляхом пізнання природних ресурсів та багатств;
- розвиток у юних читачів відповідального та бережливого ставлення за стан навколишнього середовища;
- виховання розуміння сучасних екологічних проблем та пошуки їх вирішення шляхом проведення різноманітних заходів;
- розвиток у дітей потреби спілкування з природою, розкриття її багатогранних цінностей;

-
- поряд з теоретичним підґрунтям залучення дітей та підлітків до практичної природоохоронної діяльності;
  - формування у підростаючого покоління позитивного відношення до безпритульних тварин та відповідального ставлення до них.

Сьогодні важливо усвідомлювати, що нерозривний зв'язок природи і людини носить взаємний характер. Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе лише за наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватися, починаючи з дитинства. Важливо, щоб читачі бібліотеки брали участь у збереженні та збагаченні природи рідного краю, тільки у цьому разі у них сформується необхідні уміння і навички, розвинеться відповідальне, бережливе ставлення до навколишнього середовища. Вдало підібрані книги можуть стати важливим інструментом у формуванні навичок екологічної культури у дітей. Саме тому напередодні Всесвітнього дня Землі у бібліотеці відбулась онлайн-презентація книги Богдана Красавцева «Екоісторії для моїх маленьких друзів». Написана двома мовами, українською та англійською, ця збірка активно подорожує як Україною, так і вже шістьма країнами світу, де є українська діаспора (США, Німеччина, Росія, Японія, Угорщина, Фінляндія). Спілкування відбулося у формі жвавого діалогу, де питань було багато з обох сторін. Закінчилася онлайн-зустріч мелодією дзвоників, яка нагадувала всім про важливість збереження екології на планеті.

Особливої уваги заслуговує екопроект бібліотеки «І радість доброти відчутти зможеш, коли тваринам допоможеш», покликаний виховувати почуття любові та відповідального ставлення до братів наших менших. У бібліотеці його почали реалізовувати ще з 2018 року. 30 листопада, у Всесвітній день домашнього улюбленця, кожен відділ бібліотеки підготував цікавий захід на

цю тему, маючи на меті виховання гуманного ставлення дітей та молоді до всього живого на планеті Земля, а також конкретну допомогу комунальному підприємству «Ласка», яке було створене з метою регулювання чисельності безпритульних тварин у місті Луцьку. Саме тому бібліотека зініціювала міську благодійну акцію «Їм потрібна наша допомога» із закликом допомогти мешканцям КП «Ласка» пережити зиму. З цією метою відбулася зустріч із заступницею директора КП «Ласка» Юлією Сухоставською, яка прийшла на зустріч зі стареньким псом Борисом та розповіла всім присутнім про важку долю безпритульних тварин. Діти та дорослі перейнялись долею чотирилапих мешканців, які не мають домівки, і подарували представниці КП «Ласка» багато чудових і необхідних речей та їжу для тварин. А далі наша акція почала мандрувати школами та дошкільними закладами міста. Першою відгукнулася на неї гімназія № 4 імені Модеста Левицького. Необхідних речей та корму зібрали так багато, що потрібно було викликати велику вантажівку. Ця подія активно висвітлювалась у місцевих засобах інформації. Було створено декілька сюжетів, у тому числі й інтерв'ю з координатором проєкту, завідувачкою відділу дитячого та сімейного читання Оксаною Кардаш, яка висвітлила непросту ситуацію із зимівлею тварин. Відомий фотограф-волонтер, колишній читач Волинської обласної бібліотеки для дітей Влад Кардаш, відвідавши притулок, створив фотопроєкт «Один день з життя притулку» з яскравими світлинами тварин-безхатків. Це сприяло тому, що небайдужі лучани приносили до пункту збору допомоги, який знаходився у приміщенні бібліотеки, багато необхідного для чотирилапих мешканців КП «Ласка».

У рамках цього проєкту Волинська обласна бібліотека для дітей виступила партнером другого міського фестивалю благодійної допомоги безпритульним тва-

---

ринам «Мокрі носики», спікером якого була завідувачка відділу дитячого та сімейного читання Оксана Кардаш. Вона виступила на фестивалі з лекцією «Книги про тварин для дорослих та дітей» та була запрошена на телебачення UA:Волинь на передачу «Ранок нової Волині» з розповіддю про участь працівників бібліотеки у цьому фестивалі та роль бібліотеки у формуванні позитивного ставлення до безпритульних тварин. Протягом всього фестивального дня було проведено цілу низку благодійних майстер-класів: «Котики-Муркотики», «Вусаті пухнастики», «Песик Гав та котик Няв», «Кольорове пущення». Всі кошти, зібрані під час майстер-класів (а це понад 2000 гривень), було передано на потреби чотирилапих мешканців КП «Ласка». Зацікавили відвідувачів фестивалю книжкова виставка-знайомство «Котики й собаки бувають усілякі» та зообібліотека, яку створили наші працівники на території цього благодійного дійства. Було приємно спостерігати, як люди цілими родинами підходили до намету бібліотеки на фестивалі та читали книги.

Надалі проєкт реалізовувався цілою низкою заходів:

- скарбничка благодійних справ «Душа природи, душа добра»;
- природничо-пізнавальна вікторина «Чи знаєш ти «хвостату» мову?»;
- інформаційно-екологічне бюро «За службу, вірність і дружбу»;
- екологічна мандрівка «Подорож у світ домашніх тварин»;
- інформаційний коктейль «Няв-Гав-Цвірінь»;
- літературно-ігровий майданчик за книгою А. Костецького «Добре бути котиком, добре бути песиком»;
- пізнавально-ігрова година «Всі, всі, всі, хто є на землі...»;
- літературні посиденьки «Хто в домі господар»;
- живописна майстерня «Тварини з світу акварелі»;

-
- знайомство зблизька «Домашні тварини: всесвіт доброти»;
  - літературні читання «Живе добро у кожному серці» (за книгою оповідань Надії Гуменюк «Манюня і Марципан»);
  - майстер-клас «Найвірніший вірний друг»;
  - літературний калейдоскоп «Кіт мандрує по казках»;
  - літературна зоомозаїка «Про вусатих і хвостатих, сіро-буро-рудуватих»;
  - екопарадник «Мій домашній улюбленець – найкращий».

На сторінці бібліотеки у фейсбук мав велику популярність флешмоб «Мій домашній улюбленець», який підтримало дуже багато лучан (приблизно 500 підписників сторінки бібліотеки долучилися, виставивши свої світлини з домашніми улюбленцями). Брала участь домашні пухнастики й у іншому флешмобі «Любов до книг єднає нас». Наші користувачі надсилали світлини, на яких вони читали книги разом з домашніми улюбленцями.

В рамках проєкту «Бібліотерапія в дії» в бібліотеці великою популярністю користуються заходи з екотерапії. Цікавою була співпраця з власником розплідника бернських зенненхундів Олександром Червинським «ALEXBERNS». Наші читайлики завітали у цей розплідник та провели сеанс каністерапії, читаючи книги разом із цуценятами. Результатом співпраці став яскравий фотопроєкт «Всі читають залюбки: і собаки й малюки».

Для тих, хто захоплюється кішками, була проведена зустріч з членами клубу любителів кішок «А-Мурчик», які не лише розповіли багато цікавого про котів, а й нагородили найактивніших учасників літературних вікторин призами. Зацікавили всіх присутніх виступи членів гуртка «Зоологи-науковці» Волинського обласного еколого-натуралістичного центру.

Особливої уваги у бібліотеці заслуговують заходи з екології краєзнавчого спрямування. Багата і щедра при-

---

рода Волинської області з неповторними поліськими та лісостеповими ландшафтами, унікальними природними комплексами, рослинним і тваринним світом. Це наше спільне багатство, яке потрібно берегти для себе та прийдешніх поколінь. Дізнатися більше про природу рідного краю допомагали заходи в рамках проекту «Про дива і таємниці природи-чарівниці»:

- екологічна стежка «Волинське диво: особливості Оконських джерел». Оконська криниця – так називають потужні струмені іскристої, прозорої води, які вириваються на поверхню невеличкого озера Окнище під сильним тиском, виштовхуючи при цьому шматочки крейди. Усі бажаючі могли прочитати про це диво природи цікаві факти, легенду, перекази та вірш Надії Гуменюк «Оконські джерела». Ця унікальна місцина знаходиться в селі Оконськ Маневицького району;
- ерудит-мандри «Озер Волинських глибина небесна»;
- поетичні відеофайли «Благословенна Світязя вода» (поезія волинських письменників про Світязь);
- бесіда-вікторина «Перлини озерного краю»;
- екологічна експедиція «У краю голубих озер»;
- інформбюро «Пташині стріли вже небо перехрестили»;
- екохвилинки «Ходить вересень по краю, виганяє пташок з гаю», «Осінь на узліссі фарби розбавляла».
- екологічна подорож «Лелечим краєм звать моє Полісся»;
- цікаві факти про лелек «Де лелека водиться – там щастя родиться»;
- природознавча розвідка «Принесли лелеки на крилах весну» (1 квітня – Всесвітній день птахів);
- екологічна стежка «Зимова прогулянка: хто як зимує?»;
- театралізована екологічна подорож «За порогом світ багатий». Діти здійснили подорож у казкове царство богині Флори, ознайомилися з властивостями лікарських рослин, які ростуть на Волині, пригадали народні повір'я, приказки, прислів'я, легенди та розіграли сценки екологічної тематики;

-
- літературно-пізнавальна гра «Зелені дива Волині»;
  - літературно-вітамінне смакування «Запах трав з бабусиних долонь» (лікарські трави Волині). Наша чарівна Волинь надзвичайно багата рослинним світом. Природа-матінка не тільки дарує нам свою красу, вона ще й цілителька. Під час заходу наші читачі мандрували Волинським поліссям та розмовляли про цілющі властивості лікарських рослин, які ростуть у нашому краї. А ще діти розповідали секрети родинних трав'яних зборів і чаїв, які для них заварюють мами та бабусі. На завершення усі із задоволенням частувалися шишшиновим і м'ятним узваром;
  - медіамандрівка «Дивосвіт волинського Полісся». В рамках онлайн-проєкту «Поліські трави гомонять» на сторінці бібліотеки у фейсбуці було підготовлено цикл повідомлень про рідкісні та зникаючі рослини, яких занесено до Червоної книги України:
    - «Лісова красуня та цілителька – конвалія»;
    - «Цей загадковий польовий ясмин» (про любку зелено квіткову – дику орхідею);
    - «Сонячна роса» – небезпека для комах» (про росичку – комахоїдну рослину);
    - екологічна слайд-подорож «Травень розкинув квіти в діброві»;
    - екофайли «Поліські трави гомонять» (квіти і трави Волині);
    - слайд-калейдоскоп «Барвисті вісники весни» (первоцвіти Волині);
    - еколото «Дивосвіт поліської природи».
  - Користувалися популярністю серед читачів такі заходи:
    - конкурс знавців природи рідного краю «Земна краса не знає вихідних»;
    - екотурнір ерудитів «Відоме й незвідане Полісся»;
    - краєзнавчо-пізнавальна експедиція природними стежками рідного краю «У пошуках знайомих незнайомців»;

-
- біологічна експертиза «Рідний край люби і знай, за картинкою відгадай»;
  - екологічний калейдоскоп «Полісся перлина – Волинь синьоока». Неповторна волинська природа з її загадковістю та чарівністю полонила користувачів книгозбірні. Діти розповідали легенди, розгадували кросворди, слухали звуки осіннього лісу та демонстрували знання флори й фауни рідного краю;
  - екологічна стежка «Невідоме про відомих»;
  - екологічна слайд-вікторина «Цікаве... Дивне... Незвичайне...»;
  - природничий ерудитор «Червень – місяць тиші»;
  - екологічні стежки «Поліський краю – краю журавлиний» (птахи Волині);
  - екологічна стежка «Цілощі скарби землі Волинської»;
  - ерудит-мандри «Дива і таємниці Волинського полісся»;
  - екологічна стежка «Світ знайомих незнайомих».

Сухомлинський В. О. писав: «Природа постійно живить свідомість дітей яскравими барвами, картинками. Ми йшли в природу вчитися, думати, спостерігати». Користуючись мудрими порадами видатного педагога, працівники Волинської обласної бібліотеки для дітей за допомогою найрізноманітніших заходів та спеціально підібраної літератури навчають читачів спостерігати, думати, мислити, закохуватися в рідне довкілля, берегти все, що подарувала нам матінка Земля. А цікаві книги, які стоять на бібліотечних полицках, завжди у цьому допомагають.

---

*Лариса Митрофанова,
директор Полтавської
обласної бібліотеки
для дітей ім. Панаса Мирного*

Формування екологічної свідомості сучасних українців

Сьогодні майже всі знають, що ми живемо в час екологічної катастрофи. Природні катаклізми, що ми спостерігаємо і про які чуємо майже щодня, беззаперечно доводять нам, що настав час для переосмислення необдуманих втручань людства в природне середовище. Ми усвідомлюємо, що настав час для зміни моделі поведінки кожного з нас по відношенню до Матінки Природи, бережливого й раціонального використання природних ресурсів. Іншого нам не дано, а відомий лозунг «Не треба чекати милості від природи, взяти їх – наше завдання» давно відійшов у минуле. Настав час схаменутися, інакше планета Земля і все живе, що населяє її можуть просто зникнути. Наше майбутнє в наших руках, воно залежить від поведінки кожного з нас і від того, який приклад ми з вами залишимо підростаючому поколінню.

Чи потрібне екологічне виховання нашій молоді? Як зробити так, щоб навчити молоде покоління берегти природу, відчувати її й відтворювати, а не безглуздо знищувати?

Екологічне виховання є важливою ланкою в роботі бібліотек. Природа – наш дім, і ми повинні берегти її!

Аналізуючи досвід роботи бібліотек Полтавщини, можна без заперечень сказати, що робота в напрямі екологічного виховання ведеться, і не завжди в стінах бібліо-

---

тек. Використовуючи книжкові багатства, періодичні видання, аудіовізуальні документи та технічні засоби, дитячі книгозбірні області для своїх користувачів організують різноманітні заходи, основною метою яких є усвідомлення масштабів екологічної катастрофи, виховання любові та бережливого ставлення до природи і рідної землі, важливості дбайливого ставлення до навколишнього середовища. Для проведення заходів працівники бібліотек використовують різноманітні форми роботи: книжково-ілюстративні виставки, перегляди літератури, бесіди, екологічні години, екологічні мандрівки, подорожі та екскурсії, екомарафони, екологічні ігри-квести, моніторинги, інформ'дос'є, екологічні Тижні, природоохоронні акції, Місячники екологічного виховання конкурси, вікторини, вечори-зустрічі, вечори-пам'яті тощо.

Цікаво пройшла зустріч з місцевою письменницею Оксаною Рубльовою у міській дитячій бібліотеці КЗ «ЦБС» Горішньоплавнівської міської ради Кременчуцького району, де презентували екоказку «Правічний ліс», що перемогла в IX Всеукраїнському конкурсі «Відповідальність за створіння» в номінації «Казка», проведеному у 2019 році Екологічним Бюро УГКЦ. Авторка поділилася своїм хвилюванням про виклики у питаннях збереження екології, які стоять перед громадою, світові тенденції та екопроекти, варті наслідування.

У Світлогірській БФ Кобеляцької публічної бібліотеки працює клуб за інтересами «Орхідея», члени якого організували зустріч «У фітобарі» за чашкою запашного цілющого чаю для дорослих та дітей, щоб розповісти про лікарські рослини, які здавна цінують українці. Збори чаїв підготували члени клубу.

Працівники відділу обслуговування дітей КЗ «Зіньківська публічна бібліотека ім. В. Г. Короленка» в роботі з користувачами використовують різноманітні форми і методи роботи з метою формування екологічної свідо-

---

мості та екологічного світогляду дітей засобами книги. При відділі діє клуб за інтересами для учнів 5-6 класів «Юний еколог».

Тарасенківська бібліотека-філія КЗ «Публічна бібліотека» Оржицької селищної ради спільно з ГО «РУХ СВАРОГ» започаткувала проєкт «Зелена бібліотека». Його метою є створення екологічного простору в бібліотеці, а завдання полягає в тому, щоб переконати кожного у необхідності виконання елементарних правил природокористування в побуті та в природі. Завдяки проєкту в оформленні бібліотеки з'явилися елементи декору з переробних матеріалів. Дякуючи меценатам, придбано книги на екологічну тематику.

В рамках проєкту в книгозбірні створений клуб за інтересами «Зелена бібліотека», який займається вивченням, дослідженням та вирощуванням різних видів рослин з насіння, які в подальшому висаджуються в сільському парку. В бібліотеці облаштовано куточок прийому вторинної сировини з роз'ясненнями для населення. В утилізацію приймаються пластикові кришечки та відпрацьовані батарейки. Збір пластикових кришечок проводиться у рамках Всеукраїнської акції для допомоги постраждалим в АТО і передаються до Полтавського батальону небайдужих у місті Полтава, батарейки здаються в ГО «Батарейки здавайтеся». Завдяки даному проєкту бібліотека допомагає українським воїнам та дбає про чистоту довкілля.

Під час щорічного святкування Дня захисту дітей бібліотеки КЗ «Бібліотека Білоцерківської ОГ» дружно долучилися до проведення заходів з екологічного виховання. На святі дітям запропоновано конкурс екомалюнку «Бережи свою планету!», вікторину «Лікарські рослини нашого краю», читання віршів на екологічну тематику «Природа нам – як рідний дім!», виставки-запитання «Чуєш, друже мій, розмови з вітром – листя гомонить, з сонцем – ниви і діброви, із озерами – блакить?».

Користувачі Анастасія Никін та Наталія Кутирь під керівництвом учителя біології Бірук Т. Г. взяли участь у III Обласному конкурсі «Громада моєї мрії». За творчу роботу «Дивовижний санітар – ялівець» учасниць нагороджено дипломом III ступеня.

Також учні Білоцерківської ЗОШ I-III ст., активні користувачі бібліотеки, долучилися до висаджування лісових культур під гаслом «Дбаємо про зелені легені нашої планети». Акція була започаткована Білоцерківським Псільським лісництвом.

Хочу відзначити й загальносистемний екологічний проект – «Біорозмаїття: виклики XXI століття», що діє у КЗ «Новосанжарська ЦБС» з метою популяризації екологічного способу життя та формування екологічної свідомості у дітей, а також їхнього екологічного світогляду. Основними напрямками проекту є формування фонду екологічного спрямування, інформаційно-бібліографічна та просвітницька діяльність з проблем екології.

В рамках проекту в бібліотеках системи проходять природоохоронні акції «Маленька батареяка – велика шкода» та «Допоможи птахам взимку», а також проводяться інформаційні та еколого-краєзнавчі години: «Твоє життя в твоїх руках», «За нас ніхто планету не врятує» «Наша земля – колиска життя», екологічні подорожі та екскурсії, відеоподорожі: «Природа рідного краю!», «Ліс наш дім» екологічна казка на літньому майданчику, «Природа просить захисту», книжкові виставки: «Є в травах і квітах цілюща сила», « Дива і таємниці природи – чарівниці» і т. п.

На семінарі-панорамі «Екологічний напрямок роботи бібліотек», проведеному Решетилівською центральною міською бібліотекою-філією ім. О. М. Дмитренка, розглядалися питання реалізації природоохоронних Цілей сталого розвитку України до 2030 року, завдяки чому активізувалася робота бібліотек в напрямі екологічної просвіти.

Так, Шевченківська СБФ Решетилівської ОТГ запровадила екопроект «Екологічні ініціативи від бібліотеки» до якого увійшли: постійно діюча акція «Батарейки, здавайтеся!», гра «Треба й нам про вірус знати», акція «Пташина годівничка», робота з гербарієм «Все росте – цвіте на світі», година здоров'я «Де беруться вітаміни», гра – вікторина «Овочі і фрукти – корисні продукти», виготовлення мозаїчної аплікації «Блакитна планета».

У Малобакайській СБФ Решетилівської ОТГ діє клуб за інтересами «Природолюб». Заходи, які проводяться для учасників клубу, популяризують літературу з охорони навколишнього середовища, здорового способу життя. Наприклад, подорож екологічними стежинами «Почути, побачити, доторкнутися» по проектному заповіднику «Урочище Бузова балка» проведена з такими зупинками: «Як поводитися на річці, у лісі, на луках», «Птахи – наші друзі», «Первоцвіт», «Зелений листок», «Голос джерельця», «Зелена аптека», «Послухаємо тишу». Члени клубу допомагають в оформленні бібліотечного інформаційного стенду «Екологічний календар».

Цей перелік можна продовжувати без кінця, подібні заходи відбуваються в усіх бібліотеках. Але я виділила окремі бібліотеки і заходи, бо там робота в напрямі екологічного виховання систематизована, вона не губиться в окремих заходах до відзначення тих чи інших дат. Від такої роботи мало користі. Бо, озираючись навкруги, коли наші міста і села засмічені, коли нищаться первоцвіти, коли горять лісосмуги, забруднюються водойми, виникає питання: «А чи так ми все робимо, чи правильно?». Можливо, всі наші зусилля марні, бо не дають бажаних результатів.

Впевнена, ми все робимо правильно, але не завжди систематично. Ми активізуємось в даному напрямку роботи напередодні Всесвітнього Дня Землі, Міжнародного Дня птахів, Річниці Чорнобильської катастрофи,

---

Всесвітнього дня водних ресурсів, Всесвітнього дня доквілля і подібних дат. А ця робота повинна бути щоденною, постійною! Тільки тоді буде результат.

Пандемія і коронавірус внесли свої корективи у роботу бібліотек. Сьогодні ми працюємо з користувачами не лише в режимі офлайн, а й широко впроваджуємо в свою роботу режим онлайн.

Екологічна медіаподорож «Прогрес і природа – межі ризику (міська бібліотека для дітей, Горішні плавні); віртуальні книжкові виставки «Нам з Землею разом жити», екологічний вернісаж «Збережемо красу для нащадків», екологічний путівник «А планета гірко плаче» (Чутівська бібліотека для дітей); віртуальна екологічна екскурсія «Сторінками Червоної книги» (Центральна публічна бібліотека, Велика Багачка); онлайн виставка-заклик «Не губіть дніпровські води» (б-ф. 3), онлайн-інформина «Ой Дніпро, наш Славутич величний» та еко-повідомлення «Збережемо нашу Землю» (б-ф. 4), виставка-інформація «Птахи – які ви різні та цікаві» (б-ф. 5) Кременчуцької МЦБС для дітей – ось далеко не повний перелік медіапродуктів на теренах віртуального простору, що створюють книгозбірні Полтавщини для своїх користувачів.

Також хочу презентувати вам медіапродукти екологічної тематики, створені Полтавською обласною бібліотекою для дітей імені Панаса Мирного.

Віршовані аудіохвилинки «Барвисті чукикалки» та аудіобібліотечка знайомлять малечу з творами Анатолія Костецького «Метелика ловити я не хочу», Платона Воронька «Не будь козою», з казками та легендами Полтавщини: «Чайка», «Про сома» «Річка красна» «Цілющі грушки». Медіапродукти із циклу «Бібліотечна Шушукалка «Про все потроху»» розповідають про безцінні ресурси Матінки Землі, такі як Повітря, Вода, а також знайомлять дітей з енциклопедіями «Дивовижний світ тва-

---

рин», «Земля - наш дім», «Тасмничий світ океану». Вони створені для наймолодших користувачів з метою розширити знання дітей про навколишню природу та навчити берегти її, виховати почуття любові до рідної землі.

Постійно впроваджуються інноваційні форми роботи з екологічного просвітництва школярів середнього та старшого шкільного віку, а саме: інформ-хвилинки «Життя врятує обізнаність», «Фастфуд: корисно чи шкідливо?»; пізнавальні розвідки «Що їсти? Продукти майбутнього», «Найбрудніші міста планети», «Екодбайливі країни», «Зелене воїнство планети», «Стежинами покинутого міста» (про Чорнобиль); гра-роздум «Міфи чи факти: ВІЛ-СНІД»; експрес-інформація «Мода та здоров'я: тату»; інформаційні повідомлення «Природа не вибачає» (до річниці Чорнобильської катастрофи) та «Гора Пивиха» (із циклу «Маловідомі перлини Полтавщини»), віртуальна гра «Твої еко-кроки». Відеоцікавинка «Маски захисні, звичайні й розмальовані» та Абетка безпеки «Історія про коронавірус» (за книгою Франческа Далл'Ара) присвячені темі індивідуального захисту від гострої респіраторної хвороби COVID-19.

На «Мапу літературних подій», що створюється на сайті бібліотеки, занесено твори екологічного змісту, такі як «Це всі МИ» Євгенії Завалій та Маші Фоя, «Якого кольору собаки в Прип'яті? Справа № 13» Олександра Есалуова, «Як не скарб, то пожежа» Наталки та Олександра Шевченків, «Франк Ейнштейн і біоактивна штукovina» Джона Щешка, «Залюднена планета» Галини Глодзь.

На блозі інформаційно-бібліографічного сектору розміщено ряд публікацій на тему захисту довкілля та збереження вимираючих видів тварин і рослин: «Візуальна збірка природних дивовиж», «Спритні, хитрі, мудрі: лисички в літературі», «Чудовиська тваринного світу», «Про Чорнобиль – наймолодшим», «Погожий день, що став фатальним: книжковий екскурс в істо-

---

рію Чорнобиля», «Маленькі книжки про великих тварин», «Приховані дива тваринного світу», «17 квітня – День кажана», «7 квітня – Міжнародний день бобра», «Знайомі незнайомці тваринного світу», «4 квітня – Всесвітній день щура», «Рослини, що нас дивують».

Один із випусків Краєзнавчих замальовок в рамках краєзнавчо-туристичного проекту «GPS-навігатор» із циклу «Особистості Полтавщини» присвячено Івану Андрійовичу Зубковському, лікарю, громадському діячу, краєзнавцю, науковцю, письменнику. Це він у 1915 році відкрив миргородське джерело мінеральних вод та заснував 1916 року Миргородський курорт. Його життя – гарний приклад для наслідування підростаючому поколінню.

Видано рекомендаційний список літератури про тварин, що пропагує дбайливе ставлення до природи «Пригоди у країні Анімалії».

З метою зацікавити дітей читанням книг екологічної тематики та змінити свій погляд на дику природу організовано перегляд літератури «Усе, що існує – цінне», де представлено довідкові видання й художню літературу, присвячені темам захисту та вивченню рослин і тварин дикої природи та книги, написані авторами з екологічним поглядом, як-от: письменники Полтавщини Т. Луньова, Н. Крамаренко і В. Сердюк; Л. Ніцой; Р. Кіплінг. Ці історії вчать не лише дбайливо ставитися до природи, а й прищеплюють важливі моральні якості: доброту, милосердя, чуйність, любов до рідних, повагу до старших.

Цього року бібліотека долучилася до Всеукраїнського дитячого конкурсу екомалюнку «Книга і діти, екологія і Світ» (спільно з Національною секцією Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги ІВВУ та Українською асоціацією працівників бібліотек України для дітей). На розгляд журі обласного етапу представлено 255 робіт користувачів-дітей Полтавщини із 92 публічних бібліотек сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад.

Рішенням журі конкурсу переможцями визначено: у віковій категорії читачі-учні 1 – 5 класів: 1 місце – Стогній Юлія, 11 років, с. Білики, Кобеляцького району; 2 місце – Студінський Володимир, 9 років, с. Жуки, Полтавського району; 3 місце – Дубина Ксенія, 11 років, с. Куст-Кушці, Полтавського району. У віковій категорії читачі-учні 6 – 11 класів: 1 місце – Ревуцька Валерія, 15 років, с. Вовчик, Лубенського району; 2 місце – Пилипенко Яніна, 15 років, с. Дзюбівщина, Великобагачанського району; 3 місце – Чорненька Альона, 15 років, с. Грушине, Хорольського району.

Серед колективних робіт у віковій категорії читачі-учні 1–5 класів: 1 місце – Клуб «Чарівна скриня» Лубенської міської бібліотеки для дітей; 2 місце – колектив учнів 1-го класу, с. Олександрівки, Лубенського району; 3 місце – не визначено. У віковій категорії читачі-учні 6–11 класів:

1 місце – колективна робота (Опришко Вікторія, Філоненко Надія), керівник Новоселицька О. В., с. Оболонь, Кременчуцького району; 2 місце – старша група клубу за інтересом «Барвінок», с. Хильківка, Хорольського району; 3 місце – колективна робота (Зданевич Ірина, Павелко Іван, Шершень Назар), керівник Динька Ю. М., с. Оболонь, Кременчуцького району.

26 травня ц. р. на базі бібліотеки відбудеться обласний онлайн-семінар керівників методичних об'єднань шкільних бібліотекарів та працівників публічних бібліотек, що обслуговують користувачів-дітей Полтавщини «Спільна робота шкільних та дитячих бібліотек щодо виховання екологічної культури школярів» (спільно з Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, де будуть намічені шляхи подальшої співпраці публічних та шкільних бібліотек з екологічного виховання дітей області.

Звичайно, я проаналізувала роботу бібліотек Полтавщини, спрямовану на екологічне виховання дітей. Але серед наших користувачів є й дорослі: батьки, вчителі, вихователі, студенти, бабусі й дідусі. Ми також долучаємо їх до наших заходів, бо саме вони є прикладом для наслідування підростаючому поколінню. Від їхньої поведінки залежить поведінка наших дітей. Що посіємо, те й пожнемо!

Ми виховуємо дітей не словами, а діями. Суха теорія ніколи не давала результатів. Саме від нашої з вами поведінки, наших дій сьогодні по відношенню до природи залежить те, якими виростуть наші діти і в якому світі ми житимемо.

Підсумовуючи вищесказане, скажу, що ми повинні зробити так, щоб донести до кожного сучасного українця, що «Берегти природу – це круто! Берегти природу – це модно!».

---

*Марія Корсак,
завідувач відділу обслуговування
дітей дошкільного віку та учнів
1-4 класів КЗ «Закарпатська обласна
бібліотека для дітей та юнацтва»
Закарпатської обласної ради*

Виховання в стилі ЕКО: з досвіду роботи бібліотек для дітей Закарпатської області

Проблема охорони та збереження довкілля особливо актуальна для нашого Карпатського регіону – краю лісів, стрімких урвищ, захмарних полонин, краю унікальних заповідних місць. Саме тут, у місцевості, яку називають найчистішим регіоном, мали б зберігатися у безперешкодних умовах створені ненькою-природою рослини, тварини, рідкісні природні масиви. Але безжальна експлуатація природних багатств, зокрема вирубування лісів та добування корисних копалин, призвело до порушення екологічної стабільності гірських ландшафтів, до виникнення катастрофічних стихійних явищ та зникнення багатьох видів рослин і тварин.

У системі екологічної освіти та культури важлива роль відводиться бібліотекам. Дитячі книгозбірні Закарпаття, зокрема обласна бібліотека для дітей та юнацтва (ЗОДЮБ), використовують весь арсенал наочних, комплексних, усних методів та форм роботи для досягнення важливої мети – формування нової екологічної свідомості молодих громадян. Весь комплекс роботи, що проводиться в бібліотеках з екологічного виховання скерований на:

- розвиток у юних читачів відповідальності за стан навколишнього середовища;

-
- виховання розуміння сучасних проблем навколишнього середовища й усвідомлення їх актуальності для всього людства, своєї країни і рідного краю, особисто для себе;
  - розвиток у дітей потреби у спілкуванні з природою, оволодіння нормами відповідальної поведінки щодо її збереження;
  - засвоєння читачами народних традицій у взаємовідносинах людини з природою;
  - залучення дітей та підлітків до природоохоронної діяльності.

Для виконання цих завдань бібліотеки виконують функції інформаційних центрів для дітей з питань охорони навколишнього середовища, поповнюють бібліотечні фонди документами з питань екології, створюють бази даних, системи довідково-інформаційного обслуговування, проводять різноманітні просвітницькі заходи, поєднуючи свої зусилля з державними природоохоронними та громадськими екологічними організаціями, видають інформаційні матеріали.

Слід відмітити позитивний ефект видавничої діяльності дитячих бібліотек області: бібліографічних покажчиків: «Ця земля – твоя і моя», «Жити в злагоді з природою», «Юні екологи», «Земля – наш дім»; дайджестів «Екологія навколишнього середовища», «Дзвони Чорнобиля»; інформаційних бюлетенів «Географічний калейдоскоп», «Світ природи», «Із тривою за майбутнє», «Рідкісні рослини – бережімо їх!» та інші.

Заслуговує на увагу і видавнича робота в екологічному напрямку обласної бібліотеки для дітей та юнацтва: інформаційний список «Ліси – багатство і краса рідного краю» (2019), краєзнавча розвідка «Квітне сакура над Ужем» (2017), краєзнавча пам'ятка «Дерева мого міста» (2019).

На сайті Закарпатської ОДЮБ, краєзнавчому та книжковому блогах «Мандруємо разом Срібною зем-

---

лею» та «Читалочка», систематично висвітлюються матеріали екологічної тематики.

Привертають увагу юних читачів та їх батьків різноманітні книжкові виставки, інформаційні стенди, виставки-застереження, виставки-заклики, виставки-кросворди, які діють в дитячих книгозбірнях. При формуванні виставок бібліотечні працівники використовують твори мистецтва у репродукціях та фотоальбомах. Наприклад, виставка-панорама «Закарпаття – рідний край» (ЗОДЮБ) знайомить з унікальними виданнями бібліотеки, в яких представлена інформація про неповторну красу природи краю, чудові умови для туристичного відпочинку, визначні пам'ятки культурно-історичної спадщини.

Закарпатська ОДЮБ має досвід у створенні віртуальної виставки сервісами Thinglink, Slideshare, Calameo – які дозволяють додавати інтерактивні посилання, аудіо, відео, фото на статті і тексти, розширюючи їх у більш інформаційні. Варта уваги для дітей та підлітків віртуальна виставка: «1986. Чорнобиль. Катастрофа, що сколихнула весь світ» (2021).

У Великоберезнянській дитячій бібліотеці оформлено ековиставку до Всеукраїнського Дня довкілля «Неси добро у світ природи!». Креативним доповненням є дерево-акція «Дитячі долоньки за долю природи!». Кожен бажаючий має змогу долучитися до акції в онлайн-режимі і прикріпити свою долоньку на дерево #ДитячіДолонькиЗаДолюПрироди. Доповненням виставки є оригінальна інсталяція «Дивна грибна галявина», яку присвячено глобальному буму пластикової пляшки.

Комплексною формою інформаційно-бібліографічного обслуговування є Дні інформації, присвячені популяризації екологічної літератури. Вдало з юними читачами було проведено День інформації «Земля дана нам на віки» (Великоберезнянська дитяча бібліотека), під час

якого відбулися такі заходи: виставка-застереження «Охорона природи – справа твоя, моя, наша», бібліографічний огляд «Ми люди, поки є природа», екологічна гра «Наша планета – живий світ», еколого-пізнавальна подорож «Гора Кременець». В рамках Дня інформації «Наша планета – колиска життя!» (Мукачівська міська дитяча бібліотека) проводились: огляди книжкових виставок «Доля планети у наших руках» та «Дивосвіт рідної природи», конкурс-вернісаж екологічного плакату «Природа потребує охорони й захисту!», відбулися поетичні візерунки «Гомін щедрої землі», акція «Збережи і врятуй», бліц-інформіна «Світ довкола нас», музична прогулянка «Звуки природи», вікторина «Наші пернаті друзі».

День краєзнавства «Шумлять дерева мого краю» (ЗОДЮБ) привернув шалену увагу користувачів середнього шкільного віку стендовою інформацією «Що? Де? Коли?», виставкою-кросвордом та відкритим переглядом літератури «Ліс – зелене золото Карпат». Вечір запитань і відповідей «Рятуючи ліс – рятуємо себе» за участю головного спеціаліста Державного управління охорони навколишнього природного середовища Д.Є. Томенчука, виявив щирий інтерес юних читачів до проблем охорони лісів Закарпаття. Логічним завершенням комплексу заходів став коментований перегляд документального фільму «З життя лісу», що відбувся в читальній залі бібліотеки.

У роботі з читачами-дошкільниками та учнями молодшого шкільного віку застосовуються ігрові, розважально-пізнавальні форми, яскраво оформлені книжкові виставки, плакати-звернення. Діти молодшого віку завжди охоче беруть участь у проведенні різноманітних конкурсів малюнків, поробок з природного матеріалу.

Для цієї категорії читачів проводяться творчі заходи з елементами гри: кросворд «Малюнків зоопарк», екологічний дизайн «Зелений смайлик», поле чудес «Подорож до дивовижного світу тварин», літературна гра «Ці

незвичайні, розумні та кумедні тварини», маленькі читачі мали можливість проявити свої знання про тварин у вікторині «У воді, на землі і у небі».

В рамках відзначення Тижня екологічних знань в Виноградівській дитячій бібліотеці було проведено екологічний пінг-понг «Слідопит іде по сліду». До бібліотеки завітали учні початкових, де за допомогою простої, але захоплюючої гри в пінг-понг поповнювали свої знання про навколишній світ, чудово і весело провели час у бібліотеці.

Під час проведення екологічної стежини «На лісовій галявині» (Виноградівська районна бібліотека для дітей) бібліотекарі самі перевтілювалися у казкових героїв, наприклад, у лісову фею, і через казку вчили найменших користувачів правилам поведінки у навколишньому середовищі.

Для дітей середнього шкільного віку бібліотечні працівники намагаються урізноманітнити форми масової роботи, проводять: бесіди «Книга людської совісті», конкурси ерудитів «Цілющі скарби матінки Землі», екроздуми «Простягаємо руки природі, щоб з нею жити в згоді», літературні подорожі «Подорож до зеленої аптеки», екоекскурси «Глобальні проблеми планети Земля», конкурси екологічного плакату «Захищай. Примножуй. Бережи», присвячений Всесвітньому дню Землі тощо.

Дуже важливою в екологічній освіті є корпоративність і співробітництво, тобто об'єднання зусиль декількох закладів чи організацій, які зацікавлені у досягненні спільної мети. З метою привернення уваги юного покоління щодо відповідального ставлення до навколишнього середовища бібліотека спільно з ГО «Інститутом еколого-релігійних студій» організували воркшопи для учнів 8-х класів з виготовлення ящиків для кажанів. Воркшопи відбулися в рамках реалізації проєкту HUSKROUA/1702/6.1/0021 «Підвищення екологічної

обізнаності в місцевих громадах шляхом спільного збереження кажанів у прикордонних регіонах Угорщини, Словаччини, Румунії та України», що реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу (координатор Олександр Бокотей). В ході заходів учням було представлено види кажанів, які проживають у регіоні та той позитивний вплив, який вони здійснюють на локальні екосистеми Карпат. Також було висвітлено заходи, які можна використовувати з метою захисту їх колоній.

За ініціативи ТОВ «АВЕ Виноградів» та Виноградівської дитячої бібліотеки неодноразово проводилась екологічна акція «Екомісто – Виноградів», в рамках якої відбувалися: конкурс плакатів «Чисте довкілля – здорове майбутнє», виставка «Цікаві речі із сміття», дефіле «Сукні із сміття».

Бібліотеки області для дітей тісно співпрацюють з еколого-натуралістичними центрами та об'єднаннями. Ужгородська міська бібліотека для дітей завдяки представникам ГО «Екосфера» провели ЕКОшколу «Енергоефективність для всіх» для юних екологів. Учасники мали змогу дізнатись про принцип дії сонячного колектора не тільки з порад практичного посібника «Спорудження сонячних колекторів для гарячої води», що вийшов в світ в рамках проекту Євросоюзу, а ще мали змогу зібрати демонстраційну модель колектора разом з тренерами власноруч. Після навчання в ЕКОшколі учні уже самі змогли пояснити, як можна використати енергію сонця для нагріву води та для інших потреб домогосподарства! Під час урочистого закриття ЕКОшколи кожен учасник отримав сертифікат.

Щоб вирішити, як ставитися до води – як до ворога, чи як до друга – зібралися читачі підліткового віку на екологічний правосуд «Життєдайна та руйнівна сила води» в Мукачівській бібліотеці для дітей. Учасники імпровізованого суду, одягнені відповідно в костюми:

судді, прокурора, води, свідків. Вони давали свідчення «за» та «проти» води, аргументуючи свій виступ різноманітними фактами. Вислухавши свідчення «свідків», виступи «прокурора» та «адвоката», «суд» дійшов висновку, що висунуті проти Води обвинувачення не були доведені, і вирішив звільнити Воду з-під охорони. А до всіх присутніх учасники звернулися із закликом берегти та економити Воду, застерегти діяльність людини, що призводить до руйнівних паводків. Зацікавив присутніх й перегляд літератури «Особлива Н2О».

У Закарпатській обласній бібліотеці для дітей та юнацтва з метою формування екологічної свідомості дитини відбулася зустріч-презентація «Кришталевих джерел» – книги-посібника з питань формування екологічної компетентності дітей, починаючи з найменших – дошкільнят. Авторами цієї книги є Ольга та Іван Тимофієви. Ця книжка містить програмно-методичні аспекти глобальної екологічної проблеми сьогодення, поради та рекомендації науковців та фахівців-практиків щодо спільної роботи з родиною для виховання дієвої любові до природи.

Важливою складовою екологічного виховання стали заходи до 35 річниці Чорнобильської трагедії. В усіх бібліотеках області для дітей та юнацтва відбулися просвітницькі заходи, серед яких: вечори-реквієми «Чорний біль України», години-пам'яті «Мужність і біль Чорнобиля»; віртуальна хроніка «Без права на забуття...», екологічний барометр «Зупинися, людино, земля в нас одна».

Важливе місце в обґрунтуванні взаємодії суспільства і природи займають спостереження під час екскурсій, практикумів на природі, походів. Традиційно до Дня довкілля бібліотечні працівники Закарпатської ОДЮБ організують екскурсію для молодших школярів в Ботанічний сад УжНУ.

Під час екологічної стежини «Краса рідної природи» (Бібліотека-філія для дітей смт Королево) бібліотекарі разом з дітьми мандрували стежками рідного селища. На кожних окремих «зупинках» діти дізнавалися багато цікавого про рослини, їх користь, оздоровчу роль, важливість їх збереження. На останок, на галявині біля урочища учасники зупинилися на відпочинок, де провели ігри, вікторини, солодкий пікнік.

Туристично-краєзнавча робота з дітьми клубу за інтересами «Екологічна стежина» (Великобerezнянська дитяча бібліотека) направлена на пізнання різноманіття форм життя рослинного і тваринного світу краю, процесів, які відбуваються в живих організмах, таємниць їх високої життєздатності. Під час практичних занять учні середнього та старшого шкільного віку мають змогу якнайближче розкрити для себе особливості флори і фауни своєї місцевості, визначити найбільш ефективні на їх думку заходи збереження та відновлення природних ресурсів.

Влітку юні користувачі Ужгородської міської бібліотеки для дітей мають можливість відпочити та здобути цікаві знання, вміння і навички життя у природі в екологічному таборі «Школа в природі», який діє за підтримки об'єднання «Екосфери». Табір щороку обирає наймальовничіші куточки нашого Карпатського краю. Навчальна програма поділена на різні блоки, об'єднуючи теоретичну частину та практику: тренінги, природоохоронну та науково-дослідницьку діяльність, екскурсії, спостереження, ігри, змагання, активний відпочинок.

Бібліотечні працівники Рахівської бібліотеки для дітей приділяють велику увагу вихованню у підростаючого покоління дбайливого ставлення до природи, до проблем екології. Заходи, що проводяться книгозбірнею, виховують риси дбайливого господаря, прищеплюють любов до природи: екологічний калейдоскоп «Птахи – унікальні творіння природи», екологічна го-

---

дина «Наша планета – живий світ», екологічний круїз «Світ навколишній прекрасний», екомандрівка «Збережемо первоцвіти». Організуються екскурсії до лісу «Відпочиваємо у колі друзів та книг» – на свіжому повітрі краще поєднується читання книг з відпочинком.

Дитячі книгозбірні краю з метою виховання у дітей та підлітків екологічної культури і надалі мають на меті продовжувати популяризувати екологічні знання.

Використана література.

1. Бібліотеки Закарпаття – дітям та юнацтву : цифри і факти : інформ. бюлетень. Вип. 13 / КЗ «Закарпат. облас. б-ка для дітей та юнацтва» Закарпат. облас. ради ; уклад. : Т. М. Вудмаска, О. М. Горкій. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2020. – 28 с. : іл.
2. Бібліотеки Закарпаття – дітям та юнацтву : цифри і факти : інформ. бюлетень. Вип. 13 / КЗ «Закарпат. облас. б-ка для дітей та юнацтва» Закарпат. облас. ради ; уклад. : Т. М. Вудмаска, О. М. Горкій. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2019. – 28 с. : іл.
3. Дерева мого міста : краєзнавча бібліографіч. пам'ятка / КЗ «Закарпат. облас. б-ка для дітей та юнацтва» Закарпат. облас. ради ; підгот. В. М. Томишин; відп. за вип. В. Д. Чіка. – Ужгород, 2019. – 8 с.: іл.
4. Ліси багатство і краса рідного краю : інформ. список/ КЗ «Закарпат. облас. б-ка для дітей та юнацтва» Закарпат. облас. ради ; підгот. В. М. Томишин; відп. за вип. В. Д. Чіка. – Ужгород, 2019. – 15 с.

---

*Ірина Ворон,
завідувач відділу обслуговування
дітей дошкільного та молодшого
шкільного віку КЗ «Рівненська ОБД»
Рівненської ОР*

Сучасний формат екологічного виховання школярів

Актуальною проблемою сьогодення є стан довкілля та охорона навколишнього середовища. Тому одним з пріоритетних напрямків діяльності Рівненської обласної бібліотеки для дітей є популяризація екологічних знань серед підростаючого покоління. З метою залучення дітей до екологічного стилю життя у відділі обслуговування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку третій рік поспіль діє ЕкоLife студія, в межах якої проводяться заходи з підвищення екологічної компетентності молодших школярів. Це допомагає дітям навчитися розумно та раціонально користуватися природними ресурсами й усвідомити важливе значення навколишнього середовища для життя і здоров'я людини.

Працюючи у цьому напрямку, бібліотекарі налагодили тісну співпрацю та активно взаємодіють з установами та громадськими організаціями міста, що допомагає вихованню активної, екологічно свідомої та обізнаної особистості. Для учасників екостудії проводяться навчально-пізнавальні заходи та тренінги у співпраці з громадськими організаціями «Екологічні», «Екоклуб», «За чисте довкілля», а також Рівненською обласною організацією всеукраїнського товариства охорони природи. Зокрема, цікавою й пізнавальною була зустріч з головою Рівненського обласного відділення Товариства

охорони птахів, орнітологом Василем Ільчуком. З розповіді фахівця діти дізнались про кільцювання птахів та їх особливість поводження в природі, а також почули про птахів, занесених до Червоної книги, що мешкають в Україні, зокрема на Рівненщині.

Щоб виховати дбайливе ставлення до природи, повернути увагу дітей до екологічної проблеми, з'ясувати про шкідливий вплив сміття на навколишнє середовище та на здоров'я людини проводяться екотренінги «За життя без сміття» та різнопланові екологічні ігри. Під час екозаходів діти дізнаються, як правильно відсортовувати сміття, аби воно перетворилося на цінну та ліквідну вторсировину, а за допомогою сортувальних боксів навчаються практично, як потрібно сортувати сміття.

Креативно та натхненно долучаються діти до екотворчості. Під час майстер-класу «Друге життя непотрібних речей» школярі перетворювали використані пластикові пляшки на оригінальні яблучка, які можна використати, як шкатулочки. Цікаво було проведено годину творчості «Мозаїка в стилі еко», під час якої бібліотекарі показали, що з корків від пластикових пляшок, картону, блістерної упаковки з пігулок та клею ПВА можна виготовити оригінальну рибку.

У бібліотеці облаштовано екокуточок, де представлено новинки книжкових видань екологічного спрямування, книжкові закладки з екологічними меседжами та вироби дітей, створені під час екологічних майстерок. Поряд знаходяться сортувальні бокси для навчальних тренінгів, що з'явилися у книгозбірні завдяки співпраці та партнерській підтримці ГО «Екологічні».

Щороку в межах екошкіль проводяться заходи до Всесвітнього дня навколишнього середовища, Всесвітнього дня Землі та Дня довкілля. В ігровій формі відбулась екологічна гра-бесіда «Ти, я і планета Земля», в межах якої діти виконували цікаві завдання, сортували

сміття і навіть вчилися облаштувати квіткову галявину. Корисною для школярів була пізнавальна гра «Зелена аптека від нас недалеко», яка познайомила дітей з лікарськими рослинами та їх цілющими властивостями, навчила бережливого ставлення до них під час заготівлі. Присутні залюбки взяли участь в екологічних вікторинах та інтелектуальних іграх «Можна – не можна», «Як зберегти природу», прослухали цікаві легенди та переглянули книжкові видання про природні скарби, представлені на книжковій виставці «Тримаю у долонях я планету». Під час гри «Сортуємо сміття» малеча дізналася про види сміття та принципи їх сортування. Малеча залюбки розсортовувала сміття у сміттєві контейнери різних кольорів.

Важливу роль у формуванні екологічної обізнаності школярів відіграє дитяча книга. Бібліотекарі систематично відслідковують новинки видань екологічного спрямування з метою поповнити свій фонд книгами, які допомагають дітям стати екосвідомими та вчать, як правильно вести екологічний спосіб життя й сприяють розвитку екозвичок. Нещодавно отримали від голови ГО «Екологічна нація» Богдана Красавцева дитячу книгу «Еко-історії для моїх маленьких друзів», що безкоштовно розповсюджувалася бібліотеками й освітніми закладами. Зокрема, для учасників ЕкоLife студії відбулася захоплююча онлайн-зустріч з письменником. Під час презентації Богдан Красавцев розповів, що спонукало його до написання цієї книги, познайомив школярів з головними персонажами твору, а також підняв актуальні теми зміни клімату, утилізації сміття, правильного споживання газу, води та електроенергії. Жваво спілкуючись з письменником, діти дізналися, наскільки важливо берегти довкілля, використовувати екологічну продукцію, економити ресурси нашої планети. Кожен мав змогу поділитися своїми особистими внесками для

покращення екологічної ситуації. Маленькі рівняни не лише були раді знайомству з Богданом Красавцевим, але й поповнили свої знання інформацією з екологічної тематики, новими термінами та корисними порадами.

Пізнавальними та цікавими для школярів є коментовані екочитання, під час яких діти знайомляться з книгами екологічного спрямування. Сподобалося школярам знайомство з книгою Тетяни Горицвіт «Міські пригоди Лісової Шишки», адже труднощі і перешкоди, які поставали перед героями цієї книги, є зовсім не казковими, вони присутні у нашому повсякденному житті. Разом з головними героями книги – Лісовою Шишкою та дівчинкою Ліною слухачі торкнулися екологічних проблем нашої планети. Кожен з дітей мав змогу відчути себе в ролі еколога і запропонувати свій план покращення стану довкілля. А на завершення всі разом відшукали головну тезу книжки Тетяни Горицвіт: «Кожен має стати тим, ким він палко прагне бути. Головне, прислухатися до природи і сіяти добро». Також під час заходу в розважальному форматі було проведено практичне заняття з сортування сміття у бокси.

Про вторинну переробку, і навіть вона потрібна, говорили під час читань книги Ентоні Робінсона «Нове життя старих речей». У межах заходу діти дізнавалися, що таке сортування за типами, процес переробки пластику, які речі можна виготовити із переробленого пластику, що можна використовувати чи переробляти повторно, і чому це так важливо.

Для учасників екостудій бібліотекарі створили рекламну-інформаційну продукцію у вигляді постерів та пам'яток з практичними порадами, як правильно вести екологічний спосіб життя і покращити екологічну ситуацію на планеті.

Для віддалених користувачів бібліотеки створюються інтерактивні ігрові завдання за допомогою сервісу

Learning.Apps.org, які розміщені на сайті «Бібліоігротека» (спільний проєкт бібліотек для дітей Рівненщини) в розділі «Екологія. Техніка». Тут оригінально представлена гра «Сортування сміття», де гравцеві пропонується розташувати зображення відповідно до запропонованих критеріїв в правильному порядку. Завдання «Екологія в літературі» пропонує з'єднати між собою анотацію книги та її обкладинку. Цікавими та пізнавальними для школярів є інтерактивні завдання: «Метеорологія», «Явища природи», «Голубі очі планети», «Рослини та тварини Червоної книги», «Ліс – симфонія природи», «Оберігаємо первоцвіти» тощо.

Під час карантинних обмежень робота ЕкоLife студії була переведена в онлайн-режим. Систематично здійснювалися відеоогляди новинок екологічної літератури, проводились екочитання та створювались онлайн-ігри. Дистанційно було проведено екологічну гру «Обираємо стиль Еко» та «Допоможи черв'ячкові вилізти з яблука». Робота екологічної студії постійно висвітлюється на сторінках бібліотеки у соціальних мережах «Фейсбук» та «Інстаграм».

У майбутньому планується створення віртуальних виставок та екоквестів, проведення вуличних акцій і челенжів з метою привернення уваги молодого покоління до необхідності свідомого ставлення до природи та збереження довкілля.

---

*Оксана Ругаль,
провідний бібліотекар відділу обслуговування
користувачів молодшого віку
КЗ Сумської ОР «Сумська ОБД»*

Екологічна освіта – важлива складова взаємодії дитини з природою

Сьогодні вже нема сенсу довго переконувати когось про важливість екологічної проблеми для нашого майбутнього.

Людина і природа... Філософи, поети, художники усіх часів і народів віддали данину цій вічній і актуальній темі. Та ніколи вона не стояла так гостро, як у наші дні. Саме наш час увійде в історію цивілізації не лише, як ера великих досягнень людства, а на жаль, як доба глобальної екологічної кризи. Швидко збільшується негативний вплив на природу, забруднюються внутрішні водойми, моря та ліси, вичерпуються мінерально-сировинні та біологічні ресурси. Екологічна ситуація, яка склалася в світі і в Україні зокрема, постійно вимагає швидкої перебудови мислення кожної конкретної людини. Звідси випливає об'єктивна необхідність докорінно змінити ставлення до природи й переоцінити життєві цінності.

Ознайомлення дітей зі світом природи має вирішувати одне з головних завдань: допомогти усвідомити себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому дитина живе. Потрібно, щоб у дітей виробилася потреба любити, розуміти, берегти і примножувати природу, тому екологічна освіта набуває дедалі більшої актуальності.

Дитина + екологія + книга – головний алгоритм у вихованні та взаємодії дитини з природою. Екологія – не просто «наука про дім», це світорозуміння. Перед дитячими

бібліотеками стоїть дуже важливе завдання й нелегкий шлях формування нової екологічної свідомості. Основною метою екологічної освіти є виховання гуманної, соціальної активності, творчої особистості, здатної розуміти й любити навколишній світ і природу, дбайливо ставитися до них. Від того, як здійснюється процес екологічного виховання дитини сьогодні, залежить ставлення дорослої людини майбутнього до природи як джерела існування.

На сьогодні термін «екологія» несе не лише біологічний зміст, а й соціальний. Екологічна освіта і виховання повинні бути у безперервному навчально-виховному процесі, який починається з самого дитинства і продовжується усе життя. Важливо виховувати у дітей відповідні естетичні смаки, щоб вони розуміли і вміли бачити красу довкілля, впізнавати рослини, дерева і кущі «в обличчя», були здатними читати «зелену книгу» природи. Необхідно вчити дітей розуміти природу так, як ми вчимо їх любити книги, розвивати любов до рідної землі без дрібної корисливості, виховувати вміння духовно збагачуватися від спілкування з лісами і полями, ріками і навіть комахами. Адже любов до України і її природи – поняття нероздільні, і починається вона з того куточка землі, де людина народилася, живе і працює.

Наша бібліотека використовує наявний арсенал навчальних, комплексних, усних методів та форм роботи з екологічної освіти. Увагу маленьких користувачів та їхніх батьків привертають різноманітні книжкові виставки, інформаційні стенди, виставки-застереження, виставки-роздуми, виставки-кросворди. Під час організації виставок використовуються твори мистецтва у репродукціях та фотоальбомах.

Наприклад, виставка-панорама «Оберігати природу – означає оберігати Батьківщину» знайомить з документами, в яких представлена інформація про неповторну красу природи рідного краю.

До організації виставки-гри «Цікавий світ навколо тебе» залучалися діти молодшого віку: писали мінітвір про своє ставлення до природи, вигадували й малювали природоохоронні знаки, відгадували кросворди.

Виставка-застереження «Не рубай ялинку! Бережи ялинку!» розкриває роль дерев в житті людини. Таку виставку можна прикрасити ялинками зробленими власноруч, використовуючи різні матеріали.

Виставка-вернісаж екологічного малюнку «Збережемо довкілля» пропонує користувачам взяти активну участь та долучитися до організації виставки.

У дошкільнят та молодших школярів формуються перші уявлення про навколишній світ, про живу і неживу природу, про ставлення до довкілля. Під час проведення заходів застосовуються розважально-пізнавальні та ігрові форми роботи, адже гра є активною формою пізнання навколишньої дійсності, це свідомо й цілеспрямована діяльність для дітей молодшого шкільного віку. За допомогою таких форм роботи діти відкривають шляхи до пізнання світу та любові до природи, збереження довкілля. Це можуть бути: загадковий калейдоскоп «Квітами квітень всіх привітає», пізнавальна бесіда «Кому зима співає колискову», бесіда-подорож «Диковинки весни у нашому дворі», екологічний мікс «Аз та Буки екологічної науки» тощо, які сприятимуть заохоченню дітей до участі в природоохоронній роботі та поліпшенню природного середовища.

Цикл заходів «Знай, люби, бережи!» таких, як бесіда-роздум «Збережемо зелені красуні», екологічна стежина «Не зривайте первоцвіти», літературно-екологічна вітальня «Пташиний спів не тільки втіха», інформаційний калейдоскоп «Корисні гостинці у зеленій торбинці», вчать дітей не нашкодити природі та бути її друзями.

Користувачі-діти завжди охоче беруть участь у різноманітних конкурсах малюнків, саморобок з природного

матеріалу, аплікацій. Для цієї категорії користувачів доречно проводити творчі заходи з елементами гри: поле чудес «Подорож до дивовижного світу тварин», літературна гра «Ці незвичайні, розумні та кумедні тварини». Маленькі читачі можуть перевірити свої знання про тварин, долучившись до вікторини «У воді, на землі і у небі», конкурсу загадок «Наші улюбленці» тощо.

Дитина дошкільного та молодшого шкільного віку активно пізнає всі сфери людського життя. Її допитливість охоплює все: від способу життя найдрібнішої комахи до влаштування Всесвіту. Завдання бібліотекарів – не лише пояснити дитині, чому небо блакитне, а трава зелена. Потрібно також навчити її цінувати й оберігати природні ресурси, усвідомлювати наслідки своєї діяльності для довкілля. «Жити щасливо й жити у злагоді з Природою – одне й те ж», – писав римський мислитель Анней Луцій Сенека. А кожна дитина обов'язково повинна бути щасливою, вміти спілкуватися з природою, любити її і оберігати. А ми, бібліотекарі, їм обов'язково в цьому допоможемо.

Екологічна освіта важлива складова в роботі нашої бібліотеки. З 2004 року у відділі обслуговування користувачів молодшого шкільного віку працює екологічний гурток «Світлячок». Глобальну екологічну кризу можна подолати, лише змінивши суспільну психологію, виховавши нове цінніше ставлення до природи, сформувавши світогляд дитини. Екологічні знання, навички, переконання потрібні кожному для мотивації своєї поведінки у природі. Виховувати почуття особистої відповідальності за стан довкілля, вміння цінувати та оберігати природу рідного краю і власне здоров'я. Саме з такою метою був створений гурток, девіз якого – «Будемо ми природі друзями».

Кожне засідання гуртка – це цікаві, пізнавальні, природоохоронні заходи, які знайомлять дітей з актуальни-

---

ми проблемами екології, поглиблюють знання з природознавства, географії, формують екологічну культуру особистості, шанобливе ставлення до природи, сприяють розумінню та бажанню дітей створити чисте, безхмарне екологічне майбутнє, замислитися над тим, яке воно може стати, якщо не докладати зусиль до збереження природи. Гуртківці беруть активну участь в екологічних заходах протягом усього навчального року.

Проведені заходи дають можливість дітям більшою мірою зрозуміти та осмислити, що на нашій планеті не можуть існувати окремо ні рослини, ні тварини, ні людина, і що проблема збереження довкілля дуже актуальна. Про екологічну кризу нас попереджали наші предки: «А земля та стане пустелею через вину жителів її, через плід діянь їхніх». Формат заходів – екологічні лото, діалоги, асорті, галявини, марафони, турніри, години-роздуми, літературно-екологічні свята, віртуальні подорожі, бесіди-застереження тощо.

Серед найцікавіших занять гуртка «Світлячок», які зацікавили гуртківців:

- екологічний марафон «Пізнавай, люби та бережи безмежний світ природи». Під час заходу діти дізналися про екологію як науку, про повагу до природи та значення екології для оточуючого нас природного середовища. Гуртківці мали змогу повторити та вивчити нові правила поведінки в природному середовищі, яких треба дотримуватися, щоб майбутні покоління могли існувати на Землі; спостерігати за природою і бути її друзями, адже людина – частина природи і їй наданий розум, щоб жити щасливо, вміло користуватися природними ресурсами. Від діяльності людини сьогодні залежить безпечне і щасливе майбутнє всієї планети. Доповнив захід огляд літератури, представленої на тематичній паличці «Її величність – природа»;

- година екології «Вода – це основа життя на Землі, про це мусять знати великі й малі». Діти з цікавістю прослухали інформаційний дайджест «Водні ресурси України», під час якого дізналися: скільки річок протікає через її територію, які найбільші водні артерії та прісноводне озеро розташовані на території нашої держави. Гуртківці брали активну участь у пізнавальній грі творчого характеру «Встав загублене слово», під час якої дізнались про різні властивості води, переглянули слайд-презентацію «Вода – основа життя», яка познайомила із значенням води в природі. Засідання гуртка доповнила книжкова виставка «Краплина водиці – всюди царює».

Обов'язковою традицією кожного заняття є книжкова виставка чи тематична полицка, присвячена темі засідання гуртка, адже бібліотека ніколи не забуває про своє головне завдання – популяризацію книги!

У молодшому шкільному віці закладається фундамент моральної поведінки дитини, починає формуватися громадянська спрямованість особистості, що відкриває великі можливості для формування позитивних якостей характеру, а отже, і основ екологічної культури (екологічного мислення, екологічної етики та моралі). На думку В. О. Сухомлинського, в основі дитячого мислення, почуттів та творчості – природа. Видатний педагог вважав, що формувати в людини ставлення до рідного краю як частки природи слід розпочинати з молодшого віку.

Отже, робота екологічного гуртка «Світлячок» сприяє розвитку пізнавальної активності у процесі вивчення питань охорони природи, природних явищ, вихованню любові до природи рідного краю, набуттю практичних умінь і навичок, формуванню екологічної культури, відповідальності за збереження природного середовища як важливого фактору існування людини.

Не менш важливим є поповнення фонду новою літературою екологічної тематики. Це, в першу чергу, енциклопедичні та довідкові видання, навчальні посібники, «Червона книга України», екологічні казки та природничі періодичні видання «Колосок», «Паросток», «Яблунька», «Колосочок» та ін. Та найголовніше – спілкування з дитиною. Вона повинна полюбити світ, в якому росте, адже тоді щиро схоче, щоб він був чистим та чарівним. Екологічна освіта дітей – процес складний, який має багато аспектів і шляхів реалізації і базується на переконаннях. Тому, важливо, щоб всі природничі знання проходили через дитяче серце, почуття, емоції!

---

*Вікторія Сломчинська,
завідувач відділу обслуговування учнів
5-9 класів КЗ «Херсонська обласна бібліотека
для дітей ім. Дніпрової Чайки»
Херсонської обласної ради*

Час бути еко! Лайфхаки з екологічного виховання підлітків

*«Гаї шумлять – я слухаю,
Хмарки біжать – милуюся
Милуюся – дивуюся,
чого душі моїй так весело...»*

Павло Тичина

Щоб нашій душі було весело, щоб люди змогли і в майбутньому милуватися чистим небом та слухати, як шумлять гаї, потрібно дбати про довкілля, а для цього – формувати екологічну свідомість молодого покоління.

Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки вже багато років працює в напрямку екологічної просвіти дітей-користувачів. Цим питанням активно займаються працівники відділу обслуговування учнів 5-9 класів. Один з найтриваліших екопроектів нашого відділу – «Здорова хвиля», якому виповнилося вже 15 років. У рамках цього проекту проводяться заходи, спрямовані на усвідомлення взаємозалежності людини і довкілля, на розуміння основних екологічних законів, на формування дбайливого ставлення до довкілля.

За цей час напрацьовано чималий досвід та широкий спектр методик на формування екологічних компетенцій дітей підліткового віку. Більш детально зупинимось на особливостях формату та змісту окремих із них.

У складних умовах карантинних обмежень, пов'язаних із поширенням коронавірусної інфекції COVID-19, бібліотекарям доводиться шукати нові форми проведення заходів з популяризації книги та читання, зокрема використовувалися можливості сервісів Zoom, Google Meet, проводилися зустрічі у відеоформаті.

За програмою Дня ЕКО в рамках цьогорічного Всеукраїнського тижня дитячого читання учням 5-6 класів НВК «Школа гуманітарної праці» Херсонської обласної ради запропонували поділитися своїми «зеленими» звичками у форматі онлайн. На початку визначили разом із дітьми, що означає слово «екологія», потім учасники об'єдналися у дві команди, кожна обрала собі назву: «Greenpeace» та «Гілея». Під час вікторини діти демонстрували обізнаність щодо екологічних понять та поповнювали свої екологічні словнички. Віртуальна мандрівка Херсонщиною допомогла дізнатись, які екологічні проблеми існують на малій батьківщині. А з природоохоронною справою знайомилися на прикладі діяльності біосферних заповідників – Чорноморського та Асканія-Нова.

Прикладами власних практичних дій на захист довкілля обмінювалися в інтерактивному форматі, застосовуючи Mentimeter. Учні, а разом з ними й бібліотекарі та вчителі у режимі реального часу давали відповідь на запитання: «Що кожен із нас може зробити для покращення екологічного стану в Херсоні?» Із відповідей утворили асоціативну хмаринку і були приємно вражені, що діти продемонстрували неабияку обізнаність та креативність у запропонованих практичних діях. На завершення заходу візуалізували пропозиції дітей щодо вирішення екологічних проблем на Херсонщині, «виростивши» дерево, на якому зазеленіли листочки, що символізували запропоновані ідеї – відповіді на екологічні виклики, які постають перед громадою нашого краю.

Цікавим з точки зору апробації нових форматів роботи став захід «Темниці екології Херсонщини», який проводився просто неба у Херсонській СЗОШ I-III ст. № 30. Такий формат допоміг учням 5-го класу вжитися у свої ролі в ході ділової гри. [1]

Серед численних природоохоронних дат у світовому календарі на початку 2000-х з'явився і Міжнародний день подяки рослинам (International Plant Appreciation Day), який відзначають 13 квітня. Саме до цієї дати в 2021 році запросили на віртуальний екологічний уїк-енд «Наш дім – Земля» учнів 6-Б класу Херсонської гімназії № 6. [2] Під час проведення заходу використовувалися тематичні відео про проблеми засухи, глобального потепління та вирубки лісів у світовому масштабі. Дітям запропонували транспонувати глобальні проблеми на екологічні проблеми Херсонської області, а також використали можливості застосунку Mentimeter, адже ця платформа дає можливість всім учасникам бути активними під час заходу, висловлювати свої думки в реальному часі та дізнаватися думки інших. Така спільна робота об'єднує дітей.

Для проведення заходів у дистанційному форматі також активно використовується інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps. Одна із вправ на формування екологічних навичок, створених на платформі цього сервісу – «Сортування сміття». Ми пропонуємо дітям розподілити відходи на 7 кольорових контейнерів – 7 категорій, що різняться рівнем шкідливості для довкілля та можливостями вторинного використання: скло, пластик, папір, метал, органіка, електронні відходи, інші небезпечні відходи.

У вправі «Екологічний пазл» маємо 6 категорій. Коли учні виконують завдання правильно, пазли по чергово перегортаються, перед ними постає картинка-мотиватор «Сортуй сміття».

Цікаві нові можливості на підтримку екологічного виховання використовують у своїй роботі працівники Інтернет-центру нашої бібліотеки. Наприклад, під час екологічного онлайн-діалогу «Майбутнє Землі в твоїх руках» використовували багатофункціональний інструмент Wordwall. Дітям пропонували зображення з різними екологічними ситуаціями, а вони оцінювали побачене з точки зору корисності чи шкідливості для довкілля і обирали один із двох варіантів: «Весела планета» чи «Сумна планета».

18 квітня цього року в Херсонській обласній бібліотеці для дітей імені Дніпрової Чайки відбулося перше засідання нового «Клубу інтелектуальних ігор». Темою першої зустрічі стала екологія. [3] Мова йшла про охорону довкілля, правильне харчування, здоровий спосіб життя. Пройшовши тренінг із сортування сміття та погравши у «Вітамінну вікторину», за допомогою книжок та із розповіді бібліотекаря діти дізнались про корисні властивості та вітамінний «паспорт» улюблених овочів та фруктів, вирушили в екологічну краєзнавчу мандрівку. Здійснити її допомогло нове видання бібліотеки – настільна гра «Зелений експрес». Її розробники – творча група фахівців бібліотеки імені Дніпрової Чайки, видана гра за фінансової підтримки Українського культурного фонду у грудні 2020 року. Граючи в «Зелений експрес», читачі мали можливість дізнатися про неповторний рослинний світ південних степів, Олешківської пустелі, дніпровських плавнів, рукотворних лісів. Діти вгадували інгредієнти улюблених страв відомих українських письменників, приготовлені з продуктів рослинного походження, які вирощують на Херсонщині. Допитливі гравці довідалися більше про дивовижний рослинний світ нашого краю із творів художників та письменників.

Завдання кожного гравця на першому етапі гри – зібрати БІВи (бібліотечну інтелектуальну валюту) для «при-

---

дбання» квитків у кожен із шести «вагонів» (себто – тематичних інформаційних комплексів) «Зеленого експресу»: бібліовагон, ековагон, art-вагон, вагон «СВ-патріот», караоке-вагон, вагон-ресторан. БІВи також розподілені за тематичними групами, кожна з яких має свою «вартість» – відповідно до складності запитань/завдань. Переможцем гри стає той учасник чи команда, які не лише першими прийшли до фінішу, а й зібрали більшу кількість квитків до кожного вагону. Унікальна гра захопила дітей яскравим оформленням, оригінальними фішками (у вигляді ялинки, соняха, кавуна, гриба), цікавими та неочікуваними питаннями. Завдяки цій оригінальній настільній грі діти не тільки дізнаються про багатий рослинний світ рідного краю, про екологічні проблеми Херсонщини та шляхи їх вирішення, а й навчилися любити свій рідний край. Гра видана в серії «Ігри патріотів Херсонщини» і надійшла до фондів усіх спеціалізованих бібліотек для дітей та шкільних і публічних бібліотек територіальних громад нашої області, що обслуговують дітей.

Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек 2020 року проводився під гаслом «Шкільна бібліотека та екологічна просвіта учнів». Херсонська обласна бібліотека для дітей імені Дніпрові Чайки долучилась до методичного забезпечення проведення місячника, у партнерстві з Херсонською академією неперервної освіти та управлінням освіти Херсонської міської ради. Зокрема, провідні фахівці бібліотеки виступили в ролі основних спікерів та модераторів обласного навчально-практичного вебсемінару на тему місячника і підсумкового загальноміського фахового заходу «Шкільна бібліотека у форматі ЕКО» проведеного як «zoom-challenge» (http://vbpi.library.ks.ua/2020/10/blog-post_29.html).

Структурні підрозділи бібліотеки активно долучились до проведення екологопросвітницьких заходів у

рамках Місячника у співпраці з колегами – бібліотекарями закладів загальної середньої освіти. Так, завідувач Медіацентру обласної книгозбірні провела воркшоп «Екологічний бумеранг» для учнів 8-9 класів гімназії №14 Херсонської міської ради. Програма воркшопу укладена таким чином, щоб інтегрувати екологічну проблематику з освоєнням навичок медіаграмотності і критичного мислення. Діти працювали в чотирьох командах, назви яких визначали тематику екологічних проблем, з якими працювала кожна група. Команда «Повітря» знаходила й використовувала для створення власний «медійних повідомлень» інформацію та факти про стан атмосфери; «Вода» – про екологічні проблеми водного басейну; команда «Земля» знаходила в інформаційних джерелах й пропонувала інтерпретацію відомостей про деградацію ґрунтів у процесі господарської діяльності людини та приклади їх рекультивачії; «Тварини» – виконували завдання розшуку та опрацювання інформації і фактів про зниклі (знищені) види тварин. Завданням команд було створення постерів за означеною темою. Виконуючи це завдання, діти мали застосувати свої медіаосвітні навички, щоб відрізнити факти від маніпуляцій та фейків, перевірити достовірність отриманої інформації. Після того, як кожна команда презентувала свою роботу, бібліотекар-модератор і учні разом узагальнили висновки щодо екологічного стану навколишнього середовища.

Наступним етапом воркшопу стала гра «Екологічний базар». Командам запропонували уявити, що екологічне становище на планеті Земля погіршилося, а звичайними товарами для людства стали запропоновані варіанти (пляшка води, повітря у пакетах, парасолька від кислотного дощу, респіратор від смогу). Використовуючи вже відомі їм інформацію та екологічні факти, потрібно було створити рекламу відповідних «товарів»

та презентувати її іншим командам, які, в свою чергу, мали визначити, які маніпулятивні рекламні технології використали команди-суперниці для «просування свого товару» та на які достовірні факти при цьому спиралися. На завершення воркшопу діти отримали домашнє завдання – створити короткий відеоролик про тварин чи рослини свого краю. [4]

Звичайно, екологопросвітницька діяльність бібліотеки не обмежується роботою з користувачами підліткового віку. Перші знання про довколишнє природне середовище та необхідність дбати про його захист і збереження користувачі бібліотеки отримують ще в дошкільному віці, наприклад, відвідуючи студію «БібліоМалята». Системну діяльність з екологічного виховання молодших читачів здійснює відділ обслуговування дошкільників та учнів 1-4 класів. Для них у бібліотеці створена краєзнавчо-пізнавальна експедиція Херсонщиною «У пошуках знайомих незнайомих» – у форматах настільної та електронної гри, а також у великому «вуличному» форматі, з розміром ігрового поля 3x4 метри. За допомогою цієї гри діти знайомляться з багатим тваринним світом Херсонщини та освоюють природоохоронні навички. Озброївшись необхідною атрибутикою (мапою маршруту, компасом, нотатником мисливця), юні дослідники мандрують степовими просторами, рукотворними лісами, річками та морями, що омивають Херсонщину, розшукуючи на ігровій мапі добре знайомих, а часом і невідомих малечі « мешканців » нашого краю. А ще на учасників гри чекають казкова стежинка, хвилинки-інформинки, знайомство з екзотичними для України тваринами із заповідника Асканія-Нова та веселе «Зоокараоке». Навіть в умовах карантину не відмовляємося від таких «експедицій» – щоправда, для невеликих груп дітей. [5]

Наприкінці 2020 року в бібліотеці імені Дніпрової Чайки з'явилися нові технологічні можливості: за кош-

---

ти гранту Українського культурного фонду бібліотека придбала VR-шоломи, тож тепер мріємо про створення для своїх користувачів власних віртуальних мандрівок до найцікавіших природних локацій Херсонщини та використовуємо подібні ресурси, розміщені у відкритому доступі.

Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки приділяє значну увагу комплектуванню сучасної колекції адресованих дітям книг та інших документів екологічної тематики. На основі цих ресурсів, а також широко використовуючи інтернет-ресурси вільного доступу, розвиваємо екологічний напрямок у популяризаторській та просвітницькій діяльності бібліотеки, збагачуючи своє професійне екодосвє новачіями як змістовими, так і технологічними, дбаючи про те, щоб наші пропозиції були цікавими й корисними сучасній дитині та сприяли формуванню екологічного світогляду молододї генерачії українців.

Список джерел.

1. Урок просто неба від бібліотеки імені Дніпрової Чайки [Електронний ресурс] / Департамент реалізації гуманітарної політики Херсонської ОДА : веб-сайт. – Електрон. дан. – Херсон, 2020. – Режим доступу: <https://cutt.ly/bv4CU3y>. – (Дата звернення 26.04.2021). – Назва з екрана.

2. Наш дім – Земля [Електронний ресурс] / Херсонська обласна бібліотека для дітей. ХОБД-news : [блог]. – Електрон. дан. – Херсон, 2021. – Режим доступу: http://news.library.kherson.ua/2021/04/blog-post_75.html. – (Дата звернення 26.04.2021). – Назва з екрана.

3. Подвійна прем'єра в бібліотеці! [Електронний ресурс] / Херсонська обласна бібліотека для дітей. ХОБД-news : [блог]. – Електрон. дан. – Херсон, 2021. – Режим доступу: <http://news.library.kherson.ua/2021/04/blog->

---

post_90.html. – (Дата звернення 26.04.2021). – Назва з екрана.

4. У рамках Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек відбувся воркшоп «Екологічний бумеранг» [Електронний ресурс] / Департамент реалізації гуманітарної політики Херсонської ОДА : веб-сайт. – Електрон. дан. – Херсон, 2020. – Режим доступу: <https://cutt.ly/6v4Cn5x>. – (Дата звернення 26.04.2021). – Назва з екрана.

5. На чудо-полі грай та пізнавай свій рідний край! [Електронний ресурс] / Херсонська обласна бібліотека для дітей. ХОБД-news : [блог]. – Електрон. дан. – Херсон, 2021. – Режим доступу: http://news.library.kherson.ua/2021/03/blog-post_58.html. – (Дата звернення 26.04.2021). – Назва з екрана.

---

*Лілія Чорноморець,
завідувач відділу обслуговування
Обласної бібліотеки для дітей
Житомирської обласної ради*

Як навчити дитину мислити екологічно?

На сьогоднішній день – це дуже важливо! Екомислення – базова навичка усіх людей ХХІ століття та майбутнього. Екомислення допомагає в роботі та житті тому, що це стійке розуміння власної відповідальності. Воно потрібне для захисту навколишнього середовища, для того, аби жити в гармонії з природою та іншими людьми.

Екологічна культура – це сукупність знань про екологію, норми і правила поведінки у природному середовищі. Вона є складовою національної культури. Екологічна етика нерозривно пов'язана з концепцією виживання людства. Економіка не може успішно розвиватися без екології, адже обидві вони тісно пов'язані між собою. Гай Макферсон, американський вчений, почесний професор природних ресурсів, екології та еволюційної біології в університеті Аризони, сказав: «Якщо ви дійсно вважаєте, що навколишнє середовище менш важливе, ніж економіка, спробуйте затримати дихання, доки ви рахуєте свої гроші». Згідно з принципами екологічної етики людина повинна припинити або суттєво зменшити свій руйнівний вплив на природу, аби відвернути екологічну катастрофу, яка може призвести до знищення самого людства.

Нині ми перебуваємо на межі екологічної кризи. Тому екологічна складова має бути однією з найважливіших у національному вихованні і формуванні національної

самосвідомості, особливо дітей та молоді. Саме молоді люди впливатимуть на планету у найближчі десятиліття. А однією з умов виживання і розвитку суспільства є збереження, культивування духовних зв'язків народу (нації) зі своєю землею. Сучасна моральна криза – це не лише криза ставлення людини до людини, а й людини до природи. Тому йдеться не про охорону природи від всесильної економіки, а про підпорядкування останньої законам природи. Людина може стримати свою антиекологічну поведінку лише тоді, коли гуманізація стосунків із природою буде широкою і повсюдною. В основу взаємодії людини з природою мають бути покладені етичні принципи. Люди з розвинутим екомисленням активно його пропагують у своєму оточенні, тим самим залучаючи інших.

Бібліотеки – заклади культури та просвітництва, заклади культури відносяться до підсистеми неформальної екологічної неперервної освіти. Основними їх завданнями є підвищення екологічної грамотності населення та усвідомлення кожним своєї відповідальності перед природою, починаючи з дітей.

Метою впровадження екологічної складової в діяльність бібліотек є привернення уваги до сталого розвитку своїм прикладом та просвітницькою роботою. Сталий розвиток задовольняє потреби сучасного покоління без шкоди для майбутніх поколінь. Сталий розвиток передбачає вирівнювання якості життя населення різних країн та його подальше зростання. Бідним країнам треба наздоганяти багатих. Але поліпшення якості життя повинно спиратися на нові досягнення науки. Сучасні умови вимагають від усіх скорочувати споживання ресурсів, переходити на інші види матеріалів та джерел енергії, впроваджувати прогресивні ресурсонемісткі безвідходні технології, зменшуючи навантаження на довкілля та здоров'я людини.

Першочерговим завданням є розвиток у дітей емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля, яке проявляється у природодоцільній поведінці. Формування у дитини основ цілісного світогляду неможливе без усвідомлення нею причинно-наслідкових зв'язків у житті рослин і тварин, взаємозалежностей між людиною та довкіллям. Ці зв'язки діти найкраще можуть досягнути через прямі контакти з природою під час спостережень, а також долучаючись до посильної праці, пошукової діяльності.

Вихователі, бібліотекарі, батьки і вчителі мають допомогти дітям пізнати природу свого рідного краю, побачити її красу, сформувані їхню екологічну культуру. Найважливішою проблемою тут є формування екологічної культури самих батьків та педагогів. Основне покликання підсистеми неформальної екологічної освіти полягає в оперативному, ефективному і максимальному поширенні інформації екологічного змісту, якнайшвидшому формуванні громадської думки, пропагуванні здорового способу життя, використанні природовідповідних технологій освоєння довкілля.

Правдива інформація – це дуже важливо! Успішному вирішенню цієї важливої справи сприятиме ознайомлення дітей з науково-пізнавальними і художніми творами, у змісті яких закладено великі можливості для екологічного навчання та національного виховання підростаючого покоління. Художнє слово допомагає мотивувати до екологічного навчання. А навчання – це перший крок до дії та розуміння того, що кожен з нас може зробити!

Я – бібліотекар. Моя зброя – це книга. На сьогоднішній день у нашому доступі є прекрасні екокнижки різного напрямку. Це і довідково-енциклопедичні видання з науковою інформацією і художні твори, головні герої яких своїм прикладом та вчинками надихають читачів на вирішальні кроки в їхньому житті.

Саме огляди літератури, бесіди, бібліоуроки, майстер-класи, заходи, в основі яких лежить екокіта, та зустрічі з письменниками, екологами, цікавими людьми стають тим першим зернятком, яке проросте у свідомості наших маленьких читачів для зародження у них екомислення. Кожна кіта несе багато екоідей, які дитина засвоює як навички, вони допоможуть швидше стати екоосвідомими.

Що дізнається? Чому навчиться дитина? Що може зробити після споглядання та прочитання таких кіт? У дитини набуваються такі компетентності:

- освідомлення глобальних (у тому числі екологічних) проблем людства і можливостей власної участі у їх розв'язанні;
- освідомлення важливості екологічної культури для гармонійного розвитку суспільства та особистості;
- формування чітких уявлень про цілісність і багатоманітність світу в системі взаємозв'язків і взаємозалежностей його складових;
- закладання інтересу до розвитку екологічної компетентності;
- розуміння важливості екологічної культури та побудови гармонійних взаємовідносин з навколишнім середовищем;
- здатність знаходити нові шляхи подолання екологічної некомпетентності;
- освідомлення громадянського обов'язку.

Хочу відмітити класиків і сучасників української художньої літератури, авторів дитячої літератури, твори яких пронизані любов'ю до рідної природи, спостереженням за нею. Це початок поем Тараса Шевченка, твори Олени Пчілки, Наталі Забіли, Василя Сухомлинського, Зірки Мензатюк, Всеволода Нестайка тощо. Прекрасне дослідження даної теми зробила Юлія Смаль письменниця, дослідниця дитячої літератури в статті «Нестай-

---

кова екологія: екологічні мотиви у творчості Всеволода Нестайка», що якраз і доводить екологічний напрямок в творах письменників попередніх часів, хоча тоді ще і не вживалося це слово. Саме В. Нестайко як екологічний просвітник, як людина, яка багатьом уперше сказала, «як треба берегти ліс, які в ньому ростуть дерева, рослини, які живуть тварини і пташки, чим вони цікаві», і ще багато іншого і цікавого, про що не писалося раніше.

Якщо ж говорити про новітню екологічну літературу, наведу до прикладу книгу Євгенії Завалій «Це всі ми». Головні герої – учні старшої школи. Вони бачать екологічні проблеми свого приморського міста, починають розбиратися в ситуації і хочуть знайти вихід. Читачі дізнаються чому забруднюються моря і гинуть дельфіни, про волонтерів і як ними бути, що таке петиції, як і для чого збирати під ними підписи, як формувати громадську думку. Екопам'ятка із сортування сміття надає десять порад, які можуть стати першими правилами в сім'ях і допомогти з розподілом сміття. Діти своєю постійною роботою, небайдужим ставленням і прагненням змінити світ досягли величезного результату – виділення коштів з місцевого бюджету на будівництво сміттєпереробного заводу. Це надихає. Дає читачу можливість усвідомлення, що від тебе багато залежить.

«Книжка про сміття» Галини Ткачук має дуже багато корисного матеріалу та ідей для практичних занять на екоуроках. Авторка розповідає, що спільними зусиллями люди створили цілі «сміттєві континенти» і пояснює, як тепер повинно діяти людство, щоб запустити зворотній процес – знищення відходів. Діти дізнаються, як розуміти маркування на пакуванні, що допомагає краще сортувати сміття. Стає зрозуміло, що можна здавати на повторну переробку, що потребує спеціальної утилізації (батареїки, люмінесцентні лампи), а з чим природа справиться самостійно.

У книзі «Сміттева революція: порушуючи круговерть марнотрацтва» Еріки Файві наводяться наукові факти, дослідження вчених в доступній для дитячого сприйняття формі. Цікавинки на кшталт, що вода старіша за Сонце, має мільярди років, а на смак лишається свіжою; як старі мобільні телефони можуть врятувати тропічні ліси; пояснюється, що таке екологічний слід вашого обіду, пластиковий чи паперовий слід від виготовлення до утилізації речей з них. Читач дізнається про те, що він може зробити, аби зменшити кількість відходів, використати їх у друге або віддати на переробку.

«Книжка про сміття» і «Сміттева революція» містять списки джерел, де допитливі читачі зможуть знайти ресурси, сайти, книги, з яких можна отримати більш детальнішу інформацію, так би мовити, зануритися глибше у певну проблему та способи її вирішення.

Перебудова особистості – найважливіше завдання. Адже в недалекому майбутньому кожній особистості нового покоління треба буде дбати про збереження природи і примноження її багатств. Якщо кожен учень, кожен просвітницький заклад, кожна сім'я цим переймуться, екологічна проблема не переросте в катастрофу. А щоб вона не сталася, треба не лише посадити дерево, збудувати дім, а й виростити дитину, яка берегтиме отой дім й оте дерево, посаджене батьками. Згодом вона виростить нащадка схожого на неї. Це дасть змогу зберегти не лише природу рідного краю, а й землю, на якій живемо ми, нинішні, й житимуть прийдешні покоління.

Робін Шарма, канадський письменник, сказав: «Якою людиною ти станеш, визначають два фактори: люди, з якими спілкуєшся, та книги, які читаєш».

Використана література.

1. Дробноход М. І. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою : [кол. мо-

---

ногр.] / М. І. Дробноход, Ф. В. Вольвач, С. Г. Іващенко. – Київ : МАУП, 2000. – 75 с. – Бібліогр.: с. 70-74. – ISBN 966-608-032-X.

2. Пономаренко Л. Я не ображу рідної землі... : сценарії заходів еколог. спрямування : 1-4 кл. / Л. В. Пономаренко, С. В. Тютюнник. – Харків : Основа, 2015. – 120 с. – (Початкова школа. Виховна робота.). – Бібліогр.: с. 119-120. – ISBN 978-617-00-2259-2.
3. Щербань П. М. Пам'ятай ім'я своє : заповіді сімейної педагогіки : навч. посіб. / П. М. Щербань. – Київ : Вища школа, 2006. – 191 с. : іл. – ISBN 966423154.
4. Куманська (Смаль) Ю. Нестайкова екологія: екологічні мотиви у творчості Всеволода Нестайка / Юлія Куманська // Дивосвіт Нестайкових пригод : до 90-річчя від дня народж. : матеріали Всеукр. круглого столу для організаторів дитячого читання [Електронний ресурс] : [Методичні та бібліографічні матеріали, видані Національною бібліотекою України для дітей] // Нац. б-ка України для дітей : [веб-сайт]. – Електрон. дані. – URL: <https://cutt.ly/MbdTs8w>. – Назва з екрана.

І ще 10 екоісторій: огляд нової літератури.

1. Булгакова Г. Зберегти місто : 100 % факти, завдання, екопам'ятки / Ганна Булгакова ; іл. О. Романової [та ін.]. – Харків : Ранок, 2018. – 48 с. : іл. – (Екокіта). – На обкл. авт. не зазнач. – Для дітей: 8+. – ISBN 978-966-749-051-5.

Планета Земля в небезпеці! Світу потрібен супергерой. Він збереже планету, подбає про чистоту міста, навчить людей економити ресурси. Ім'я цього героя – ЕКОГЕРОЙ. А ця книга – справжній посібник із порятунку планети! І якщо ти виконаєш захопливі завдання, збереш дані про місто, ознайомишся з екопам'ятками, пройдеш екоквест – ти станеш найкращим ЕКОГЕРОЄМ!

-
2. Зберегти ліс : 100 % факти, завдання, екопам'ятки / уклад. Г. Булгакова. – Харків : Ранок, 2017. – 48 с. : іл. – (Екокнига). – ISBN 978-966-748-538-2.

Видавництво «Ранок» стало друкувати книги на так званому рудому папері. Цей папір виготовляють на паперовій фабриці видавництва із різних видів відходів, зокрема побутових відходів типу TetraPack (коробки з-під соку, молока, кефіру). Це запобігає забрудненню довкілля і вирубці лісів. Тож читайте цікавинки про ліс, тримаючи в руках екокнижку.

3. Красавцев Б. Еко-історії для моїх маленьких друзів / Богдан Красавцев ; худож. О. Красавцева. – Київ : QIZ. – 73с.

Що таке екосвідомість? Чому потрібно саджати дерева? Чому не можна викидати батарейки у звичайний смітник? Чому важливо використовувати пральні засоби без фосфатів? Відповіді на ці та інші питання знайде читач у книзі. А допоможуть йому дотепні і часом кумедні персонажі – Бу, Уца, Джеремі, Чорниця та Ба. Книгу безкоштовно отримали вже сотні шкіл та бібліотек України та представники українських діаспор у восьми країнах, зокрема у США, Японії, Німеччині.

4. Френч Д. Як допомогти їжачкові та захистити полярного ведмеда : 70 простих речей, які ти можеш зробити для нашої планети / Джес Френч ; іл. А. Коган ; пер. з англ. Ю. Джуґастрянської. – Київ : KALAMAR, 2020. – 64 с. : іл. – ISBN 978-966-97880-9-2.

Природне середовище – це домівка для живих істот. Сади, живоплоти, рідколісся, узбережжя, прісноводні водойми, гори – скрізь живуть дикі мешканці. Всім тваринам та середовищам існування, починаючи від жуків та метеликів, і до полярних ведмедів, потрібен наш захист. У цій чудово ілюстрованій книзі як діти, так і дорослі дізнаються про прості буденні способи

захисту довкілля. Корисні поради стануть в пригоді і для допомоги їжачку у вашому власному садку.

5. Горищвіт Т. Міські пригоди Лісової Шишки / Т. В. Луньова ; худож. О. Кузнєцова. – Київ : АВІАЗ, 2018. – 127 с. : іл. – Проект реаліз. за фінанс. підтримки Укр. культур. фонду. – ISBN 978-617-7209-19-4.

Проблеми і труднощі, які постали перед героями цієї казки, зовсім не казкові. Але ця казочка має щасливий кінець, бо всі її учасники допомагали один одному і прислуховувались до мудрих порад. І читачам ця казка допоможе бути більш уважними до природи. А ще в книзі є дуже корисний екологічний словник.

6. Дорі М. Діти проти пластику / Мартін Дорі ; іл. Т. Вессона ; пер. з англ. Т. Євлоєва. – Київ : Рідна мова, 2020. – 127 с. : іл. – (Дитячий нонфікшн). – ISBN 978-966-917-484-0.

Автор книги Мартін Дорі – письменник, любитель пляжів та антипластиковий активіст. Живе у Великій Британії. В своїй книзі розповідає історію створення пластику, про корисні та негативні якості цього матеріалу. Доводить, що потрібно боротися з пластиковими відходами заради збереження океанів, заради диких тварин та всього довкілля. Мартін Дорі радить як щодня боротися з шкідливим пластиком у побуті. Тож виконуй цікаві і легкі Мартінові рекомендації – і ти станеш справжнім супергероєм, а на планеті буде менше пластикового сміття!

7. Щешка Д. Франк Ейнштейн і біоактивна штукovina / Джон Щешка ; пер. з англ. І. Ємельянової ; мал. Б. Бігса. – Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2019. – 189 с. : іл. – (Франк Ейнштейн. Кн. 5). – ISBN 978-966-948-381-2.

А чи знаєте ви, що є така вимірjувальна величина як особистий пластиковий слід. Це кількість пластикових виробів, що викидає одна людина за рік. Пластикові пляшки, кришки, виделки, взуття, соломинки.

Особливо пластикові пакети! Кожна людина викидає понад триста пакетів за рік. Використовуються пакети хвилин двадцять, а розкладаються вони до п'яти сотень років. Ось, саме з викинутого на вулицю пакету, і почалась ця історія. Пакет став причиною поломки робота Бряка. Добре, що Франк Ейнштейн та його приятель Вотсон були поруч і змогли допомогти йому. А ще хлопцям потрібно було терміново спасти планету, яка задихається від сміття. Герої книги створюють Біоактивну Штуковину, винахід, здатний врятувати Землю. А ще ви дізнаєтеся про те, як можна зменшити свій пластиковий слід на планеті. Книга буде цікава любителям пригод, яким до вподоби наука.

8. Завалій Є. Це всі ми / Євгенія Завалій ; іл. Марія Фоя. – Чернівці : Чорні вівці : Книги – ХХІ, 2020. – 96 с.

Як український пакет може зашкодити океану? Де ми, а де океан? Але є такі сумні факти. Понад 30 пластикових пакетів було знайдено у шлунку кита, що викинувся на берег у Норвегії. Серед них був пакет і з України. Кита намагалися врятувати, повернути в океан. Але йому було так боляче, що він не зміг жити. Так пакет із України зашкодив киту у далекій Норвегії. А що можуть зробити діти, щоб зменшити забруднення довкілля? Андрій та його друзі з'ясували причини екологічної катастрофи у своєму місті та знайшли шляхи її вирішення, хоч це було і не просто. Книга про любов до тварин і природи, справжню дружбу і прагнення змінювати світ.

9. Ткачук Г. Книжка про сміття / Галина Ткачук ; упоряд. авт. ; худож. оформ. та обкл. А. Селлешій. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. – 131 с. : іл. – ISBN 978-617-679-680-0.

Якщо мільярди людей щодня наполегливо роблять одну велику спільну справу – виходить грандіозний результат! Отак, спільними зусиллями, люди ство-

---

рили кілька «сміттєвих континентів». Найбільший з них – так звана Велика сміттєва пляма, або Тихоокеанський сміттєворот. В інших океанах і морях теж є величезні сміттєві плями. Є проблеми з побутовими відходами і в нашій країні. Сміття – це така дивовижна річ, яку дуже легко створити, але якої неймовірно важко позбутися. Сьогодні екологи покладають неабиякі надії на молоде покоління, якому у майбутньому доведеться вирішувати глобальну проблему утилізації відходів. Книга містить цікаві практичні поради, які стануть у пригоді:

- як прибирати ліс за допомогою... смартфона (<https://ecomara.gov.ua/>)

- як збирання сміття перетворити на новий фітнес-тренд (плотінг);

- як переробляти органічні відходи у себе на кухні або в школі;

- як розсортувати все на світі.

У книжці є спеціальні сторінки, на яких можна записати свої думки, спостереження, експерименти та ідеї, тож читання можна перетворити на веселу гру.

10. Файві Е. Сміттєва революція : порушуючи круговерть марнотратства / Еріка Файві ; пер. з англ. І. В. Андрущенко ; намалював Б. Славін. – Харків : Ранок, 2019. – 63 с. : іл. – ISBN 978-617-09-5164-9.

Ти дізнаєшся, як впливає на планету те, що ти купуєш, використовуєш і викидаєш. Довідаєшся, як виготовляються предмети, і що з ними відбувається, коли вони стають непотрібними. Ти по-новому подивишся на воду, їжу, одяг, папір, пластик, метали та електроніку. Будеш знати, що таке попит та пропозиція. Завітаєш у шкільний клас майбутнього, де зовсім відсутні відходи. А ще побуваєш в космосі, щоб дізнатися як космонавти використовують ресурси і що роблять з відходами.

---

*Алла Краснова,
завідувач відділу обслуговування
учнів 5-9 класів КУ «Чернівецька
обласна бібліотека для дітей»*

Екотерапія: цілюща сила природи

Кожен з нас, спілкуючись з природою та перебуваючи в гармонії з навколишнім світом, набуває душевних і фізичних сил. Усе живе на Землі є однією великою родиною, тому спілкування з тваринами благотворно впливає на дітлахів, вони знаходять радість і сенс життя, позбуваються агресії, стають добрішими, і цей настрій позначається на самопочутті та здоров'ї.

Вже давно вчені-лікарі звернули увагу, що спілкування з природою сприяє позбавленню від таких психічних недуг, як депресія, стрес і тривожні стани. Діти з вродженими захворюваннями і з особливими фізичними потребами набагато швидше пристосовуються до життя в суспільстві за допомогою спеціальних лікувальних процедур і програм, пов'язаних із спілкуванням з тваринами. Анімалотерапія, ландшафт-терапія, саден-терапія, арттерапія та інші використовуються досить давно в різних країнах. Всі ці напрямки об'єднали одним терміном «екотерапія».

Екотерапія — принципово нова концепція медицини. Вона віддає перевагу не медикаментозним традиційним методам, а комплексному використанню натуральних, природних факторів і культурного середовища, творчості для створення терапевтичного клімату, що благотворно впливає на пацієнта.

Анімалотерапія – вид терапії, що використовує тварин і їх образи для надання психотерапевтичної допомоги. Це цивілізований науковий метод лікування і профілактики серйозних захворювань.

Ще стародавні цілителі рекомендували при неврозах холодний душ, ходьбу босоніж і їзду на коні.

У 5 ст. до н.е. Гіппократ помітив вплив навколишньої природи на людину і говорив про користь лікувальної верхової їзди.

Стародавні греки приблизно 3 тис. років тому виявили здібності собак допомагати людям справлятися із різними недугами. В Індії – лікували пташиним співом. У 1792 році в Йоркширській лікарні для душевнохворих (Англія) тварини використовувалися як частина терапевтичного процесу.

Як самостійний метод анімалотерапія починає набувати популярності з другої половини ХХ століття. Піонером цього методу є Борис Левінсон, американський дитячий психіатр, який почав використовувати свою собаку в терапевтичних сесіях у 1962 році.

Так, тварини лікують – це усім відомий факт. Дельфіни, коні, коти, кури, собаки, зрештою, всі свійські тварини. Вони відчують потреби людини, особливо – дитини. Згадайте, як кіт вмощується на хворе місце, як собаки стають поводитирями своїх сліпих господарів. Коням, як і людині, притаманне милосердя: вони відчують хворого і намагаються йому допомогти. Дуже важливим є контакт з твариною.

Функції анімалотерапії:

- психофізіологічна;
- психотерапевтична;
- реабілітаційна;
- функція соціалізації;
- функція спілкування;
- функція задоволення потреби в компетентності.

Види анімалотерапії:

1. Спрямована анімалотерапія використовується у медицині та носить цілеспрямований характер – використовуються тварини або їх символи. Розроблені та застосовуються методи, які входять в спеціальні терапевтичні програми. Для фаунотерапії тварин спеціально навчають, в анімалотерапії – класифікують залежно від виду використовуваних тварин:
  - іпотерапія – вид анімалотерапії, де використовується спілкування з кінями та верхова їзда, застосовується при порушеннях опорно-рухового апарату, атеросклерозі, черепно-мозкових травмах, поліомієліті, шлунково-кишкових захворюваннях, простатиті, сколіозі, розумовій відсталості. Спілкування з конем дає стійкий позитивний емоційний фон, який сам по собі є цілющим;
  - дельфінотерапія – спілкування людини з дельфінами. Таке лікування особливо корисно для дітей, що страждають олігофренією, ДЦП, аутизмом або синдромом Дауна. Спілкування з дельфінами приводить в норму психоемоційний стан хворих людей, знімається психологічна напруга. Дельфінотерапія є чудовим засобом психологічної реабілітації для людини, якій довелося пережити серйозні психологічні потрясіння;
  - каністерапія – лікування собаками. Завдяки такій терапії справляються з гіподинамією. Собака здатна позбавити від дефіциту спілкування, підвищити самооцінку. Каністерапія – чудова профілактика для серцево-судинних захворювань та інфаркту міокарда. Її призначають при істерії, психастенії, неврастенії і неврозах. Собака задовольняє дефіцит людини у спілкуванні, підвищує самооцінку господаря, покращує його товариськість, вирішує конфлікти в родині;
  - фелінотерапія – терапевтичний вплив кішок. Дана терапія сприяє зниженню артеріального тиску, нор-

---

малізації роботи серця, позбавленню від головних і суглобових болів. Кішки здатні прискорити процес відновлення після травм. Вони прекрасно лікують внутрішні запальні процеси. Кішки безпомилково вгадують хворі місця своїх власників. Муркотіння кішки – це певні звукові коливання, що стимулюють процес зцілення. Воно сприяє підвищенню захисних сил організму, прискорює загоєння ран, в результаті впливу звукових коливань такої частоти підвищується щільність кісток, що сприяє зрощенню переломів. Тривала дружба з кішкою зміцнює імунну систему і сприяє здоров'ю та довголіттю. Спілкування з ласкавими вихованцями зміцнює імунітет. У слині кішок і собак міститься лізоцим – фермент, що вбиває хвороботворні мікроорганізми;

- апітерапія – лікування бджолою отрутою. Бджола є безсумнівним лідером в лікувальній фауні. За 50 мільйонів років існування бджіл як біологічного виду, ці комахи пристосувалися до життя в різних кліматичних умовах, що призвело до створення унікального бджолої отрути. Чудо бджолої отрути в тому, що це найпотужніший каталізатор фізіологічних процесів. Одна крапля містить білкові речовини, 18 з 20 обов'язкових амінокислот, неорганічні кислоти, майже всю таблицю Менделєєва і безліч вітамінів;
- фаунотерапія, яку проводять за допомогою птахів, земноводних і риб, має біоенергетичний вплив на дорослих і дітей. Весела вдача і активна поведінка неугамовних птахів допомагає флегматичним і меланхолійним людям стати товариськими. Рибки, навпаки, заспокійливо діють на гіперактивних людей. Морські акваріуми наділяють людину надзвичайною життєвою енергією. Черепахи, змії та інші земноводні заспокоюють засмучену і розхитану нервову систему, зміцнюючи її.

---

2. Неспрямована – взаємодія з тваринами в домашніх умовах без усвідомлення їх терапевтичного значення. У анімалотерапії широко застосовуються різні символи тварин: образи, малюнки, казкові герої, іграшки. Використовуються також і звуки тварин. Люди, у яких є домашні улюбленці, живуть довше і хворіють менше. При цьому їх нервова система знаходиться в кращому стані, ніж у тих людей, які на мають вихованців.

Мати спокійних, щасливих дітей – це, чесно кажучи, величезна радість для будь-якого з батьків! Проте, через надмірну зайнятість дорослих, брак часу для спілкування зі своїми чадами, виникає проблема з дефіцитом уваги, що призводить до розладів, депресій та занепокоєння, які серйозно виснажують дітей і можуть мати негативний вплив їх навчання та адаптацію у соціальному середовищі. Ситуація з пандемією COVID-19 та карантинні обмеження, наслідки ізоляції та відсутності спілкування з однолітками також погіршили психічний стан дітей.

Першочерговим завданням у роботі бібліотекарів Чернівецької обласної бібліотеки для дітей є допомога користувачам та їхнім батькам знайти порятунок через спілкування з книгою та домашніми тваринами задля того, щоб дати дітям внутрішній комфорт, продемонструвати любов і повернути віру в себе.

Аудіопроект «Reised by books – вихований книжками» спрямований на те, щоб донести інформацію зі сторінок книг про цілющу силу спілкування з братами нашими меншими та про важливість бережного ставлення до природи.

Бібліокафе «Книжкова дегустація» пропонує книжкові цікавинки про світ природи, рослинний та тваринний світ, екологічні проблеми. Так, до Всесвітнього дня китів і дельфінів, який відзначається 23 липня Чернівецька обласна бібліотека для дітей запропонувала

читаюликам помандрувати сторінками книг, де головними героями є дельфіни та кити. Вони дізналися, що цей день покликаний звернути увагу громадськості на проблеми вимирання морських мешканців.

Кажуть, краще один раз побачити, ніж сто раз почути. Ця народна мудрість знаходить своє підкріплення практично у всіх сферах людського буття і ми самі часто переконуємось в тому, що побачене справляє на нас більше враження і надовго залишається в пам'яті, ніж те про що ми лише почули.

«Добро – це вічна найвища мета нашого життя» – під таким гаслом пройшла зустріч читачів Чернівецької обласної бібліотеки для дітей, учнів 3-А класу гімназії № 3 (керівник: соціальний педагог, Пікульська С. П.) з старшим лейтенантом поліції, старшим інспектором сектору зв'язків з громадськістю УПП в Чернівецькій області, Анною Хареною, сержантом поліції, Вікторією Ганзюк та волонтером проєкту з розвитку каністерапії, Анастасією Каністрою. В рамках цього заходу діти із задоволенням прийняли участь у ігровому тренінгу «Банк емоцій», майстер-класі з виготовлення святкових смайликів та дізнались, що таке каністерапія і познайомилися з французьким бульдогом. Пані Анастасія запевнила, що собаки – хороші мотиватори і головна роль пса в цьому процесі – привернути увагу пацієнта, викликати довіру і мотивувати до необхідної для лікування діяльності. Читачі бібліотеки із задоволенням гралися з собакою, виконували разом з нею різні дії. Вони також дізналися про те, якої породи собаки можуть бути «терапевтами».

У Міжнародний День прав людини в Чернівецькій обласній бібліотеці для дітей також обговорювали і права тварин. Проте, як поводитись із найменшими нашими друзями – собаками, розповідали читачам, учням 4-Б класу гімназії № 2 (класовод Довбуш А. Л.), волонтер проєкту з каністерапії, вчитель англійської мови Велико-

---

кучурівської ЗОШ Короткова Тетяна та менеджер проекту з каністерапії Антоніна Гошовська. Діти уявляли себе у ролі свого улюбленця та дізналися про те, як він почувається в різних ситуаціях: коли його гладять, граються з ним, про його повадки та інше. До читачів завітали два песика – Марс та Буся, яким вони могли почитати та познайомитися з їхніми звичками. Книголюби також дізналися про те, як собака може стати лікарем.

14 квітня 2021 року у Чернівецькій обласній бібліотеці для дітей стартував конкурс відеопроектів «Чиста Земля – наше майбутнє!», який проводився до Всесвітнього Дня Землі, в рамках Десятиліття дій ООН з відновлення екосистем (2021-2030 рр.). Організатори конкурсу – Чернівецька обласна бібліотека для дітей та Управління патрульної поліції в Чернівецькій області.

Конкурс тривав з 14 по 22 квітня 2021 року. У ньому взяли участь 25 читачів-дітей з м. Чернівці та Чернівецької області, які підготували цікаві відеопроекти на екологічну тематику. Кожен учасник був нагороджений дипломом за участь у конкурсі, а переможці здійснили екскурсію до Управління патрульної поліції в Чернівецькій області.

Природа – це безпосереднє середовище існування усього живого на землі. Дуже важливо дбайливо до неї ставитися, тому на сьогоднішній день охорона навколишнього природного середовища найактуальніша у світі.

Слова Махатма Ганді «Якщо ти хочеш змін в майбутньому - стань цією зміною в сьогодні» стали девізом у роботі працівників нашої книгозбірні.

Цінуймо цілющу силу природи! Почнімо з себе!

Розділ 2. Проєктна екодіяльність бібліотек

*Ірина Пігура,
завідувач сектору читальних
залів відділу обслуговування
користувачів КЗ Львівської
обласної ради «Львівська
обласна бібліотека для дітей»*

Презентація проєкту «ЕкоЛеотека» – «Жити в стилі Еко вчить бібліотека»

5 років – це багато чи мало? Відповідаємо: багато, цікаво та цілеспрямовано! Бо вже понад п'ять років при Львівській обласній бібліотеці для дітей діє проєкт ЕкоБібліотека (ЕкоЛеотека), і бібліотекарі вчать читачів... сортувати відходи. Екобібліотекарки – координатор проєкту Ірина Пігура та завідувачка відділу обслуговування користувачів Катерина Сухоребська, сортують відходи самі та навчають своїх читачів, як правильно це робити, як дбати про екологію та навколишнє середовище. Мабуть кожен чув про «львівське сміття», проблеми з побудовою сміттєпереробного заводу у Львові, та й про те, зрештою, що ресурси землі не вічні...

А почалося все дуже цікаво... Проєкт ЕкоБібліотека почався з мережі Facebook, де ми побачили запрошення на екскурсію «Як сортують сміття у Львові» і вирішили поцікавитися – як? Побували на Грибовицькому сміттєзвалищі – об'єкті, який є серйозною екологічною загрозою для мешканців навколишніх населених пунктів, на заводі з переробки люмінесцентних ламп і перевантажувальній станції ТзОВ «АВВЕ-Львів». Після екскурсії

ми зрозуміли, що екологічне виховання має стати одним з пріоритетних напрямків у роботі бібліотеки. Нам вдалося згуртувати небайдужих молодих бібліотекарів і тепер над реалізацією проєкту працює справжня бібліотечна екокоманда.

Ми проводимо екотренінги для вихователів, вчителів, бібліотекарів Львівської області спільно з нашими партнерами – екологічною ініціативою «Чисте місто». За кошти партнерів був виготовлений банер, який навчає правильно сортувати відходи, разом проводимо екологічні акції, обмінюємося ідеями і допомагаємо один одному.

Дошкільнят, підлітків та дорослих ми вчимо дбайливо ставитися до природи та правильно сортувати відходи. Доступно, в ігровій формі, пояснюємо дітям суть екологічної культури. Родзинкою проєкту є те, що ми націлюємо дітей на екологічне волонтерство, з тим, щоб отримані в бібліотеці екологічні знання і навички вони передавали близьким і друзям, сортували відходи самі й навчали цьому своїх батьків.

Ми беремо участь у екофестивалях Львова та України. Чотири роки поспіль ми ярмаркували на урбанворкшопі «Майстерня міста» у рамках українсько-німецького проєкту. На кожному ярмарку ми проводимо майстер-класи і виготовляємо з відходів та використаних речей нові і корисні. З використаних корків учасники робили карту України, сортували сміття за допомогою банера, брали участь в ековікторинах і квестах. Торік ми «ярмаркували» онлайн. Створили два відео про важливість сортування сміття, постійно підвищуємо свій професійний рівень, беремо участь у міжнародних науково-практичних семінарах, адже екологічні знання треба поєднувати з практичною діяльністю.

Але яка ж ЕкоЛеотека без книг? Жодна «зелена» книга, яка з'являється в бібліотеці, не залишається поза ува-

---

гою бібліотекарів. З кожною книгою ми працюємо, проводимо голосні читання, вікторини, презентації онлайн та офлайн, і запрошуємо авторів презентувати їх у бібліотеці. Наші читачі мали чудову нагоду зустрітися з Олегом Кобелем, який презентував у бібліотеці свою першу екоказку «Їжачок-рятівничок»; з письменницею Катериною Єгорушкіною та її екопесиком Арчі; з прекрасними книгами «Що росте в саду?» і «Що росте в парку?» та їх авторкою – Катериною Міхаліциною. Ці книги в доступній формі розповідають малюкам про надзвичайно актуальні і болючі проблеми – охорону природи, спалювання і вирубування лісів, засмічення планети.

У 2017 році ми ризикнули і подали свій проєкт на міжнародний конкурс IFLA «Green Library Award». Увійшли в п'ятірку найкращих зелених бібліотек світу! А навесні 2020 року, перед 80 річчям бібліотеки, до нас надійшла радісна звістка, що наш проєкт засвітився та сяє на Бібліотечній мапі світу ІФЛА і розповідає про внесок бібліотеки у реалізацію Цілей сталого розвитку ООН. Ознайомитися можна тут: <https://cutt.ly/Ex7CaAQ>

На сьогодні цілі ЕкоЛеотеки розширюються: в бібліотеці з'явилась... швейно-вишивальна машинка. Це сталося завдяки перемозі в конкурсі проєктів «Зелена бібліотека» від Goethe-Institut в Україні.

Ідея проєкту, який отримав назву «Майстерня Муліне», полягає в тому, щоб донести до наших користувачів інформацію про шкідливість пакетів з поліетилену, навчити їх самостійно виготовляти екторбинки, багаторазові маски і прикрасити їх за допомогою машинної вишивки. Учасниками майстерні можуть стати всі користувачі бібліотеки. Це своєрідне поєднання екодизайну і екопросвітництва. Відтепер поліетиленовий пакет, відомий у народі як «кульочок» – не матиме жодних шансів!

Що ми пропонуємо нашим екосвідомим користувачам?

- Зробити уроки праці для старшокласників не

лише цікавими а й корисними. Ми підготували цикл уроків – від програмування ескізу майбутньої вишивки до пошиття екоторби чи захисної маски.

- Переглянути мультимедійну презентацію «Маски захисні, звичайні й вишиті» та відвідати майстерку з пошиття захисних масок для старшокласників.
- Побувати на виставі для дітей 1-4 класів «Казка про коронавірус» (і отримати масочку).
- Подивитися мультимедійну презентацію «Століття пластику» та відвідати майстерку з пошиття екологічних торбинок (для учнів старших класів, студентів, батьків).

31 березня цього року в рамках Екобібліотеки ми презентували новий проєкт «Бібліотека насіння».

Від зернинки до рослинки. Не просто бібліотека, а бібліотека-насіння. Саме так, окрім книжок, аудіо та електронних книг, періодичних видань, настільних ігор та дитячих іграшок у Львівській обласній бібліотеці для дітей відтепер можна взяти й насіння. Бібліотека долучилася до міжнародного проєкту «Насінневі бібліотеки» ініційованого Благодійним фондом Бібліотечна країна спільно з організацією Насіннева скарбниця України.

Мета проєкту – наочно продемонструвати міським дітям процес посадки і зростання рослин від зернинки до рослинки, показати, як росте їжа, познайомити з професіями агронома, садівника, квітникаря, організувати процес обміну насінням між городянами, які мають присадибні або дачні ділянки.

В межах проєкту для дорослих і дітей будуть проведені:

- лекції про здорове харчування;
- майстерки з виготовлення еколістівок;
- огляди літератури та інформаційних ресурсів, присвячених збереженню локального біорізноманіття України, цікавим фактам про процес посадки та зростання рослин.

Як працює «Бібліотека насіння»?

- кожний охочий може взяти в бібліотеці пакетик з обраним насінням;
- отримати консультацію від бібліотекаря, як сіяти та доглядати за насінням, а пізніше за рослиною, та взяти необхідні книги, журнали з питань вирощування рослин;
- виростити з насіння рослини на власній ділянці;
- після збору врожаю повернути зібране насіння в насінневу бібліотеку.

Насіннева бібліотека – частина великого комплексу екологічних просвітницьких заходів Львівської обласної бібліотеки для дітей – проєкту ЕкоЛеотека.

Робота над проєктом ЕкоЛеотека триває, адже в нас дуже багато екологічних мрій. Наша екомісія продовжується. Щороку нові маленькі користувачі приходять до бібліотеки, беруть участь в численних акціях бібліотеки, голосно і весело вигукують: «Жити в стилі еко вчить бібліотека!» і роблять планету чистішою і зеленішою.

---

*Надія Новіцька,
директор Тернопільської
обласної бібліотеки для дітей*

Екологічні проєкти як форма освітньої та інформаційної діяльності бібліотеки

Без перебільшення можна сказати, що кожна дитяча бібліотека приділяє увагу екологічному вихованню своїх читачів. Не є винятком і бібліотеки для дітей Тернопільщини. Серед них є навіть бібліотеки, які спеціалізуються на екологічній та природоохоронній діяльності (Екобібліотека м. Тернопіль), носять імена письменників, які любили і знали рідну природу.

В останні роки в Обласній бібліотеці для дітей склалася певна система екологічної освіти, розроблено і реалізовано ряд програм і проєктів, які дозволили бібліотеці вирішувати комплекс завдань:

- інформаційне забезпечення потреб користувачів з екологічної тематики;
- створення інформаційних ресурсів з регіональної екології;
- формування екологічної культури населення.

Для прикладу, як Обласна бібліотека для дітей працювала над реалізацією одного з власних проєктів «ЕКО: екологія, культура, освіта».

Мета проєкту – створення умов для розповсюдження екологічних знань, підвищення рівня екологічної культури молоді.

Завдання проєкту:

- залучення молоді до активної природоохоронної діяльності;

-
- впровадження інноваційних форм в практику роботи бібліотеки з екологічного виховання молоді;
  - сприяння розповсюдженню еколого-просвітницької інформації і формування екологічного мислення юних читачів через розширення сфери співпраці бібліотеки з іншими організаціями;
  - підвищення інформування молоді про екологічні проблеми рідного краю, бережливе ставлення до природи і тваринного світу.

Першими учасниками проєкту стали десятикласники школи-гімназії м. Тернополя. Заходи, які планувались в рамках проєкту, включали в себе інтерактивні навчальні заняття, акції, заходи, направлені на отримання учасниками різних екологічних знань і підвищення екологічної культури.

Частиною програми став цикл виїзних навчальних занять, під час яких молодь змогла познайомитись з Ботанічним садом у м. Кременець, дендропарком у Борщівському районі, зоокутком у парку «Топільче» міста Тернополя. На цих заняттях десятикласники розширили свої знання про природні заповідники краю, ближче познайомились із зеленими насадженнями та тваринами, внесеними до Червоної книги Тернопільщини. З метою закріплення природоохоронних навиків для юних читачів-екологів організовано майстер-класи: виготовити годівницю для птахів, шпаківня своїми руками. Молоді люди креативно підійшли до виготовлення, розмалювавши шпаківні своїми малюнками.

Продовженням навчальних заходів стала участь підлітків в екологічних акціях «Погодуй пташок» і «Шпаківня». Під час акції «Шпаківня» юні волонтери роздавали перехожим пам'ятки «Ці птахи можуть жити у Вашій шпаківні». В рамках ще однієї акції «Посади дерево» в місті пам'ятного знаку загиблим воїнам під час війни на сході України були висаджені саджанці катальп.

У програму проєкту «ЕКО» ввійшли заходи з популяризації читання літератури екологічної тематики, зокрема оформлялись книжково-ілюстративні виставки «Знайомство з Еко-книжкою», «Зустріч з природою». Для працівників дитячих бібліотек м. Тернополя було організовано круглий стіл «Молодь. Екологія. Бібліотека». Учні молодших класів підготували екологічну казку «туристи в лісі» з елементами гри, як себе поводити на природі, в лісі.

В ході реалізації проєкту «Екологія. Культура. Освіта» паралельно виникла ідея організувати авторський проєкт «Екологія і ми» серед десятикласників школи-гімназії, а також читачів бібліотеки.

Авторські проєкти включали в себе номінації:

- еколого-краєзнавчі путівники (пам'ятники природи Тернопільської області);
- пташиний ринок (пошук рідкісних пташок);
- квітучий світ (озеленення міста).

Учасники проєкту подали дев'ять індивідуальних і колективних проєктів у різних номінаціях. І місце було присуджено проєкту зі створення екологокраєзнавчого путівника Тернополя «Пам'ятники природи», II – віддано проєкту експозиції в шкільному музеї «Вони мають право на життя»; III – проєкт «Птахам – нашу турботу».

Під час підбиття підсумків щодо реалізації проєкту «ЕКО» серед учасників проведено анкетування, яке показало, що його реалізація дозволила отримати позитивний результат в екологічному вихованні читачів бібліотеки і підвищила екологічну культуру учасників.

Основні висновки реалізації проєкту «ЕКО»:

- активізував роботу бібліотеки з використання інформаційних ресурсів екологічної тематики, викликав у молоді інтерес до вивчення питань охорони природи рідного краю;

-
- удосконалив традиційні і впровадив нові бібліотечні методи роботи з читачами з популяризації екологічних знань;
  - допоміг об'єднати зусилля бібліотеки, навчальних закладів і зацікавлених організацій в роботі з розповсюдження екологічних знань;
  - підвищив інформованість молоді про проблеми рідного краю, привернув увагу його учасників до природоохоронної діяльності, дав можливість молоді набути практичних навиків для роботи у волонтерському русі.

---

*Катерина Кіслєнкова,
завідувач інформаційно-бібліографічного
відділу КЗ Київської обласної ради
«Київська обласна бібліотека для дітей»*

Проект «Екологічний портал Київщини»: формуємо екологічну свідомість

Екологія і людина тісно пов'язані між собою, вона є запорукою здоров'я кожного. Екологічну свідомість та екологічний світогляд потрібно виховувати з дитинства і навчати дітей усвідомлювати свою відповідальність за навколишній світ.

КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» понад п'ять років тому започаткувала і успішно здійснює свій проект «Екологічний портал Київщини», метою якого є висвітлення та популяризація екологічних проблем Київщини та об'єднання людей у спільній екоспівпраці на благо області, України та планети.

Про навколишнє середовище завжди необхідно говорити в тональності, яка може зацікавити кожного. Що стосується дітей та підлітків, то їм подобається бути супергероями, і в цьому їм може допомогти зазначений проект.

«Екологічний портал Київщини» розрахований на співпрацю як з дорослими, так і з дітьми. В першу чергу, безумовно, він розрахований на читачів бібліотек Київської області. Необхідно зазначити, що найактивнішу участь в цьому проекті беруть читачі-діти різних вікових категорій. Разом з дітьми проводяться акції, які мають навчально-розважальний характер. Діти та підлітки з різних територіальних громад Київської області знімають відеоролик, змагаючись у більш оригінально-

---

му підходить у вирішенні очищення територій від сміття, охорони довкілля та водних ресурсів.

Перегляд тематичних відео, творче майстрування з відходів і винаходи із переробки сміття також є невідомою частиною екомислення.

Для наймолодших читачів на «Екологічному порталі Київщини» розміщена гра «Екологія для дітей в малюнках»: в ігровій формі діти дізнаються про джерела питної води, екологічний стиль життя, рідкісні види рослин та тварин, екологічне маркування та багато іншого. Виконуючи завдання в малюнках, читачі глибше зрозуміють природні процеси та зв'язок між ними.

Також увага приділяється екотуризму в Київській області, адже даний вид відпочинку стає все більш популярним серед українців. Зелений сільський туризм теж іде пліч опліч з екотуризмом. Це неймовірний досвід як для дорослих, так і для дітей, адже так відчувати та доторкнутись, у прямому сенсі слова, до природи, можливо і завдяки цьому виду туризму. Бути екосвідомим – легко та цікво.

Цікавими були для читачів-дітей Київської області і онлайн-конкурси та вікторини під час локдаунів та карантину. Переможці отримували призи (екосумку).

Давайте разом підтримувати та зберігати природу, робити планету кращою, бути більш свідомими, і природа не забариться віддячити за лагідне поводження з нею.

---

*Ганна Чмельова,
завідувач відділу обслуговування
учнів 5-9 класів Миколаївської
обласної бібліотеки для дітей
ім. В.О. Лягіна*

Зелена платформа дитячої бібліотеки, або Успішні екокейси від Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна

Гасло «Будь екосвідомим!» є не просто трендом сьогодні, а вкрай важливою складовою в усвідомленні екологічних проблем кожного мешканця планети Земля. Україна не стоїть осторонь цих актуальних питань, адже лише екосвідомість людини дозволить зупинити невідворотні процеси її діяльності, які шкодять довкіллю, а в нашій країні, на жаль, екологічних проблем немало. Саме з метою екологічного виховання дітей та молоді Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна веде активну роботу, використовуючи різноманітні екокейси, які будуть наведені нижче.

Екоосвіта та екопросвітництво.

Бібліотека у своїй діяльності з екологічного спрямування прагне, аби діти під час участі у різноманітних інтерактивних заходах починали формувати своє позитивне бачення світу і ставлення до природи. Цьому сприяє розробка і проведення різних акцій, програм та проєктів.

Наприклад, аукціон цікавих повідомлень «Хай завжди співають вам пташки», екологічний проєкт «Буду природі другом», літературна ігрова програма «Вода для жит-

---

тя», акція «Батарейка в утиль, або Екологічний вікенд у бібліотеці», літературно-екологічна експедиція «Дикі і рідкісні: останній шанс їх побачити», артдайджест «Дари природи у нагоді», акція «Сімейний портрет на фоні природи», екологічна альтанка творчості «Саморобки з усякої всячини», екоквест «Місія: врятувати Землю», інтерактивна гра «Ці забавні тварини» тощо.

Екоігротека.

Влітку 2020 року в умовах карантину Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна долучилася до соціального проекту «Каштанова бібліотека». Щосереді та щочетверга бібліотекарі чекали юних городян у Каштановому сквері м. Миколаєва. Одним із улюблених занять для дітей та їх батьків стала участь у настільній LAR-ЕКОгрі «Сортуємо сміття».

Користуються великим попитом екологічні ігри, створені працівниками бібліотеки на різних електронних ресурсах (<https://www.genial.ly/>, <https://learningapps.org/index.php>, <https://quizizz.com/admin> та інших). У процесі гри дітям легше донести цікаву та важливу інформацію, аби сформувані екологічну свідомість. Так, до екоквесту «Чисте місто» в електронному форматі долучилися учасники не лише Миколаївщини, але й інших куточків України. Інтерактивні ігри «Червона книга Миколаївської області. Тварини» та «Червона книга Миколаївської області. Рослини» презентували флору і фауну рідного краю, що потребують захисту.

Екопромоція у соцмережах.

Протягом квітня 2020 року Миколаївською обласною бібліотекою для дітей ім. В. О. Лягіна оголошено обласний ЕКОмарафон #30днівЕКОкниги, який проходив на сторінках бібліотеки в соціальних мережах Facebook та Instagram (усього понад 100 постів на тему екології).

Під час марафону відбулося: озвучування ЕКОказок, ЕКОчитання, ЕКОфотосети, ЕКОігротека, в яких брали участь користувачі бібліотеки.

Екомарафон набрав шалених обертів, адже географія його поширилася і за межі області. До нього долучилися не тільки бібліотеки сходу і заходу України, але й діти з гуртків української мови Польщі, які надіслали свої творчі роботи на екологічну тему.

Екопартнерство.

Активна співпраця з громадськими організаціями, діяльність яких спрямована на захист довкілля, дослідження екологічних проблем, сортування сміття тощо, дає можливість бібліотеці бути в темі, тим самим своєчасно інформувати свого користувача та залучати його до екоактивності.

Завдяки плідному партнерству з громадськими організаціями «Місто сонця», «Збережемо Бузький Гард», «Кінбурн» проведено низку екопросвітницьких інтерактивних заходів: квест-розвідка «Зелений Миколаїв», майстер-клас «Сортуй правильно», жива бібліотека «Збережи Бузький Гард від затоплення!»

Спільно з «Пласт – Національною скаутською організацією України», а саме з екологічною службою Пласту «Роззуй очі» читачі бібліотеки долучилися до екопросвітницької ініціативи #PandaChallenge, започаткованої Всесвітнім фондом природи (WWF-Україна).

Щороку до роковин Чорнобильської трагедії бібліотека проводить заходи, основною метою яких є донесення інформації про Чорнобильську аварію та її трагічні наслідки юним миколаївцям. Особливо запам'яталася онлайн-зустріч з Олександром Сиротою, віцепрезидентом Міжнародної громадської організації «Центр ПРИП'ЯТЬ.ком».

Еколюди та екоприклад.

Велику роль у ековихованні відіграють історії успіхів людей, які надихають дбати про довкілля, захищати та прикрашати його.

Бібліотекарі проводять зустрічі з миколаївцями-патріотами міста, які роблять неоціненний вклад у збереження природи рідного Миколаєва, зокрема 91-річний Вадим Сердцев, який за власний кошт висадив у різних куточках міста понад 21 тис. дерев. Варто згадати і про маленьку «Голандію» Миколаєва – «Гюльпанова веселка» Інни Токаревої, яку відвідують сотні миколаївців. Своїм прикладом ці люди надихають молоде покоління робити наш оточуючий світ квітучим і прекрасним.

Під час заходу «Яке щастя – жити не тільки для себе» у форматі Живої бібліотеки діти мали змогу познайомитися з екологінею Інною Тимченко, яка є волонтеркою штабу опору затопленню Бузького Гарду.

Рух із захисту цієї унікальної пам'ятки природи на сьогодні є актуальним, адже загроза затоплення заповідного урочища в центрі Гранітно-степового Побужжя є не просто словами чи чутками. Ця проблема набула всеукраїнського розголосу, і бібліотека теж не стоїть осторонь, а веде інформаційну кампанію разом зі штабом опору.

Екообмін досвідом.

Вкрай важливою є постійна методична робота з екологічного спрямування, тому в бібліотеці систематично проводяться семінари, форуми, обговорення тощо.

З останніх подібних ініціатив у травні 2021 року відбулася обласна творча лабораторія «Екологічна просвіта дітей. Грані і потенціал бібліотек Миколаївщини» для фахівців бібліотечних закладів, що обслуговують дітей в онлайн-форматі на платформі Zoom.

Основним завданням заходу був професійний обмін локальними бібліотечними ініціативами щодо фор-

---

мування екосвідомості дитини, поширення знань про екокнужки і використання їх у бібліотечній роботі, надання практичних порад щодо підвищення рівня просвітницьких дій у цьому напрямку.

Серед учасників онлайн-зустрічі були працівники Львівської обласної бібліотеки для дітей з проектом «Жити в стилі Еко вчить бібліотека!» Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т. Шевченка познайомила усіх з навчально-ігровим проектом «Екостиль твого міста».

Програма творчої лабораторії включала виступ Ірини Мироненко, доцента кафедри теорії й методики природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, яка акцентувала увагу учасників на важливості виховання екологоосвіченої дитини в умовах нової української школи.

В цілому, програма творчої лабораторії була досить насиченою, змістовно наповненою, отримала багато позитивних відгуків. Безумовно, це сприятиме вдосконаленню екологічної просвіти дітей у бібліотеках Миколаївщини.

Екотворчість.

З 1 по 15 липня 2020 року Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В.О. Лягіна проводила Обласний краєзнавчий еко-challenge відеопрезентацій «Станьмо разом на варті нашого довкілля!». У ньому брали участь діти з районних, міських бібліотек для дітей, сільських бібліотек області та бібліотек об'єднаних територіальних громад. Всього надійшло 52 творчі роботи із 45 бібліотек області.

Усі відеопрезентації можна переглянути на офіційній сторінці у фейсбук Миколаївська Обласна Дитяча Бібліотека за хештегом #еко_challenge2020.

Ековолонтерство.

Бібліотекарі разом з читачами долучаються до місцевих екологічних ініціатив, адже лише власним прикладом можна прищепити любов до довкілля та дбайливе ставлення до нього. Наприклад, участь у екотусовці «Я миколаївець – мені не все одно», екоакції «Чисте довкілля? Почни з себе» та у загальноміських толоках.

Екодайджести.

Бібліографічним відділом щороку видаються бібліографічні матеріали на екологічну тему, серед них інформаційні дайджести «Чорнобиль не має минулого часу», «Рідна фауна і флора, оживає в їхніх творах», списки літератури «Природа – джерело життя і краси», «Брати наші менші, сміливі, розумні – найкращі друзі мої», краєзнавчі видання «Екологічний портрет Миколаївщини», «Заповідними стежками Миколаївщини».

Таким чином, Миколаївська обласна бібліотека для дітей вже зайняла свою достойну нішу в формуванні екологічного світогляду дітей. Послідовно реалізуються спеціальні програми, проекти, здійснюється рекламно-видавнича діяльність, впроваджуються інноваційні форми роботи. Бібліотекарі впевнені, що екологічні знання читачів можна сформуванати лише заходами, які зможуть торкнутися душі і серця кожної маленької людини.

---

*Олена Філанчук,
КЗК «Міська дитяча бібліотека»
Криворізької міської ради*

Програма екодіяльності дитячих бібліотек Криворіжжя

Внаслідок тривалого та інтенсивного видобутку залізних руд та їх переробки у Кривому Розі зазнають величезного техногенного навантаження практично всі складові навколишнього середовища. В місті щорічно утворюється більше 200 млн тонн промислових та 400 тис. тонн побутових відходів. Так коротко можна охарактеризувати стан довкілля нашого міста. Саме тому з метою реалізації нагальних природоохоронних заходів розроблений екологічний проєкт — довгострокова програма з вирішення екологічних проблем Кривого Рогу та поліпшення стану навколишнього природного середовища на 2011-2022 роки.

Еколого-просвітницька діяльність є одним з основних напрямів діяльності дитячих бібліотек Кривого Рогу. Бібліотекарі використовують весь арсенал наочних, комплексних, усних методів та форм роботи для досягнення важливої мети — формування екологічної свідомості молодих громадян.

КЗК «Міська дитяча бібліотека» КМР включає в себе Центральну бібліотеку та 19 бібліотек-філій, які розташовані по всьому місту (місто має довжину 126 км), чотири з яких працюють за програмами «Земля в долонях» (Бібліотека-філія № 4), «Відкриваючи книгу — відкриваєш світ» (Бібліотека-філія № 8), «Відкрита долоня моєї землі» (Бібліотека-філія № 9), «Я і природа» (Бібліотека-філія № 15).

Діяльність бібліотек завжди насичена багатьма формами і заходами масової роботи. Традиційні форми роботи наших бібліотек під впливом часу змінюються, стають більш яскравими та ефективними.

Працівниками бібліотеки-філії № 8 розроблено цикл краєзнавчих екскурсій, які проводяться у старій частині міста та користуються великою популярністю у мешканців району. При цьому вся краєзнавча робота нерозривно переплетена з екологічним вихованням юних користувачів. Наприклад, проводилися краєзнавчі екскурси «Де верби в хвилях мочать віти...» (до Європейського дня парків), «Свій край – кожній пташині рай» (до Міжнародного дня птахів).

Під час екскурсії «Зелене серце Кривбасу» та екомандрівки «Яке то диво-дивне влітку річка...» юні читачі ознайомилися з флорою і фауною найкрасивішого парку нашого міста, який названо на честь засновника Федора Матвійовича Мершавцева.

Бібліотеки постійно ведуть пошук нових результативних форм і методів роботи з поширення екологічних знань серед дітей і підлітків. Найбільше читачам до вподоби квести. Вони дозволяють розвивати активне пізнання, сприяють розвитку мислення, допомагають долати проблеми та труднощі, а саме вирішувати, розплутувати, придумувати, уміти застосовувати свої знання на практиці у нестандартних ситуаціях, запрошувати до бібліотеки друзів та отримувати подарунки за перемогу. Таку форму роботи широко застосовують наші бібліотеки.

В бібліотеці-філії № 20 пройшов квест «Зелений», який відбувався на свіжому повітрі. Учасники отримали маршрутні листи, де було багато цікавих, змістовних завдань. «Грибний кошик» – необхідно назбирати в кошик виключно їстівні гриби; літературні вікторини «Літній віночок», «Що на дереві росте?»; виготовлення

плакатів «Кинемо природі рятувальне коло» із правилами поведінки на природі. Мали місце і спортивні змагання.

Бібліотекарі разом з дітьми проводять різноманітні дослідження з рослинами, навчають дітей висаджувати насіння рослин в землю, а потім з цікавістю спостерігати за результатами. Подібні дослідження допомагають донести до дітей поняття про те, що рослини — це жива природа, адже вони ростуть, розвиваються, розмножуються, їм потрібне світло, тепло і їжа. Така форма роботи створює атмосферу пізнання, пошуку, зацікавленості. Такий дослід провели в бібліотеці-філії № 1 (екогодина «Людина — частина природи, синонім якої — життя») з вихованцями Центру реабілітації (дитячого притулку).

Одним із важливих завдань сьогодні є здійснення просвітницько-виховної діяльності щодо формування у молодого покоління гуманного та відповідального ставлення до природи, зокрема до тварин. Наш заклад тісно співпрацює із зоозахисною організацією, тому що проблема з безпритульними тваринами сьогодні дуже актуальна в кожному місті.

Бібліотека-філія № 4 провела ряд зустрічей із зоозахисниками — волонтерським рухом «Зооліга» (Догшоу «Дай лапу, друг!»). У заході брали участь керівник центру та ветеринарний лікар. Мета заходу: ознайомити користувачів бібліотеки з юридичною відповідальністю за жорстоке поводження з тваринами; розширити знання про гуманні шляхи розв'язання проблеми безпритульних тварин; зацікавити волонтерською діяльністю; розвивати критичне мислення, пам'ять; виховувати екологічну свідомість, почуття відповідальності й співпереживання.

Також було проведено спортивно-розважальний захід «Веселі хвостики» за участю собак, життя яких рятували волонтери. Дарував радість всім фіналіст шоу

«Україна має талант-7» — австралійська вівчарка Персик. Виступи собак подарували всім позитив і гарний настрій. Діти відзначили, що ніколи не бачили таких щасливих собак. На згадку про зустріч всі бажаючі мали змогу сфотографуватися із чотирилапими «артистами».

Цей захід — ще один привід задуматися про те, наскільки крихкий і беззахисний навколишній світ, і усвідомити, що тварини такі ж «громадяни» цього світу, як і ми з вами.

Розмова на екологічні теми проходить в різних форматах. В бібліотечній практиці все більшої популярності набирають ігрові форми роботи з користувачем. Ігри активізують читання, стимулюють звернення до художньої, науково-пізнавальної, довідкової літератури, розвивають логічне мислення.

Зарекомендувала себе така форма роботи, як літературний дайвінг «Таємниці підводного світу», який проходив в формі гри в бібліотеці-філії № 20. Під час заходу учні мандрували загадковим світом морських та океанських глибин. Діти дізналися про Світовий океан та його жителів, переглянули відеоролик про хижаків, познайомилися з викладкою літератури за даною темою. Було багато загадок, вікторин («Чий силует?» — впізнай морського мешканця за силуетом, «Хто, хто живе у морі, на широкому просторі?», «Море, море — край бездонний») та конкурсів («Літературний водограй», «Підводна риболовля» — кожна спіймана рибка мала цікаве запитання, «Морські бризки» — пазл. Також були ігри, розваги, веселощі.

У разі негоди читачі мають можливість здійснити всі ці мандрівки віртуально, не виходячи з бібліотеки, адже бібліотекарі завжди напоготові. Кожна бібліотека-філія має цікаві та змістовні електронні презентації.

Екологічні акції стають традицією для бібліотек, де від бібліотечних методів переходять до активних дій.

Продовженням акції виступають екодесанти «В природу із добром іди», «Годівнички-рятівнички», благоустрій прилеглих територій (висадження квітів, дерев біля бібліотек). Організація таких акцій є суміщенням теоретичних знань з практичними кроками допомоги навколишньому середовищу.

У рамках щорічної Всеукраїнської акції зі збереження хвойних дерев від незаконного вирубування «Збережи ялинку» в останні дні року в закладі відкривається Майстерня Сніговика. Користувачам до вподоби проведення таких майстер-класів («Креативні ялинки своїми руками»). Майстерно виготовити зимову композицію, альтернативу ялинці, виявляється цікавим й непростим завданням.

Крім того, для залучення уваги читачів до екологічних проблем та візуалізації роботи з даного напрямку щорічно випускається різноманітна друкована продукція: пам'ятки «Збережемо природу разом», «Любителям природи»; пам'ятка-путівник «Туристичний Кривбас»; рекомендаційний список-гра «У пташиному царстві»; буклет «Будьте друзні до кажанів»; інформаційний дайджест «Літаючі квіти» (до дня знань про метеликів); цикл рекомендаційних списків літератури «Дивосвіт природи», «Хто в мурашнику живе?», «Мешканці водних просторів» тощо.

Найцікавішим із традиційних методів в останні роки стала форма бібліографічної продукції — бібліоіграшка. Вона не тільки розкриває перед дітьми інформаційні ресурси бібліотеки, але й допомагає розвивати їх читацькі інтереси, формувати мотивацію до читання. М'який Їжачок-Колончик і його бібліояблучко, сплетений гачком Мудрий Павучок, паперовий, але такий симпатичний Кіт Бібліокоша з його «бібліососисками», «Меню книжковим для котолубчиків маленьких» дають можливість без примусу надати дітям корисну бібліографічну інформацію.

Такі екологічні заходи дитячих бібліотек вкрай необхідні суспільству та місцевій громаді. Вони додають знань про нашу малу Батьківщину, викликають гордість за землю Криворізьку, дозволяють по-новому поглянути на такі звичні для мешканців Кривого Рогу місця.

Одвічна тема взаємовідносин між людиною і природою знайшла відображення в творчих конкурсах. У квітні 2021 року бібліотеки-філії № 4, № 10, № 12, що в Довгинцівському районі (до речі, в нашому місті сім адміністративних районів), взяли участь в районному конкурсі соціальних відеороликів до Дня довкілля. Бібліотека-філія № 10 посіла III місце серед 27 учасників.

Проводячи заходи з екологічного просвітництва, бібліотекарі залучають до участі державні природоохоронні структури, представників громадських організацій. Наприклад, бібліотека-філія № 15 для підвищення культури поводження з відходами провела тренінг-заняття «За життя без сміття» за участю працівника заготівельно-переробного підприємства «Чисте місто». В ході заходу діти отримали безліч корисних порад про те, як треба поводитися з різними видами відходів (від звичайних паперових пакетів до батарейок), як допомагати вирішувати екологічні проблеми, починаючи з шкільної лави.

Налагоджено тісну співпрацю з викладачами кафедри екології Криворізького державного педагогічного університету. На тему рослинного світу Криворіжжя в бібліотеці-філії № 15 проведено відеоподорож «Заповідні місця Криворіжжя». Читачі дізнались про місця неторкнutoї природи, де збереглися рослини, які знаходяться під захистом Червоної книги України. Під час віртуальної екскурсії «Не чіпай первоцвіти» діти уважно слухали про збереження червонокнижних рослин – первоцвітів, що ростуть у нашому краї.

Бібліотека-філія № 4 організує для своїх користувачів екскурсію на кафедру зоології та методики навчання

біології Криворізького державного педагогічного університету. Викладачі кафедри розповідають дітям про діяльність музею, що діє при кафедрі, знайомлять з цікавими експонатами тварин, птахів, морських жителів. Відвідувачі дізнаються, як багато тварин, що живуть на нашій території, є на межі зникнення і занесені до Червоної книги України. В невимушеній атмосфері ведеться тепла та жвава розмова про значення та збереження унікальної природи України та всього світу.

Кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології провів урок екологічних знань «Живої природи душа промовляє» для користувачів бібліотеки-філії № 4. Захід було присвячено Дню довкілля, його мета бережливе ставлення до природи. Викладач привернув увагу підростаючого покоління до проблеми навколишнього середовища, зокрема лісових насаджень, які є легенями планети і становлять багатство кожної держави. Ця зустріч залишила по собі приємні враження і усвідомлення того, що треба змінити своє ставлення до навколишнього середовища, до природи. Щоб у людства було майбутнє, варто починати зі своєї оселі, свого під'їзду – не смітити, дбати про чистоту та озеленення прибудинкової території, турбуватися про довкілля.

Актуальний напрямок екологічної культури – екокраєзнавство, в яке входить екотуризм, що дозволяє розширити знання про унікальність об'єктів живої і неживої природи Кривого Рогу. Цьому сприяють проведення зустрічей з місцевими краєзнавцями, археологами, співпраця з Краєзнавчим музеєм. Особливо запам'яталися зустрічі з Іваном Найденом («Екологічна стежина по рідному краю»).

Іван Володимирович – талановитий екскурсовод, який розробив більше 30 екскурсійних маршрутів, директор туристичного агентства «Криворізький меридіан», надзвичайно ерудована і закохана в свою справу

людина. Краєзнавець на своїх зустрічах розповідає про природні витвори, заповідні місця Криворіжжя, про невідомі факти під час проведення краєзнавчих досліджень. Торкається він і екологічних проблем краю. За допомогою яскравих відеороликів говорить з дітьми про негативний вплив діяльності підприємств міста, забруднення довкілля побутовими відходами, про заходи з озеленення території міста.

За участю старшого викладача кафедри зоології Криворізького державного педагогічного університету, співавтора оновленого видання Червоної книги України, орнітолога, краєзнавця Коцюруби Валерія Віталійовича пізнавально проходять заходи до Дня захисту тварин «Сусіди по планеті». Багато цікавих фактів розповідає він читачам із своєї багаторічної польової практики та спостережень за поведінкою диких тварин та птахів у природі, а також нагадує про необхідність обережної поведінки біля гнізд, нір та інших місць поселення тварин. Свою розповідь він ілюструє яскравими презентаціями. Виступи цього гостя бібліотеки завжди розширюють зоологічний кругозір дітей, навчають їх толерантно співіснувати з оточуючим тваринним світом, знати, охороняти та дбати про представників малочисельних та зникаючих видів фауни, які існують на Криворіжжі.

Просування книги, читання — основний напрямок в діяльності кожної бібліотеки. Сучасна молода людина, насамперед, споживач комп'ютерних продуктів, особистість орієнтована на сприйняття віртуальної або не вербальної інформації. Вона краще сприймає інформацію, яка подається яскраво, динамічно, коротко, тому головне завдання для бібліотекарів — привернути увагу, викликати емоційну реакцію, бажання взяти книгу в руки.

Нова форма роботи пропаганда книги — «Жива бібліотека». Основна ідея такого формату — це те, що «книгами» виступають конкретні люди. До Дня птахів

була презентована мініенциклопедія «Птахи наших садків». Після було багато запитів на цю книгу.

Окремо хочеться розповісти про газету для кмітливих дітей «Дитячий бібліокрай», яка була започаткована ще у 2009 році, а у 2021 отримала нове дихання. Зі змістом газети можна ознайомитись за допомогою QR-кода, який ви бачите на екрані або у групі «Криворізькі дитячі бібліотеки» у фейсбук. На сторінці з виставкової зали «Птахи з балки Калетіна фотоаматора Ігора Янчука» за допомогою QR-коду можна послухати, як співають ці птахи, та відеоролик, де автор розповідає смішні та цікаві історії про птахів, а також момент створення світлини.

---

*Олена Ніколаєнко,
бібліотекар I категорії
ОКЗ «Харківська обласна
бібліотека для дітей»*

**«Зелені легені» –
соціально-екологічний кластер
з досвіду роботи ОКЗ «Харківська
обласна бібліотека для дітей»**

Анотація: Розглянуто на досвіді роботи ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей» реалізацію міжкультурного мистецького екологічного проєкту «Зелені легені». Проаналізовано етапи формування та структуру соціально-екологічного кластеру, що об'єднав понад 200 партнерів. На основі інфографіки здійснено класифікацію соціальних партнерів. Акцентовано увагу на тому, як у процесі реалізації проєкт розширював свої межі, набував нових зв'язків та долучав нових учасників. Як організаційно-методичний центр Харківська обласна бібліотека для дітей спрямувала реалізацію проєкту у бібліотеки Харківської області, що дозволило розширити його географію, привернути увагу місцевих громад, організувавши експозицію, проведення тренінгів та інтерактивних ігор для бібліотечних працівників та користувачів різних вікових категорій. Реалізація проєкту здійснювалася та показала свою ефективність і під час локдауну та карантинних обмежень.

Сучасний ритм життя та інтенсивність розвитку суспільства створюють нові передумови для налагодження комунікації між різними групами, в яких на зміну конкуренції (а то й протистояння) приходять конструктивний діалог і порозуміння. Для бібліотеки роз-

---

виток партнерських відносин стає одним із найважливіших підходів у діяльності на шляху досягнення спільних з громадськістю цілей, запорукою важливих змін у громадах і суспільстві загалом.

ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей» восени 2019 року стала співorganizатором міжкультурного мистецького екологічного проєкту «Зелені легені». На сьогодні бібліотека здійснює кураторство проєкту.

Екологія - тема, яку все більше обговорюють та намагаються проводити реформи. Здійснюють просвітницьку діяльність, спрямовану на зміни у світосприйнятті дорослих та дітей до навколишнього середовища. Саме тому до масштабного проєкту долучилися понад двісті партнерів. На сьогодні цей список продовжує збільшуватися.

Цей проєкт об'єднав журналістів, митців (скульпторів, художників, різьбярів, майстрів з коренешластики, поетів, дизайнерів одягу), екологічних активістів, фахівців бібліотек та музеїв; органи влади (представників Комітету Верховної Ради України з питань екології та природокористування, представників депутатського корпусу Харківської міськради та місцевих органів самоврядування), вищі навчальні заклади, культурні інституції, громадські організації. Партнерство та співпраця в межах проєкту «Зелені легені» утворили на сьогодні потужний соціально-екологічний кластер, який продовжує поповнюватися новими партнерами.

Кластер (англ. cluster) – група однакових або подібних елементів, зібраних разом або близько один до одного. Кластер є однією з форм взаємодії організації та соціальних груп в межах сумісної діяльності чи реалізації проєктів. Екологічна ініціатива стала керуючим процесом створення і розвитку кластера та сприяла розвитку проєкту. Кластер – це група взаємопов'язаних організацій (закладів освіти, культури), які взаємодоповнюють

одне одного та посилюють переваги як кожного окремо, так і всього кластера в цілому.

Основні напрямки проекту:

- просвітницько-інформаційний (проведення екологічних тренінгів, круглих столів, прес-конференцій, проведення майстер-класів, екологічних дослідів та ігор з метою розвитку почуття особистої відповідальності за стан навколишнього середовища на національному і глобальному рівні);
- естетичний (розвиток естетичного смаку у відвідувачів бібліотек та знайомство з мистецькими творами);
- методичний (координація роботи бібліотек Харкова та області, взаємодія між бібліотечними закладами, проведення воркшопів та майстер-класів з екологічної тематики з метою розкриття у доступній формі сутності сучасних проблем екології та їх актуальності для людства, поширення кращого бібліотечного досвіду);
- наочний (проведення виставок творів мистецтва).

Фото – інфографіка 1. Виокремлено види соціально-го партнерства екологічного проекту «Зелені легені»:

- громадське партнерство (взаємодія з органами влади);
- партнерство зі ЗМІ (журналісти, блогери, пресс-центр «НАКИПЕЛО», телеканал АТН, сайти, соцмережі);
- партнерство із закладами культури (ТКЦ, планетарій);
- партнерство з закладами освіти (школи, гімназії, ліцеї, в т.ч. мистецькі, університет);
- партнерство з громадськими організаціями та асоціаціями (неформальними, творчими, екологічними, правозахисними, молодіжними тощо);
- корпоративне партнерство (взаємодія бібліотек).

Фото – інфографіка 2. Розглянемо основні етапи реалізації проекту та його локації.

Цей проект розпочався з піаракції: проведення прес-конференції у медіацентрі Харкова «Накипіло»

та круглого столу у конференц-залі бізнес-центру концерну АВЕК із залученням активних громадян. Партнерами виступили:

1. Тетяна Бабіна, тележурналіст, модератор проєкту «ЗЕЛЕНІ ЛЕГЕНІ»;
2. Олена Грипич, голова ГО «УКРАЇНЦІ ЄДНАЙМОСЯ», голова громадського руху «ЗЕЛЕНІ ЛЕГЕНІ»;
3. Алла Пащук член ОСН «Яблунівка» Валківського району Харківської обл, учасник громадського руху «Живемо за Конституцією»;
4. Ольга Авілова, депутат Солонцівської сільської ради, член ініціативної групи із захисту конституційних прав з питань екології - питання дороги через лісопарк до гольфклубу;
5. Ніна Баласанян, гололольний редактор газети «Рух - це життя», громадський активіст питання коксохіму та спроб видобутку сланцевого газу.

Під час дискусій обговорено низку питань:

- визначено мету проєкту та завдання;
- гострі екологічні проблеми Харківщини (обговорювалося питання формування конкретних механізмів взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади в процесі лісоохорони, пропонувалося внесення змін до екологічного законодавства України, розглядалося питання згубного впливу на екологію Харківщини, безконтрольної розробки газових родовищ, наводився приклад екологічної діяльності в азіатській країні М'янмі (Бірма), де військовослужбовці місцевої армії на чолі з її командуванням тричі на рік масово висаджують дерева);
- обрано десять локацій, на яких буде презентовано виставку митців у Харкові, присвячену екологічній тематиці;
- заплановано презентації у Мюнхені (Німеччина).

Мета проєкту: привернути увагу до екологічних про-

блем із зеленими насадженнями та спонукати громаду до дій та змін.

Соціальне партнерство може вирішувати проблеми місцевої громади в різних напрямках, а багатофункціональність бібліотечної діяльності дозволяє створювати проекти багатостороннього партнерства, які об'єднують для вирішення спільних завдань. Завданнями екологічного проєкту «Зелені легені» є:

- виховати через мистецтво екологічну самосвідомість дитини;
- сприяти екологічному просвітництву дітей, батьків, вчителів, фахівців бібліотек;
- активізувати дискусійні інтерактивні форми роботи екологічної тематики з читачами середнього шкільного віку;
- реалізовувати інтеграційний метод у екологічній діяльності бібліотек (екологічне краєзнавство, народознавство, як складова екологічної культури, природа у художній літературі і творах мистецтва);
- запроваджувати у практику активні форми роботи спілкування з природою (екологічні стежки, спілкування з природою, висадження дерев тощо);
- залучати дітей до практичної діяльності з вирішення проблем навколишнього середовища місцевого значення;
- вивчати інформаційні потреби дітей, батьків, представників освітніх і громадських організацій з питань екології.

Конкретні завдання проєкту:

- проведення конкурсів дитячих малюнків,
- проведення майстер-класів з різних видів мистецтва,
- висадження дерев на шкільних подвір'ях, парках, скверах міста Харкова та області, а також у Мюнхені, місті наших партнерів з проєкту.

Реалізація проєкту.

До створення екологічної виставки залучено понад 200 митців, як юних, так і досвідчених, професіоналів та аматорів. Представлені роботи у різних техніках: дитячі малюнки, картини художників, колажі, оригамі, петриківський розпис, керамічні вироби, писанкове дерево, традиційний вулик-колода за старовинною технологією, коренепластика, дизайнерський екоодяг, дерево з напівдорогоцінного каміння.

Партнери-учасники проєкту (див. інфографіку):

- досвідчені митці - 17,
- мистецькі школи - 6,
- палаци та центри дитячої творчості - 4,
- студії та гуртки - 18.

Фото – інфографіка 3. Вперше роботи мистецької виставки, присвяченої збереженню та відновленню рослинного довкілля, презентували 25 листопада на V Обласному патріотичному форумі «Діти єднають Україну», організатором якого виступила наша бібліотека. До форуму долучилися понад 400 учасників з усієї Харківщини.

Партнери Форуму (див. інфографіку) :

1. Комітет Верховної Ради з питань екології та природо-користування,
2. Управління культури і туризму Харківської облдержадміністрації,
3. Обласний організаційно-методичний театраль-но-концертний центр,
4. Харківський організаційно-методичний центр туризму
5. Харківський національний університет внутрішніх справ (ансамбль барабанщиць),
6. Великий академічний Слобожанський ансамбль пісні і танцю,
7. Відома харківська співачка Люцина Хворост,
8. Народний художній колектив театру пісні і танцю «Забава» Харківського палацу дитячої та юнацької

-
- творчості,
9. Фольклористичний колектив «Дана» Харківського національного університету міського господарства,
  10. Департамент дитячої літератури видавництва «Ранок»,
  11. Видавничий Дім «Школа»,
  12. Видавництво «Смолоскип»,
  13. Видавництво «АССА»,
  14. Видавництво «Смайл»,
  15. Видавництво «Талант»,
  16. Видавництво «Крокус»,
  17. Видавництво «Plan4Profi»,
  18. Представник журналістського сектору – Олександр Кузьменко,
  19. Членкиня Спілки журналістів України, лауреатка премії ООН в галузі телебачення, авторка проєкту «Грані часу» Т. Бабіна.

Фото - інфографіка 4. Першою локацією проєкту стала Харківська обласна бібліотека для дітей. Протягом листопада 2019 року у ній експонувалася виставка. В межах реалізації проєкту в бібліотеці було проведено низку цікавих заходів з екологічної тематики:

- 1) урочисте відкриття виставки «Зелені легені» в бібліотеці та нагородження учасників за участі журналістів, митців, керівників дитячих студій . Усього близько 300 відвідувачів, при максимальній наповненості зали – 50 осіб;
- 2) перформанс-показ авангардної колекції екомоделей «Пробудження» за участі молоді дизайнерки Валерії Соболю – дівчата-моделі продемонстрували сукні та костюми в стилі «еко», Валентина Біла виступила з лекцією «Підходи до проєктування навколишнього простору на основі взаємного впливу окремих екосистем з урахуванням досвіду австрійського фермера Зеппа Хольцера» на прикладі власної садиби, а Валерій Го здивував усіх своєю ідеєю про те, як перетво-

-
- рити лісосмугу на лісосад під час короткої розповіді «Пермокультура – що це таке». Цільова аудиторія – митці та матері загиблих воїнів АТО (ООС);
- 3.) майстер-клас Петриківського розпису заслужена майстриня народної творчості, засновниця Всеукраїнської школи «Петриківка. З минулого в майбутнє» Тамара Вакуленко провела майстер-клас, присвячений відкриттю виставки «Зелені легені» у межах однойменного проєкту. На творчу зустріч завітали діти зі Школи мистецтв (м. Золочів), майстри музею Гната Хоткевича (селища Високе), які з великим захопленням засвоювали техніку петриківського розпису під час малювання півників та вчилися створювати художні образи праукраїнського «ДЕРЕВА ЖИТТЯ»;
  - 4) зустріч з криворізьким художником Микитою Грудєвим. На прикладі власних картин, мандал та пейзажів, юний художник продемонстрував те, якою він уявляє природу, навів кілька прикладів власного бережливого ставлення. Наголошуючи, що кожна людина повинна починати з себе, зі свого ставлення до оточуючих та природи, її ресурсів, Микита зачепив свідомість юних читачів, які з обуренням ставили запитання: «Чому людина нічого не робить, аби зберегти своє місто, країну, планету»;
  - 5) «Відображення стихії «дерева» у філософському трактаті «У-СІН», Галина Василівна Железняк, директорка Харківського планетарію ім. Ю. О. Гагаріна розповіла про ставлення наших пращурів до рослин і дерев, починаючи від міфології, легенд, казок до бережливого ставлення до навколишнього середовища у лекції «ДЕРЕВА на планеті ЗЕМЛЯ: космічні символи і філософський зміст». Відома журналістка, модератор проєкту, Тетяна Бабіна розкрила погляд східних народів на дерево у своїй доповіді «Відображення стихії «дерева» у філософському трактаті «У-СІН»;

---

6) екозустріч «Зелені легені» ознайомила читачів із невичерпними природними багатствами нашого краю запрошено відомого громадського діяча, директора Зміївського краєзнавчого музею – Михайла Івановича Саяного. З любов'ю він розповів принашкільки дітям та студентам про туристичний потенціал Зміївщини. Тут і мальовнича природа, і мінеральні джерела, і санаторії та курортні зони, і зелені садиби сільського туризму, й оздоровчі бази. Особливу увагу зосередили на Національному парку «Гомільшанські ліси». Саме за усі ці найкрасивіші місця Зміївщину називають «Харківською Швейцарією».

У грудні 2019 року проєкт «Зелені легені» разом із виставкою рушив далі. Друга локація - Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка. Відбулось урочисте відкриття проєкту за участі ректора, студентів, активістів, екологів. У межах проєкту відбулася презентація та зустріч студентів із модераторкою проєкту Тетяною Бабіною, екологічною активісткою Валентиною Білою, яка розповіла про те, як зробити комфортні умови для рослин та дерев у лекції «Підходи до проєктування навколишнього простору на основі взаємного впливу окремих еко-систем з урахуванням досвіду австрійського фермера Зеппа Хольцера». Також обговорювали зі студентами забуті традиції праукраїнців, які вміли відчувати пульс рідної землі, розуміти мову рослин.

Третя локація – січень 2020 (виставка розмежувалась на дитячу та дорослу). Дитяча локація відкрилась у Зміївській бібліотеці-філії для дітей (січень-лютий 2020 року), доросла – у Харківському планетарії ім. Ю. О. Гагаріна (упродовж 2020 року). 24 січня 2020 року у м. Змієві фахівці Харківської обласної бібліотеки для дітей змусили замислитися школярів 5-х класів над екологічними проблемами в межах планети, країни, Харківського регіону під час

інтерактивної гри «Екологія та ми» та запросили долучитися до всеукраїнського проєкту «Екошкола 2019/2020», розробленому кращими екологами України для підростаючого покоління. Зареєструватися та дізнатися більше кожен школяр може за посиланням: <https://ecoschool.com.ua/#registration>. У Харківському планетарії ім. Ю. О. Гагаріна директорка Галина Железняк разом з колегами створила експозицію, у якій гармонійно «звучать» роботи на тему рослинного світу різних жанрів: живопису, плакатів, світлин, керамічних композицій. Мета виставки - донести до глядачів необхідність збереження лісів та садів, заохотити всіх висаджувати дерева, рятуючи довкілля. Автори експозиції - талановиті, відомі митці, серед яких заслужені художники Віктор Чурсін, Гайрат Байматов, Олег Лазаренко; знані дизайнери Володимир Лісняк та Олег Вікленко. А поряд – молоді імена: Дмитро Павленко, Катерина Івоніна, Микита Грудев, Ольга Агеєва. Графік Віктор Корягін цього разу представив свої чудові світлини, які містять фантастичні рослинні пейзажі. На презентації пролунали філософські вірші Лариси Французової, які несли у собі і трагічні, і оптимістичні мотиви. На дорослій локації відбулось розширення партнерства – до проєкту приєдналися 10 митців та поетеса.

Четверта локація (простір дитячої творчості) - Богодухівська районна бібліотека для дітей (березень 2020 – серпень 2020 року). Харківська обласна бібліотека для дітей виступила у ролі методичного центру: на її базі було проведено воркшоп «Екологічне виховання та збереження довкілля як сучасний напрямок діяльності бібліотек» для бібліотечних працівників району. Бібліотекарям надані методичні й практичні поради, ознайомлено із досвідом реалізації екологічних проєктів у бібліотеках України, зокрема Львівській обласній бібліотеці для дітей. Особлива увага приділена реаліза-

---

ції проєктів Харківської обласної бібліотеки для дітей. Закінчився воркшоп інтерактивною екологічною грою «Екологія та ми». Також було переглянуто фільм Тетяни Бабіної, знятий в межах проєкту «Зелені легені». Екологічну інтерактивну гру було проведено і для дітей – читачів Богодухівської районної бібліотеки для дітей.

П'ята та шоста локації (простір дитячої творчості) – Валківська районна дитяча бібліотека та Молодіжний ХАБ «Розвиток» при Валківській районній бібліотеці (вересень-грудень 2020), Вовчанська бібліотека-філія для дітей (лютий-травень 2021).

У Молодіжному ХАБі «Розвиток» при Валківській районній бібліотеці організатор виставки – Валківська районна бібліотека для дітей, розміщено виставку та організовано проведення заходів для дітей різних вікових груп. Також фахівцями ХОБД були надані методичні матеріали, посилення на фільми проєкту.

Вовчанська бібліотека-філія для дітей під час відкриття й до сьогодні проводяться заходи екологічного спрямування для дітей та підлітків. Експозицію розміщено у читальній залі бібліотеки. Враховуючи карантинні обмеження, заходи проводяться індивідуальні та групові – з невеликою кількістю дітей.

З Вовчанської бібліотеки-філії для дітей виставка буде передана до експонування у наступній бібліотеці для дітей Харківської області.

Фахівці ХОБД також розробили й провели низку інтерактивних заходів, спрямованих на екологічне просвітництво для різних груп користувачів: діти, підлітки, дорослі (матері загиблих воїнів), фахівці бібліотек.

Також бібліотека поповнює свої фонди екологічною літературою.

Зокрема цього року були налагоджені зв'язки із Всеукраїнською екологічною лігою та ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», і отримані буклети, книги,

---

наліпки, журнал «Екологічний вісник». Ці видання ми також будемо використовувати в екологічній діяльності проєкту.

Саме зараз створюємо буктрейлер на екологічну тематику – на книгу Тетяни Горицвіт «Міські пригоди Лісової шишки»(переглянути тизер : <http://surl.li/roan>).

Відеоогляди книг на екологічну тематику:

1. <http://surl.li/roak>
2. <http://surl.li/roai>
3. <http://surl.li/rwzw>

За результатами проєкту створено три фільми, з якими можна ознайомитися за посиланнями :

- Зелені легені https://www.youtube.com/watch?v=Tv9mRItIwsA&ab_channel=Tvoland1
- Зелені легені 2 https://www.youtube.com/watch?v=OsoQifER4OM&ab_channel=Tvoland1
- Зелені легені 3 https://www.youtube.com/watch?v=nvVenFXMNE0&ab_channel=Tvoland1

Результати проєкту.

- Організовано проведення виставок у 8 закладах культури та освіти (Обласний організаційно-методичний театрально-концертний центр, бібліотеки, планетарій ім. Ю. О. Гагаріна, Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка).
- Створено три фільми, інтерактивну гру, буклет проєкту.
- Проведено серії екологічних зустрічей, лекцій, відеопрезентацій, майстер-класів, екологічних тренінгів, круглих столів, прес-конференцій, інтерактивних ігор, а також показ мод та воркшоп.
- Проєкт активно висвітлювався у ЗМІ: зроблено 40 публікацій у різних засобах масової інформації – сайти, соцмережі, відео на телеканалах та відеохостінгу.

На цьому проєкт не завершується. У квітні 2021 року було проведено робочу зустріч з представниками ГО «Енергія миру», на якій були присутні фахівці бібліотеки, депутати, представники різних громадських організацій, як члени експертного журі. Були виокремлені роботи екологічного конкурсу, який вже 11 років поспіль проводить ГО «Енергія миру», визначено переможців, окреслено напрямки подальшої діяльності, зокрема домовленість про експонування робіт в межах проєкту «Зелені легені» та використання відеоматеріалів конкурсу для екологічного виховання підростаючого покоління.

Планується у 2021 році:

- презентація проєкту у Верховній Раді України;
- експонування найкращих робіт у Мюнхені;
- майстер-класи із сортування сміття;
- проведення виставок творчих робіт дітей зі сміття;
- випуск буклету проєкту;
- випуск буктрейлерів та роликів екологічної тематики;
- висадження квітів і дерев.

Проєкт «Зелені легені» продемонстрував ефективність та можливість реалізації і під час локдауну та карантинних обмежень.

---

*Маріанна Маковій,
завідувач відділу дитячого та сімейного
читання Кіровоградської обласної
бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка*

Проект «Екостиль твого міста»

Протягом останніх років завдяки участі у програмі Британської Ради «Активні Громадяни» Кіровоградською обласною бібліотекою для дітей ім. Т. Г. Шевченка реалізовано низку бібліотечних ініціатив, зокрема, і навчально-ігровий екологічний проєкт «Екостиль твого міста». Діти дуже допитливі, цікавляться усім новим, їм хочеться досліджувати світ та дізнаватися його таємниці. Як звернути увагу юних на тему збереження довкілля? Розказати цікаво про нецікаву тему сміття? Про те, як та чому важливо навчитися його сортувати.

У працівників відділу дитячого та сімейного читання Кіровоградської ОБД ім. Т. Г. Шевченка виникла ідея написати проєкт «Екостиль твого міста». Фахівці відвідали серію тренінгів, які провели фасилітатори і тренери ГО «Агенція сталого розвитку «Хмарочос», регіонального партнера програми розвитку молоді й громад «Активні громадяни» на Кіровоградщині, що допомогло в написанні проєкту. Поданий на конкурс екологічний проєкт, за рішенням Британської Ради в Україні, в рамках Програми «Активні громадяни» (Active Citizens) отримав підтримку і фінансування для його реалізації. Партнерами бібліотеки стали ТОВ «Екостайл» (сучасний європейський оператор з обслуговування побутових відходів), медійна агенція «Public Sensation», журнал «PERSONA», ГО «Агенція сталого розвитку «Хмарочос»», а також команда з 14 екоактивістів.

Метою проєкту є навчити дітей збереженню чистого екологічного стану планети завдяки правильному сортуванню сміття; привити розуміння того, що сміття – це ресурс, який можна і треба використовувати та заробляти на цьому додаткові кошти. Термін дії проєкту 2018-2021 роки. За грантові кошти для реалізації проєктних заходів придбали конструктори для будівництва екологічного містечка, екологічна гра «Еко-мемо», пластикові контейнери для роздільного збору сміття; здійснено видання екологічної казки для дітей письменниці-землячки Олени Горобець «Помста дерев» накладом 500 примірників у видавництві «Імекс – ЛТД».

Бібліотека пропонує громаді літературу, електронні ресурси відповідної тематики. Задля цього продовжує поповнювати свій фонд екокнигами. За бюджетні кошти придбано художню та екологічну літературу на суму більш ніж 22 тис. грн. Доповнили фонд і дарунки. Жива сучасна бібліотека – БФ «Бібліотечна країна» передала бібліотеці екоказки від Екологічне Бюро УГКЦ. Корпорація «Ранок» подарувала чудову дитячу літературу та настільну гру-сортер «Сортуємо сміття», що сприяють екологічному вихованню малюків.

На базі обласної бібліотеки для дітей ім. Т. Г. Шевченка був створений екологічний інформаційно-комунікативний майданчик. Спільно з партнерами проводиться інформаційно-просвітницька кампанія серед читачів-дітей та їхніх батьків, загалу вихованців ДНЗ та учнів шкіл міста з формування практичних навичок сортування відходів спочатку в стінах дитячого садочка, школи, а потім і вдома. А головне, діти та батьки стали учасниками неординарних заходів різного спрямування: навчально-ігрових за участі представників ТОВ «Екостайл» – «Екостиль твого міста»; презентацій та читання творів на екологічні теми; навчально-практичних занять із сортування сміття в техніці dump art «Не треба викидати – давайте майструвати!»

Зокрема, відбулася серія віртуальних уроків «Чепурик – захисник довкілля», «Азбука екології», «Арчі», «Іжачок-рятівничок». Їх постійним учасником був Чепурик, головний герой дитячої пізнавальної книги «Чепурик – захисник довкілля». Один із віртуальних уроків «Чепурик – захисник довкілля» відвідали учні молодших класів спеціалізованої ЗШ № 14, НВО «Мрія» та НВК ЗШ № 34. Дітям розповіли про роботу компанії «Екостайл» та навчали сортувати сміття; провели майстер-клас із виготовлення годівничок з органічних матеріалів. Найактивніші отримали подарунки – світловідбивні флікери. Усім присутнім запропонували стати «Агентами чистоти» ТОВ «Екостайл».

Учні молодших класів ЗШ № 14 та НВО «Мрія», під час віртуального уроку «Азбука екології» за участі представника ТОВ «Екостайл» навчилися правильно сортувати сміття, ознайомилися з наслідками утворення несанкціонованих сміттєзвалищ. Про друге життя звичайних речей дізналися під час творчої майстерні з виготовлення оригінальних годівниць із шкірки апельсину «Апельсинки для пташинки». Насамкінець школярам подарували набір навчальних контейнерів для роздільного збору сміття, книгу «Чепурик – захисник довкілля» і рекламну продукцію проєкту – брелоки, флаєри, наліпки.

Про майбутнє без відходів та, як порушити круговерть марнотратства і стати другом природі, дізналися відвідувачі бібліотеки під час акції «Будь ЕКО-friendly!». Вихованцям СДНЗ № 46 та ДНЗ № 27 запам'яталися голосні читання екологічної казки письменниці-землячки Л. Ніцой «Страшне Страховисько». Бібліотекарка познайомила дітей з головним героєм казки – Яриком, його друзями та зі страшним брудним страховиськом Лісовунею, добрим духом лісу. Лісовуня пожалівся присутній малечі, що його дід дуже засмічений бляшанка-

---

ми, обгортками, пакунками, через це він став негарним та неохайним. Діти відгукнулися на прохання Лісовуні. В ігровій формі вони разом із казковими героями вирішили зробити ліс чистим від сміття. А також навчилися, як можна застосовуючи використані та непотрібні речі, створювати красу. Так, старі рекламні листівки в руках у малюків перетворилися на різнобарвних метеликів.

Активними учасниками екопроєкту стали офіцери управління патрульної поліції в Кіровоградській області. Вони розповіли про громадську організацію «Перспектива молоді» та запросили маленьких кропивничан долучатися до екоакції «Чистобіг».

Метою акції було прибирання набережної річки Інгул від сміття. Окрім патрульних у благодійній акції взяли участь рятувальники Управління ДСНС в області, громадські активісти та інші небайдужі громадяни.

Перфоманс від письменниці-землячки О. Горобець власної екшн-казки «Помста дерев» супроводжувався театралізованим дійством: учні другого класу НВО № 6 розіграли епізод із книги – стали спецзагоном дерев та перемогли дроворубів. Усіх присутніх залучили до вікторини та участі в екофлешмобі «дерев» та екорятівників. Найактивніші учасники зустрічі отримали книгу з автографом письменниці.

Контингент учасників заходів – понад тисячу дітей – дошкільнята п'яти дошкільних навчальних закладів №№ 11, 21, 27, 35, 46 та молодші школярі восьми загальноосвітніх шкіл №№ 4, 5, 6, 11, 14, 24, 33, 35, «Мрія», а також батьки, студенти, педагоги. Відвідувачі заходів позитивно оцінили діяльність бібліотеки. Зокрема, мама двох дошколяриків відзначила комфортні умови, створені в бібліотеці для спілкування. Їй подобається, що «...бібліотекарі аналізують, відслідковують актуальні теми та проблеми громади, пропонують дітям те, що зацікавить малюків та сприятиме їх подальшому розвитку».

Пандемія не стала на заваді розробки нових форм реклами екологічної літератури та масових заходів. Онлайн-огляди та вікторини допомагають малюкам бути екосвідомими та бути в курсі літературних еконовинок! У 2021 році проєкт продовжив свою роботу циклом екочитань «Врятуй світ!» і познайомив читачів ОБД з еконовинками та організував цикл ігрових програм Game Land «Еко-мемо», фахівці відділу дитячого та сімейного читання влаштувати «Кроп гракросинг Еко-мемо». Щотижня гра «Еко-мемо» буде передавалася з однієї бібліотеки до іншої. Для участі потрібно в коментарях у соціальній мережі «Фейсбук» та «Інстаграм» потрібно залишити назву бібліотеки та контактні дані. Проєкт «Насінневі бібліотеки» охопив Україну у 2020-2021 роках! Продовженням теми екології з користувачами став новий екопроєкт, заходи якого відбуваються онлайн і офлайн.

Відтепер у Кіровоградській обласній бібліотеці для дітей ім. Т. Шевченка діє проєкт «Усе починається з насіння», користувачі можуть взяти насіння рослин, розповсюджених у нашій місцевості, виростити врожай та восени повернути насіння до бібліотеки. Долучитися до розширення «Насінневої бібліотеки» може кожен бажаючий.

Успіхами втілення екопроєкту в бібліотеці завідувачка відділу дитячого та сімейного читання Маріанна Маковій, його координаторка, поділилася з учасниками вебінар-презентації екологічних проєктів бібліотек міст Львова, Кропивницького, Херсона, організованого Благодійним Фондом «Бібліотечна Країна» та Рухом «Зелені бібліотеки» в Україні, де були представлені найкращі приклади бібліотечних екоініціатив від досвідчених бібліотек (2020). Завдяки проєкту «Екостиль твого міста» ОБД ім. Т. Г. Шевченка у числі «Зелені бібліотеки України», серед небагатьох, нанесена на онлайн-карту «Зелені бібліотеки України», створену Благодійним Фон-

---

дом «Бібліотечна Країна» (<http://livelibrary.com.ua/greenlibrary/green-map/>). Інформацію про екопроект бібліотеки можна подивитися у Вікіпедії http://livelibrary.com.ua/greenlibrary/ecostyl/?fbclid=IwAR0NQRt6xnnC_c3ONsXS6z8OwdKRMf2lKloYIWDl3rbabkWAwx06fhQez. Детальніше на сторінці проекту ОБД ім. Т. Г Шевченка http://librarychl.kr.ua/pro_bib/p_eko.php та <http://librarychlkr.ua.tilda.ws>

Заходи проекту «Екостиль твого міста» демонструють громаді, що обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка сприяє екологічній просвіті юних, а екотема є однією із пріоритетних напрямів діяльності.

Розділ 3. Читання в стилі «Еко»

*Богдан Красавцев,
голова ГО «Екологічна нація»,
письменник, журналіст*

Як через книжку прищепити маленькому читачу екозвички

Екологічне виховання дітей – шлях цікавий та по-своєму новий. Тема збереження довкілля є ще доволі молодю в нашій прекрасній Україні, тому дуже добре, що бібліотеки та школи доєднуються до цих рухів. Тому що всі ви формуєте нове покоління змін.

Одного разу я побачив коментар у фейсбук до публікації про мої зустрічі з дітьми з нагоди презентації книжки «Еко-історії для моїх маленьких друзів». Чоловік написав, що все це не має значення, тому що в Україні бракує заводів із переробки сміття й немає відповідної державної підтримки. Водночас інший дописувач відповів цій людині, що такі екорозмови зі школярами потрібні, тому що «вони виростуть і побудують заводи і все інше». Це неабияк надихнуло мене, тому що я добре розумію – все, що ми зараз із вами робимо: і бібліотеки, і школи, і громадські організації екологічного профілю, і екосвідомі людині – це інвестиція в майбутнє. Це як саджати дерева. Їхні плоди ми скуштуємо не за рік, і навіть не за два.

Коли я створював книжку «Еко-історії для моїх маленьких друзів», я від початку прагнув, щоб вона стала безкоштовною. Адже найважливішим для мене була популяризація екологічних знань (що таке енергоефективність, чому треба сортувати сміття та обмежувати

пластик, навіщо утилізувати батарейки). А оскільки я довгий час працюю журналістом, то розумію – без уваги медіа твоя робота марна. ЗМІ є майданчиком, який здатен на новий щабель уваги піднести твою позицію та працю. Також я дякую блогерам, які робили публікації та відеоогляди про дебютну книжку ГО «Екологічна нація». Це додаткова впізнаваність у соціальних мережах, у яких зареєстровано чимало дорослих українців, а це означає, що вони завантажать книжку «Еко-історії для моїх маленьких друзів», прочитають її своїм дітям, порадять знайомим тощо.

Книжка має надихати, тому збірка фантастичних казок «Еко-історії для моїх маленьких друзів» розповідає про людей, які живуть у гармонії з довкіллям. Маленький читач, який прочитає чи прослухає ці історії, неодмінно захоче стати тим світлим промінчиком, який змінює Світ. Тому що «Еко-історії...» об'єднані добром – це саме те, що необхідно для того, щоб дитина повірила в те, що здатна впливати. Адже з віри починаються правильні думки. А думки ведуть до дій. Отож, коли дитина замислиться, що ресурси обмежені, то почне заощаджувати освітлення, воду й газ. А кожна нова екозвичка відкриває шлях до наступної.

Вірте в Любов!

Спільний літературно-екологічний проєкт для дітей середнього шкільного віку на прикладі «Книжки про сміття»

Моя «Книжка про сміття», видана у 2019 році Видавництвом Старого Лева разом із благодійним проєктом Лакі-Букс, була спроектована та написана разом із гуртом підлітків. З одного боку це наближає мову та образи книжки до її цільової аудиторії, а з іншого — робить книжку подвійним освітнім проєктом, адже у роботі над нею команда авторів набувала екологічних знань та компетенцій та, кажучи спрощено, «передала їх далі» читачеві.

«Книжка про сміття» — це далеко не єдиний мій проєкт, створений спільно із юними письменниками, адже чимало подібних речей ми втілили разом із літературним гуртком «Написатор». Однак, мабуть, проєкт «Книжка про сміття» із них найвідоміший та найбільш впливовий (маю на увазі передовсім кількість читачів та отриманих від них відгуків у різних формах).

Що ж зробило цей проєкт особливим, які його риси можуть бути запозичені в роботі інших підліткових гуртків та команд над їхніми унікальними екологічними проєктами?

1. Масштабність. Починаючи роботу, ми знали, що це буде книжка, яка потрапить до бібліотек та продаватиметься у книгарнях. Масштабність цього задуму (і відповідальність) дуже мотивувала учасників.

---

2. Участь експертки. Під час роботи над книжкою нас консультувала екологиня Катерина Мірошниченко. А оскільки її консультація мала місце після початку роботи, коли у нас уже виникло чимало питань за темою, то комунікація експертки із моїми співавторами-підлітками відбулася на якісно вищому рівні, ніж якби це була проста лекція перед зануренням у роботу.

3. Тема була обрана самими учасниками проєкту з огляду на їхній досвід, їхні можливості проведення експериментів та їхні компетенції. (Скажімо, для контрасту, тему альтернативних джерел енергії команда відкинула як таку, за якою із великою ймовірністю автори-підлітки просто створили би певного роду реферат, без власних досліджень, експериментів, опитування ровесників тощо).

4. Робота над книжкою тривала у формі цілого навчального курсу. Саме навчальні курси, робота гуртків тощо (будь-яка освітня діяльність, яка передбачає періодичні зустрічі і триває значний відрізок часу) є для мене пріоритетною як така, що дає більш відчутний результат.

5. Різноманітність форм. Під час роботи над книжкою наша команда опановувала щоразу інші види роботи: пошук та систематизація інформації, брейнстормінг, інтерв'ю, написання публіцистичних та художніх текстів тощо.

Будучи цілком свідомою того, що створення «Книжки про сміття» у співавторстві із гуртом підлітків (учні шостого та восьмого класів) є цілком унікальним проєктом, який важко відтворити у роботі інших гуртків та команд (до речі, наш гурт збирався на базі Київської дитячої бібліотеки на Подолі), я маю надію, що виділені мною особливості цієї роботи надихнуть інших організаторів творчих підліткових команд на цікаві ідеї у межах їхніх унікальних екологічних проєктів.

---

*Валентина Черноус,
директор Хмельницької обласної
бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка,
заслужений працівник культури України*

Екотренди в читанні дітей

Яким буде майбутнє нашої планети? Як жити в стилі ЕКО? Зараз говоримо про ці речі відкрито, серйозно і більш глибоко. Радіємо з того, що вже діти, наші читачі, мають свої переконання, можуть поділитись досвідом, сімейними традиціями та принципами. І приємно, що бібліотека була однією із перших, хто вже давно говорить про екологічне виховання.

Сучасні дитячі книги допомагають берегти навколишнє середовище: в них знаходимо «сміттєві» правила і дізнаємось не тільки про загальне забруднення, а і про електронне та космічне сміття. Книга Мартін Дорі «Діти проти пластику» стала основою для проведення майстер-класів у нашій бібліотеці. Практичні заняття та поради сподобались і батькам. Адже у книзі досить багато порад, які можна використати у побуті та повсякденному житті. Такою ж знахідкою і гідом до щасливого життя без зайвих витрат і сміття є книга Беа Джонсон «Дім – нуль відходів» та Еріка Файві «Сміттєва революція». Це також порадник на кожен день.

Разом з тим приємно відзначити, що діти пишуть твори, де висловлюють власне бачення захисту природи. Так у 2017-му Хмельницьким Департаментом освіти та науки спільно з управлінням з питань екології та контролю за благоустроєм міста Хмельницької міської ради було проведено конкурс «Екологічна казка». За ре-

---

зультатами конкурсу видано збірку «Екологічні казки». До видання увійшли твори переможців, у яких діти оспівують природу, а також говорять про болючі проблеми неприбраного сміття, розповідають, як два брати рятували місцевий заповідник Бакоту (Кам'янець-Подільський), як рятували ліс. Презентація збірки відбулась в обласній бібліотеці для дітей, адже серед авторів були читачі бібліотеки Бабій Софія та Кучман Софія.

Цьогорічний день інформації «Зона уваги – чисте довкілля» проходив у режимі онлайн, адже карантинні обмеження не дали можливості зустрітися з читачами наживо. Дітям презентували відеофільм та книгу Г. Ткачук «Книжка про сміття», а також вікторину на сайті бібліотеки.

Популярною стала серед читачів інформаційна листівка «Живи в стилі ЕКО», яку підготували працівники відділу забезпечення інформаційно-бібліографічних потреб. Зміст її допоможе дітям усвідомити необхідність збереження чистого повітря, води, лісу та річок. Вона містить різноманітні поради «Вузлики на пам'ять» та корисну інформацію.

Екологічний проєкт «З думкою про майбутнє», який діє у бібліотеці спрямований на популяризацію здорового способу життя, збереження зелених багатств, виховання екосвідомості.

В рамках проєкту читачі подорожують заповідними стежками Хмельниччини, стають учасниками екогри «Планета у нас одна» та еколабіринту «Довкілля і ми», а також отримують лайфхаки із сортування побутових відходів.

Працівниками бібліотеки підготовлені екоквести «Знаю. Вмію. Бережу», «Пригоди в царстві природи», екологічний путівник «Життя в стилі ЕКО», уроки на замовлення «Екологія життя» та електронні ресурси на сайті бібліотеки.

Учасники виконують практичні завдання, проявляють знання і вміння, що свідчить про певний рівень екологічної обізнаності, який ми віримо, стане у майбутньому переконанням.

Бібліотекою організована обласна онлайн-акція «Свій голос я віддаю на захист рідної природи», приурочена Всесвітньому дню охорони навколишнього середовища. В рамках акції читачі спеціалізованих бібліотек для дітей та публічних бібліотек Хмельниччини, які обслуговують дітей, разом з бібліотекарями та батьками висаджували дерева і квіти, прибирали прилеглі території від сміття, вчилися його сортувати, доглядали за тваринами, годували птахів, проїхали на велосипедах і самокатах замість машин для того, щоб зробити наше довкілля кращим. Хід акції широко висвітлювався у соціальних мережах.

Бібліотеки є активними учасниками формування екологічної культури дітей і підлітків. Ми вчимо бачити і розуміти красу навколишнього світу, бережливо ставитись до природи і охороняти її, формуємо екологічну відповідальність за майбутнє сучасної цивілізації. Екологічне просвітництво, екологічна освіта та екологічне виховання формують моральні принципи дитини, що визначають його поведінку у сфері довкілля.

НБУ для дітей

вул. Януша Корчака, 60, м. Київ, 03190

Тел./факс 400-65-87, тел.: 400-05-01, 400-70-91

<http://www.chl.kiev.ua>

mail: library@chl.kiev.ua

Зелена хвиля екочитання

Збірник матеріалів Всеукраїнського семінару-тренінгу
24-25 травня 2021 року

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко

Укладач Т.М. Кузілова

Редактор Н.М. Кійко

Комп'ютерна верстка Н.М. Кійко

Підписано до друку 25.06.2021 р.

Зам. № 14. Тираж 50 прим.

Видавець та виготовлювач

НБУ для дітей

вул. Януша Корчака, 60, м. Київ, 03190

Тел./факс 400-65-87, тел.: 400-05-01, 400-70-91

<http://www.chl.kiev.ua>

mail: library@chl.kiev.ua